

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
Katedra správního práva

Diplomová práce

Osvojení

Zpracovala: Aneta Pašková

Plzeň 2019

Prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou prací na téma Osvojení zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni dne 26. března 2019

.....
Aneta Pašková

Poděkování:

Ráda bych tímto poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, JUDr. Václavu Henychovi, za odborné vedení a jeho podnětné rady při zpracování. Zároveň bych chtěla poděkovat paní ředitelce dětského domova Domino a odborné referentce Krajského úřadu Plzeňského kraje za poskytnutí přínosných informací k mé práci.

Anotace

Diplomová práce se zaměřuje na institut osvojení, jakožto jednu z forem náhradní rodinné péče z pohledu správního práva. Zabývá se zejména postupem úřadů, vyřizováním žádostí a podmínkami, které musí být k uskutečnění osvojení naplněny, i v souvislosti s mezinárodním prvkem. Vymezuje právní následky vznikající důsledkem osvojení, mezi něž řadíme především změnu jména a příjmení, rodného čísla a vliv na státní občanství.

Annotation

The diploma thesis focuses on the adoption system, as one of the forms of alternative family care from the point of view of administrative law. It deals in particular with the procedures of the authorities, the handling of applications and the conditions that must be fulfilled as well in connection with the international element. It defines legal consequences arising from adoption, including mainly change of name and surname, personal identification number and influence on citizenship.

Obsah

Úvod	1
1 Osvojení.....	4
1.1 Vymezení základních pojmů	5
1.1.1 Osvojení	5
1.1.2 Osvojitelné dítě neboli osvojenec.....	6
1.1.3 Osvojitel.....	7
1.2 Historický vývoj osvojení.....	9
1.2.1 Odlišnosti v právní úpravě mezi OZ a zákonem o rodině.....	10
1.2.2 Současná právní úprava	11
1.3 Podmínky pro osvojení.....	12
1.3.1 Zájmy dítěte.....	12
1.3.2 Souhlas s osvojením.....	13
1.3.3 Péče před osvojením.....	17
1.4 Právní následky osvojení.....	19
1.4.1 Zrušení osvojení	21
1.4.2 Změna jména a příjmení	21
1.4.3 Změna rodného čísla	23
1.5 Zprostředkování osvojení	24
1.5.1 Obecní úřad obce s rozšířenou působností.....	25
1.5.2 Krajský úřad.....	26
1.5.3 Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.....	28
1.5.4 Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.....	29
1.6 Řízení ve věcech osvojení	29
1.6.1 Řízení ve věcech osvojení nezletilého	30
1.6.2 Řízení ve věcech osvojení zletilého.....	31
2 Druhy osvojení	33
2.1 Osvojení nezletilého a zletilého	33
2.1.1 Osvojení zletilého	33
2.2 Osvojení přímé a nepřímé.....	36
2.3 Osvojení zrušitelné a nezrušitelné.....	37
2.4 Osvojení úplné a neúplné	38
2.5 Osvojení individuální a společné	39

2.6	Osvojení registrovanými partnery.....	40
3	Zápis osvojení do svazku matriční knihy.....	43
3.1	Orgány působící na úseku matrik.....	43
3.2	Zápis jednotlivých druhů osvojení do svazku matriční knihy ...	44
3.3	Související judikatura.....	46
3.4	Nahlížení do matričních knih.....	47
3.4.1	<i>Nahlížení do matričních knih v rámci osvojení.....</i>	<i>47</i>
4	Osvojení, k němuž došlo v cizině.....	49
4.1	Uznaní cizozemských rozhodnutí	49
4.2	Mezinárodní osvojení	51
4.2.1	<i>Zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny.....</i>	<i>51</i>
4.2.2	<i>Zprostředkování mezinárodního osvojení z ciziny</i>	<i>54</i>
5	Vliv osvojení na státní občanství	57
5.1	Nabývání státního občanství v České republice	58
5.2	Nabývání státního občanství osvojením.....	59
5.3	Zvláštní matrika	60
6	Poznatky o osvojení v České republice.....	61
6.1	Statistiky Plzeňského kraje.....	61
6.2	Statistiky jednotlivých krajů České republiky	64
6.3	Rozhovor s Mgr. Nad'ou Erbovou, ředitelkou DD Domino.....	66
	Závěr	67
	Resumé	71
	Seznam použitých zdrojů	73
	Seznam tabulek a grafů	80

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
DD	Dětský domov
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
EÚOD	Úmluva č. 132/2000 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí
KÚ	Krajský úřad
LZPS	Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů
NRP	Náhradní rodinná péče
NS	Nejvyšší soud ČR
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
SŘ	Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád
Úmluva	Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
ÚPD	Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte
Úřad	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí
ÚS	Ústavní soud ČR
ZMPS	Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém
ZOM	Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů
ZOSO	Zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky
ZOSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Úvod

Předkládaná diplomová práce se zabývá osvojením, jakožto jedním z nejoptimálnějších způsobů, jak nahradit rodinnou péči těm osobám, kterým se tomu bohužel nedostalo přirozenou cestou. Ve své práci vycházím zejména z aktuální právní úpravy. Stěžejním dokumentem je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a další dokumenty s tématem související, především z oblasti správního práva. Samozřejmě čerpám i z úprav starších, které byly podkladem a inspirací pro zákony současné. Nezbytným přínosem je také judikatura a zahraniční zdroje, ve kterých mnohdy narazíme na rozdílné názory, které jsou důležité pro celkové zhodnocení a následné porovnání. Zároveň nám dávají možnost, jak pohlížet na danou problematiku i z jiného úhlu.

Přestože lze v dnešním světě narození dítěte téměř přesně naplánovat, ať už prostřednictvím novodobých forem antikoncepce, nebo je možné naopak z důvodů zdravotních rizik těhotenství předčasně ukončit či odhalit handicap plodu, tak se setkáváme s případy, kdy rodiče po narození dítěte nevyvíjí žádný další zájem a náklonnost. Právě v těchto případech přichází na pomoc stát s případnou náhradní rodinnou péčí, která zlepšuje kvalitu života značnému počtu jedinců. Jednou z nejpodstatnějších a nejdůležitějších podob je právě osvojení, kterému se budu věnovat v následujících kapitolách mé práce, včetně důležitých kroků, které je třeba splnit při zprostředkování adopce, zároveň se současnými postupy úřadů a matrik. Jde tedy o pohled z hlediska správního práva, který je dle mého názoru vhodné mít v podvědomí, jelikož nikdy nevíme, co nám život přinese do cesty a kdy se nám takové poznatky budou hodit. Vzhledem k tomu, že hovoříme o přechodu z biologické rodiny do nové, se zánikem předešlých příbuzenských vztahů, je třeba zajistit ochranu před jeho případným zneužitím. To zejména tím, že příslušné orgány nesmí podcenit vážnost situace a skutečně prověřovat dané okolnosti jednotlivých případů a vyžadovat doložení potřebných dokumentů.

Diplomová práce je členěna na jednotlivé kapitoly. Úvodní část pokládám za důležitou pro pochopení celého kontextu dalších kapitol, které jsou těžištěm mé práce. Primárně vysvětlím, co si vlastně pod institutem osvojení představit a z jakých pramenů tato úprava předně čerpá. Stručně zmíním i historický vývoj osvojení, který ovlivnil naši aktuální právní úpravu a rozdíly, které skýtá. Zároveň vymezím základní pojmy, které s osvojením nezbytně souvisí, a podmínky, jež je třeba splnit pro finální uskutečnění adopce. S novou právní úpravou je také kladen větší důraz na ochranu původní rodiny, se kterou se pojí potřebné udělení souhlasu

původních rodičů. Neméně významná je péče před samotným osvojením, která vykazuje mnoho znaků pro uvážení orgánů a ovlivní konečné stanovisko v rámci rozhodnutí. Mezi právní účinky osvojení, ke kterým posléze dochází, zařadím vliv na změnu jména a příjmení a rodného čísla. Tyto významné identifikátory osob, se kterými se v životě běžně setkáváme, jsou zásadní také v úředním styku, kde se na ně nehledí jen jako na právo, ale zároveň jako na povinnost je užívat, a to v podobě uvedené v matriční knize, se kterou musí korespondovat i matriční doklady a jiné veřejné listiny, týkající se konkrétní osoby.¹ Dále v souvislosti s procesem osvojení popíši činnost příslušných orgánů a krátce shrnu soudní řízení, jež je důležité pro vydání konečného rozsudku o osvojení, který je výchozím dokumentem ve styku s úřady.

Následující kapitola definuje jednotlivé druhy osvojení. „Nově“ také možnost i osvojení zletilého jedince a osvojení registrovanými partnery, které je v současné době velmi diskutovaným tématem. Významnou částí v procesu osvojení, je jeho zápis do svazku matričních knih, kterému se věnují matriční úřady a další orgány v dané oblasti působící. Z podnětu ochrany osobních údajů zákon o matrikách upravuje i přístup k nahlížení do matričních knih, ze kterého se také osvojenec může dozvědět svůj původ.

Ve čtvrté kapitole je rozebráno osvojení s cizím prvkem, tedy osvojení z ciziny i do ciziny, při kterém je výlučně spolupracováno s Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Dnešní doba je k mezistátnímu osvojení nakloněna, i když by se zprvu měla dát přednost adopci vnitrostátní. Hlavně z hlediska zachování jednoty národností, způsobu života a jazykových bariér, které by mohly bránit v navázání citového pouta mezi osvojitelem a osvojencem. V praxi k mezinárodnímu osvojení poměrně často dochází a jelikož se má práce zabývat především aktuálním stavem, je příhodné začlenit i tento zmíněný druh. V neposlední řadě se věnuji státnímu občanství a jeho způsoby nabývání, mezi které se řadí i osvojení.

Na závěr své práce přikládám praktické statistiky získané v rámci rozhovoru s referentkou úseku sociálních věcí krajského úřadu v Plzni. Ze zpracovaných grafů je možné si udělat orientační představu o současném výskytu institutů náhradní rodinné péče a počtu zájemců o osvojení. K tomu jsem přidala i přehled vztahující se na celou Českou republiku a jednotlivé kraje, které lze navzájem porovnat. Za

¹ GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, P., MORÁVKOVÁ, J. *Statusové věci občanů*. Praha: ASPI, 2009, s 7.

přínosné považuji také zmínit setkání s ředitelkou dětského domova Domino, která mi osvětlila mnoho informací ohledně osvojení a podala reálný pohled na věc.

Cílem mé práce je objasnit novodobou právní úpravu zakotvující osvojení, především s důrazem na správní právo, která s účinností občanského zákoníku od 1.1.2014 přinesla několik změn a s tím se pojí i nově vznikající judikatura. Současným záměrem je analyzovat četnost výskytu této agendy, se kterou souvisí i důkladný postup při vyřizování žádostí ve spojení se státní správou. Po zrealizování adopce vymezím následný vliv na životy osvojenčů i osvojitelů, zejména co se týče statusových věcí.

1 Osvojení

Předtím než přistoupím k samotné podstatě mé diplomové práce, považuji za důležité, si pojem osvojení objasnit a stručně zmínit historický vývoj této formy náhradní rodinné péče.

Dle současné právní úpravy chápeme osvojení neboli adopci jako přijetí cizí osoby za vlastní.² Vycházíme ze zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen „OZ“), který nabyl účinnosti dne 1.1.2014 a věnuje této hmotněprávní úpravě šedesát paragrafů. Procesněprávní úpravou osvojení se s dalšími nespornými řízeními zabývá zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“). Jedná se tedy o zásadní statusovou změnu, kdy se dítě stává členem nové osvojitelské rodiny, včetně nově vznikajících příbuzenských vztahů, avšak nehovoříme zde o přirozeném biologickém vztahu, pouze o právním nahrazení rodičovství. Nicméně je tento institut velice důležitý, jednak z pohledu dítěte, kterému nebylo dopřáno mít rodinu obvyklou cestou nebo ji ztratilo, tak zároveň pro osvojitele, kteří se mohou potýkat s problémy početí dítěte a mají zde možnost sdílet lásku k osvojenci jako k dítěti vlastnímu a získávají stejná práva a povinnosti, která původní rodiče pozbývají.

Samozřejmě je zde nutné podotknout, že adopce je subsidiární řešení náhradní rodinné péče, tudíž není možné dítě odejmout rodičům v rozporu se základními lidskými právy. Konkrétně zde zmíním ochranu rodičovství a rodiny, které se věnuje článek 32 Listiny základních práv a svobod³ (dále jen „LZPS“), zejména odstavec čtvrtý, kde je zakotveno, že péče o děti a jejich výchova je právem rodičů a děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli, jen rozhodnutím soudu a na základě zákona.⁴ S tím úzce souvisí nové ustanovení občanského zákoníku, kdy nikdo nesmí získat v souvislosti se zprostředkováním osvojení nepatřičný zisk.⁵ Ať už se jedná o zisk finanční či majetkový, zabráňuje se tím obchodu s dětmi a chrání tak osvojení před jakýmkoli ekonomickým přínosem, který se samozřejmě v této oblasti vymyká veškerým etickým a morálním zásadám. Nepochybně sem nezařazujeme zisky za legální

² Srov. § 794 OZ.

³ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVA, L. a kol. *Rodinné právo*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017, s 177.

⁵ Srov. § 798 OZ.

služby při zprostředkování osvojení, které jsou určeny orgánům státu, či odborníkům za poradenskou a právní pomoc. Podrobněji se touto problematikou zabývá zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který zároveň upravuje proces vyřizování žádostí a posuzování žadatelů o zprostředkování osvojení. Je třeba hledět primárně na nejlepší zájem dítěte a snažit se mu zajistit vývoj v harmonickém prostředí a vynaložit veškeré úsilí, aby se vyhnulo tzv. *ultima ratio*, a to ústavní péči. Smyslem je co nejšetrněji zajistit bezpečné rodinné zázemí, které na dítěti nezanechá nejlépe žádné nebo pouze minimální stopy.

V tomto popisu se zaměřuji spíše na osvojení nezletilého, což je v zásadě nejběžnější a nejznámější způsob adopce. Občanský zákoník se nově také věnuje institutu osvojení zletilého, kde už se tak zcela nejedná o nahrazení biologické rodiny a navázání citového vztahu, ale spíše o vyřešení sociálních a majetkových poměrů. Problematiku osvojení zletilého a nezletilého podrobněji vysvětlím v následujících odstavcích.

1.1 Vymezení základních pojmů

V této kapitole krátce definuji základní pojmy, které jsou klíčové pro pochopení obsahu mé práce. Na rozdíl od ostatních forem náhradní rodinné péče (např. pěstounská péče, poručenství) zde dochází ke statusové změně, je tedy třeba přistupovat k tomuto institutu obezřetněji. Je důležité, aby soud hodnotil osvojitele individuálně, aby bylo možné bez pochybností prokázat jejich vůli přijmout dítě za vlastní, a současně vyloučit jakékoliv postranní úmysly.

1.1.1 Osvojení

Osvojení jako takové jsem již definovala v předchozích řádcích, jedná se jinými slovy o adopci, o přijetí dítěte, tedy osvojence, za vlastní. Jde o institut náhradní rodinné péče, který má přednost před výchovou ústavní. Dítě se dostává do postavení jako každý jiný biologický potomek, včetně příbuzenských vztahů s rodinou osvojitele, a proto osvojení nazýváme jako nejvyšší formu náhradní rodinné péče. Náhradní rodinná péče je forma, ve které je dítě vychováváno jinými než biologickými rodiči, a to v prostředí co nejvíce podobného životu v přirozené rodině.⁶ Na základě pravomocného rozhodnutí o osvojení se poté do matriky zapíše osvojitelé, případně jen osvojitel, namísto rodičů.

⁶ BUBLEOVÁ, V. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014, s. 6.

Jelikož se jedná o poměrně značný zásah do života osvojence i osvojitelů, musí být splněny veškeré podmínky stanovené zákonem. Zpravidla se při výběru nové rodiny dává přednost příbuzným a blízkým osobám dítěte, z důvodu šetrnějšího působení na jeho psychiku. Až poté přichází možnost přidělení prověřeným zájemcům, kteří jsou vedeni v evidenci krajského úřadu. Každoročně je stále více žadatelů o adopci, než je osvojitelných dětí a často se tak stává, že po zdlouhavém čekání volí zájemci raději pěstounskou péči. Pozitivní na tom můžeme sledovat sílící snahu pomoci původním rodinám, jejíž cílem je, aby dítě mohlo zůstat v přirozené rodině a k případné adopci vůbec nedocházelo.

1.1.2 Osvojitelné dítě neboli osvojeneček

Vždy hovoříme o dítěti, které je právně osvojitelné neboli „právně volné“, ačkoli ani tento termín není zcela přesný, jelikož ho nemáme nikde doslova vymezený. Jde o případy, kdy rodiče o dítě nejeví zájem nebo dali k osvojení souhlas a právní řád takové osvojení připouští. Dle nové právní úpravy se nemusí jednat jen o dítě, ale i dospělého jedince. Dalším příkladem může být dítě nalezené, tzv. sirotek či dítě vyrůstající ve státem zřízeném ústavu, ať už se zde nachází z jakýchkoli důvodů. Dětské životy zachraňují také babyboxy rozmístěné po celé České republice, které podle posledních statistik přijaly již 186 dětí.⁷

Jako stěžejní mezníky pro osvojení OZ využívá pojmy zletilost a svéprávnost. V této terminologii vycházíme z ustanovení § 30 OZ, kdy se zletilost nabývá dovršením osmnáctého roku věku. Plně svéprávným se člověk stává zletilostí, soudním rozhodnutím orgánu veřejné moci se splněním podmínek uvedených v § 37 OZ či uzavřením manželství.⁸

Kdo může být osvojencem si můžeme rozdělit na skupiny, a to nezletilé osoby, tudíž mladší osmnácti let, které nejsou plně svéprávné nebo mají přiznanou svéprávnost či ji získaly uzavřením manželství. Dále jimi jsou osoby zletilé, tedy starší osmnácti let, které jsou plně svéprávné nebo jsou na svéprávnosti omezeny. Na tyto osoby se vztahuje institut osvojení zletilého. Zajímavou poznámkou je, že nelze osvojit doposud nenarozené dítě, tzv. *nasciturus*. Nejběžnější formou je osvojení nezletilého dítěte, které nenabýlo plné svéprávnosti.

⁷ *Statistika babyboxů ke dni 11. března 2019*. Babybox.cz [online]. 11.3.2019 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.babybox.cz/?p=dulezita-akta>.

⁸ Srov. § 30 odst. 2 OZ.

1.1.3 Osvojitel

Osvojitel je náhradní rodič, který osvojence přijímá pod svou ochranu a podrobí se veškerému úřednímu procesu, jež nemusí být vždy jednoduchý. Není to tak prosté jako u osvojovaného dítěte, rodič musí splňovat požadavky zletilosti a svéprávnosti, aby se mohl domáhat procesu osvojení. Tudiž musí být plně svéprávný, dosáhl věku osmnácti let a zároveň je bezúhonný. Musí svými osobními vlastnostmi a způsobem života zaručit, že bude pro osvojence vhodným rodičem, včetně prokázání důvodů a pohnutek, které ho k osvojení vedou. Současně jeho zdravotní stav nesmí omezovat péči o osvojované dítě ve značné míře.⁹ „*Postulát dobrého zdravotního stavu osvojitele by tak měl být naplněn v podstatě tak, že osvojitel netrpí chorobou, které je s rodičovskou rolí neslučitelná, přičemž výčet takových chorob je ponechán úsudku lékařů. Tělesné poškození jednoho z manželů by pak nikdy nemělo osvojení překážet, pokud jde o takovou indispozici, která nebrání realizaci plnohodnotného života vlastního, druhé neomezuje, a postiženému naopak dovoluje uskutečňovat byť třeba jen dílčí péči o toho, kdo ji potřebuje.*“¹⁰

Osvojitelé se tedy zavazují, že budou o dítě řádně pečovat, s čímž souvisí i zastupování dítěte a správa jeho majetku. Tato rodičovská odpovědnost spolu se všemi dalšími podmínkami musí být splněny kumulativně. Pokud se noví rodiče jeví soudu tak, že svým chováním a způsobem života nemohou zajistit dítěti nerušený a přirozený vývoj, osvojení nepovolí. Mezi takové osoby můžeme zařadit osoby drogově závislé, alkoholiky či lidi závislé na hazardních hrách, kteří by zjevně nebyli pro dítě tím nejlepším příkladem a jejich výchova dítěte by mohla být zanedbána a dokonce horší, nežli v krajní ústavní péči. V současně moderní době se v České republice spekuluje o možnosti osvojení homosexuálními páry, jež přirozeně dítě logicky mít nemohou. Toto téma je dle mého názoru během na dlouhou trať, vzhledem k tomu, že jsou v naší zemi stále zakořeněné homofobní názory, jež jsou jistě ovlivněny dlouholetým komunistickým režimem.

Osvojiteli mohou být manželé, kteří podávají návrh na osvojení společně či pouze jeden z nich, v takovém případě by se jednalo o osvojení neúplné neboli nepravé a je třeba souhlasu i druhého manžela. Výjimku tvoří situace, kdy by

⁹ Srov. § 799 OZ.

¹⁰ SEDLÁK, P. § 799 [Požadavky na osvojitele]. In: *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 627. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgeys443cl4zdamj44dsx3qmy3tsoi#>.

opatření takového souhlasu bylo spojeno s těžko překonatelnou překážkou nebo je druhý manžel nesvéprávný.¹¹ Ustanovení občanského zákoníku hovoří také o možnosti osvojení tzv. jinou osobou, pod kterou rozumíme osobu, která není v žádném svazku, ačkoli třeba nežije sama.¹² Pokud je osvojující osobou rodič jiného dítěte, je třeba zkoumat, zdali si jejich zájmy závažně neodporují.¹³ Často se také setkáme s případy, kdy neúspěšné manželství končí rozvodem a jeden z rozvedených rodičů pečující o dítě se rozhodne znovu vdát či oženit a nový manžel má zájem toto dítě osvojit a starat se o něj jako o své vlastní. V takovém případě na manžela nepohlízíme jako na tzv. jinou osobu a ani nevypouštíme zápis o druhém rodiči.

Mezi osvojitelem a osvojovaným dítětem musí existovat přiměřený věkový rozdíl, který nesmí být zpravidla menší než šestnáct let.¹⁴ K tomuto výroku se vážou výjimky, jež umožňují věkový rozdíl snížit se souhlasem opatrovníka, který dítě v řízení zastupuje, a opět je zde podstatné hledět na zájmy osvojence. Horní hranice není stanovena, ačkoli dle znalců by rozdíl neměl být nižší než 25 let a vyšší jak 40 let.¹⁵ Nepochybně je posouzení podmínek individuální ke každému danému případu ve prospěch dítěte. Morální zásady se promítly v následujícím ustanovení zákona¹⁶, které zakazuje provést osvojení v přímé příbuzenské linii a mezi sourozenci, pakliže se nejedná o náhradní mateřství, kdy se ženě narodí dítě, aniž by byla jeho biologickou matkou. Podrobnosti o asistované reprodukci upravuje zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách.

Osvojitelé, kteří na základě rozhodnutí příslušného orgánu převzali dítě do své péče, mají právo na mateřskou a rodičovskou dovolenou. Příspěvek na peněžitou pomoc v mateřství přísluší po dobu 22 týdnů, při převzetí dvou nebo více dětí se doba prodlužuje na dobu 31 týdnů, nejdéle však do 1 roku věku dítěte. Pokud bylo dítě převzato po překročení věku tří let, lze čerpat rodičovskou dovolenou nejdéle do věku sedmi let.¹⁷ Problém můžeme spatřovat v tom, že neexistuje žádný další nástroj k financování osvojení, což se liší od ostatních náhradních forem rodičovství. „*Nedostupnost podpory pro osvojitele proto někdy dokonce vede i k*

¹¹ Srov. § 818 OZ a následující.

¹² Srov. § 800 OZ.

¹³ Srov. § 801 OZ.

¹⁴ Srov. § 803 OZ.

¹⁵ BUBLEOVÁ, V. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014, s. 7.

¹⁶ Srov. § 804 OZ.

¹⁷ Srov. § 197 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

tomu, že původně osvojitelská rodina změní záměr dítě adoptovat a stane se rodinou pěstounskou, která má podporu garantovanou.“¹⁸

O osvojení rozhoduje soud, načež jsou osvojitelé zapsáni v matrice do knihy narození.¹⁹ Soud postupuje na základě vyšetřovací metody a není tedy vázán jen návrhy a důkazy účastníků. Jakmile se to bude jevit vhodné, jsou náhradní rodiče povinni oznámit osvojenci informace o osvojení, dle zákona nejdéle do zahájení povinné školní docházky.²⁰ Dle mého subjektivního názoru je tato hranice příliš nízká a zákonná úprava nadměrně striktní. Myslím si, že závisí také na rozumové a mravní vyspělosti dítěte, a tato informace v předškolním věku může mít negativní dopad na psychiku dítěte. Samozřejmě respektuji právo osvojence znát souvislosti s jeho osvojením a původem, ale věkovou hranici bych zvýšila s ohledem na schopnosti konkrétního dítěte vnímat a vstřebat toto sdělení. Otázkou je, do jaké míry je toto ustanovení dodržováno v praxi.

1.2 Historický vývoj osvojení

Osvojení se řadí mezi typické instituty nejen českého rodinného práva, ale nalezneme ho v různých podobách ve většině vyspělých zemích. Jeho kořeny sahají až do dob starověkého Říma, kde sloužilo převážně k zajištění následného dědice majetku a zaručení pokračovatele v rodinné tradici.²¹ Fungovalo na zásadě „*adoptio naturam imitatur*“²², v překladu adopce napodobuje přírodu, tudíž potomek se dostane do stejného příbuzenského vztahu, jako by se jednalo o přirozeně narozené dítě osvojitelů. Římské právo, tak jako i v ostatních oblastech práva, sloužilo jako hlavní pramen pro vývoj dnešní úpravy osvojení. Obzvláště důležitým zdrojem je známý kodex *Corpus iuris civilis*. V té době měl hlavní slovo muž (*pater familias*), který disponoval absolutní mocí a rozhodoval i v rámci souhlasu o osvojení. Tyto zásady se přizpůsobily moderní společnosti, avšak spousta z nich zůstala zachována. Období středověku pro osvojení nebylo až tak významné vzhledem k tomu, že šlechtické rody si mezi sebe nerady pouštěly cizí osoby, z obavy ztráty děditelného majetku.

¹⁸ PALEČEK, J. a kolektiv. *Model osvojování*. [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2017, s. 6. [cit. 2018-11-16]. Dostupné z:

https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/model_osvojovani_0_0.pdf.

¹⁹ Srov. § 797 OZ.

²⁰ Srov. § 836 OZ.

²¹ SMOLÍKOVÁ, V. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. 1. vyd. Ostrava: Key Publishing s.r.o.; European Society for History of Law, 2014, s. 11.

²² KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 2. přeprac. vydání. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 147.

Velkou roli v rodinném právu a konkrétně i v úpravě osvojení sehrál v 19. století rakouský Všeobecný občanský zákoník z roku 1811, jež poprvé kodifikoval adopci. Ve srovnání s ostatními zeměmi, které danou úpravu zakotvily o desetiletí později, se dá považovat za nadčasový. Institut osvojení byl spíše soukromoprávní povahy, který vznikl na principu smlouvy s občanskoprávními důsledky.²³ Posléze byl nahrazen zákonem z roku 1928²⁴, o osvojení, který sloužil spíše pro bezdětné rodiče, jež mohli smlouvou přijmout dítě za své vlastní, nicméně byl zde požadavek souhlasu obou přirozených rodičů. Tento způsob adopce na základě dvoustranného právního aktu je samozřejmě v současné době již pasé. O změnu se postaral zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, který nahradil individuální zákon upravující osvojení a vytvořil tak samostatné právní odvětví, tedy rodinné právo, které již nespadlo pod právo občanské. Od té doby rozhodování o osvojení připadá soudu, a je kladen větší důraz na zájem osvojovaného dítěte. V 50. letech došlo k několika novelizacím a v 60. letech byl nahrazen zákonem zcela novým.

1.2.1 Odlišnosti v právní úpravě mezi OZ a zákonem o rodině

Zásadní význam má donedávna platný zákon o rodině č. 94/1963 Sb., který byl po padesáti letech od jeho účinnosti nahrazen občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb. Procesní hledisko se přesunulo z občanského soudního řádu, zákona č. 99/1963 Sb., do zvláštních druhů řízení, které nalezneme v zákoně č. 292/2013 Sb.

Jednou z podstatných změn je celkové vnímání osvojení. Nový občanský zákoník jej chápe spíše jako statusovou změnu a formu rodičovství, kdežto dle starého zákona o rodině se pohlíželo na adopci vyloženě jako na náhradní rodinnou péči, tedy šlo hlavně o samotný projev péče o osvojence. Celkový postup při vyřizování adopce by měl být efektivnější. Zároveň je více podpořena ochrana biologických rodičů. Můžeme si všimnout také přesnějších definic a terminologických vysvětlení.

Skutečnost, že se jedná o značně významný právní institut zdůraznili autoři občanského zákoníku také tím, že osvojení systematicky zařadili do druhé části „*Rodinné právo*“, hlavy II „*Příbuzenství a švagrovství*“, dílu 2 „*Poměry mezi*

²³ PALEČEK, J. *Osvojování dětí v České republice. Zpráva výzkumu v České republice na téma osvojení*. [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2017, s. 5. [cit. 2018-11-16]. Dostupně z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/osvojovani_deti_v_ceske_republice.pdf.

²⁴ Dne 28. března 1928 se Národní shromáždění republiky Československé usneslo na zákoně č. 56/1928 Sb., o osvojení.

rodiči a dítětem“, jež je umístěn hned za oddílem „*Určování rodičovství*“, kdežto ostatní formy náhradní péče nalezneme samostatně až v hlavě III.²⁵

Zcela nově se OZ zabývá vedle osvojení nezletilého i osvojením zletilého, inspirován zákonem o osvojení z roku 1928. „*Právní úprava osvojení zletilého byla zrušena zákonem o právu rodinném z roku 1949 s odůvodněním, že osvojení nemá být právním prostředkem k zachování rodiny jako kapitalistické buňky*“.²⁶ Tudiž vzhledem k tehdejší politicko-sociální situaci po druhé světové válce ztratilo osvojení na významu. Bylo vnímáno spíše jako druh náhradní výchovy a nepřipadaly v úvahu žádné citové ani jiné důvody.

S ohledem na potřeby demokratického státu, je dle mého názoru tento dodatek osvojení zletilého velkým přínosem. Je dána možnost stát se členem rodiny, ať už z hlediska majetkového, dědického nebo jen „pouhého“ získání pocitu k někomu náležet. Vzhledem k stále trvající novotě občanského zákoníku, doposud nemáme se zmíněným institutem natolik obsáhlou judikaturu a praxi.

1.2.2 Současná právní úprava

Stěžejním dokumentem pro vnitrostátní právní úpravu osvojení je tedy občanský zákoník s účinností od ledna 2014. Rekodifikací soukromého práva došlo ke zrušení zákona o rodině a přesunu celého odvětví pod občanské právo.

Nesmíme opominout také Listinu základních práv a svobod, jež je součástí ústavního pořádku České republiky a zaručuje demokratická práva, kterých se může domoci každá fyzická, ale i právnická osoba, pokud jsou pro ni aplikovatelná. Jedním z podstatných ustanovení pro osvojení je článek 32, který upravuje ochranu rodičovství a rodiny.

Procesněprávním dokumentem je také již zmíněný zákon o zvláštních řízeních soudních, který se zabývá řízením ve věcech osvojení nezletilého i zletilého jedince. Stanoví podmínky pro místní příslušnost soudu, podmínky pro zahájení řízení, označuje účastníky řízení a celý průběh až k závěrečnému rozsudku, ve kterém je mimo jiné vysloveno i přijetí osvojence. Nezletilé dítě, které není plně svéprávné je u soudu zastoupeno opatrovníkem, kterým zpravidla bývá orgán sociálně-právní ochrany dětí. S tím souvisí další podstatný dokument,

²⁵ NOVOTNÝ, P. a kol. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014, s 118.

²⁶ SEDLÁK, P., ŠMÍD, O. § 846 [*Soulad s dobrými mravy*]. In: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 763. [cit. 2018-11-17]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgeys443cl4zdamjsl44dsx3qmy4dinq>.

a to zákon o sociálně právní ochraně dětí, č. 359/1999 Sb., ve kterém nalezneme úpravu, co se týče zprostředkování a postupu příslušných orgánů v rámci osvojení.

1.3 Podmínky pro osvojení

Aby mohlo dojít k osvojení, je třeba splnit zákonem dané podmínky, avšak ne všechny jsou explicitně vyjádřeny. Institut osvojení vychází současně i z mezinárodních smluv, základních zásad a nesmí být porušena jeho samotná podstata. Ke konečnému rozhodnutí o osvojení dojde až po kumulativním naplnění všech vyžadovaných předpokladů. Nelze-li vyhovět, je možné přistoupit k nižší formě náhradní rodinné péče. Nejdůležitější hmotněprávní podmínkou je souhlas rodiče, který musí být dán až na stanovené výjimky vždy. Mezi další povinné předpoklady můžeme zařadit věkovou hranici, vůli osvojitelů si dítě osvojit bez vedlejších úmyslů a zároveň jejich zdravotní stav, který nebrání výchově budoucího osvojence. Současně je třeba zkoumat, zdali je tu vůbec potřeba volby osvojení pro konkrétní dítěte, např. nepříznivé životní podmínky, smrt rodičů apod. Předadopční péče je také podstatným stadiem, než dojde k samotnému uskutečnění osvojení. Dochází při ní k navázání vztahu a vyplynutí vhodnosti či nevhodnosti daných osob k osvojení, a také se ukáže, zda k sobě budou schopni nalézt cestu.

1.3.1 Zájmy dítěte

Zájem dítěte je jedním z výchozích principů, který plyne z Úmluvy o právech dítěte²⁷ (dále jen „ÚPD“) a je na něm postaveno celé odvětví rodinného práva. Z ustanovení Úmluvy vyplývá, že zájem dítěte musí být primární zásadou při jakékoliv činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.²⁸ Dítě je uznáváno za nositele subjektivních práv, nikoli jako objekt péče a ochrany.²⁹ Z toho důvodu je třeba tuto zásadu stavět na první místo při rozhodování soudem o osvojení.

V souvislosti s tímto tématem bych zmínila nedávný nález Ústavního soudu ČR.³⁰ Homosexuálnímu páru, který legálně stvrdil partnerství dle kalifornského práva, bylo zároveň uznáno rodičovství v té době dosud nenarozenému dítěti,

²⁷ Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

²⁸ Článek 3 ÚPD.

²⁹ HOFSCHEIDEROVÁ, A. *O konceptu nejlepšího zájmu dítěte*. Epravo.cz [online]. 2017 [cit. 2018-11-17]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-nejlepsiho-zajmu-ditete-106509.html>.

³⁰ Nález ÚS ČR ze dne 29. června 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16.

donošeného prostřednictvím náhradní matky. Stěžovatelé požadovali uznání tohoto cizího rozsudku u Nejvyššího soudu ČR (dále jen „NS“), který vyhověl pouze co do uznání rodičovství jednomu stěžovateli, přičemž žádost druhého zamítl s odkazem na ustanovení zákona o mezinárodním právu soukromém³¹, dle kterého nelze cizí pravomocná rozhodnutí uznat, pokud by se přičilo veřejnému pořádku. Na základě toho se pár obrátil se stížností na Ústavní soud, který ji vyhověl a zrušil napadené rozhodnutí NS ČR. Své počínání odůvodnil tím, že navzdory české právní úpravě, která neumožňuje rodičovství a společné osvojení osobami stejného pohlaví, by se potvrzením rozhodnutí dostal do rozporu s nejlepším zájmem dítěte, chráněného Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod³² (dále jen „Úmluva“). Pokud již takový vztah vznikl dle platné právní úpravy v jiném státě, jsou orgány veřejné moci povinny jej respektovat a postupovat tak, aby se vztah mezi rodiči a dítětem mohl i nadále rozvíjet. Odkázal na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, který ve svých rozhodnutích vykládá článek 8 Úmluvy³³, mimo jiné také ve smyslu, že rodinný život může mezi dospělou osobou a dítětem vzniknout i na základě pouhé existence takového vztahu v běžném životě. Nejvyšší soud se při svém hodnocení omezil výlučně na českou vnitrostátní úpravu a jednal v rozporu s ustálenou judikaturou ESLP a s Úmluvou o právech dítěte.

Toto rozhodnutí Ústavního soudu bylo podrobena značné kritice.³⁴ V současnosti se často spekuluje o možnosti osvojení registrovanými partnery. Je v nejlepším zájmu dítěte vyrůstat v ústavu nebo s rodiči stejného pohlaví? Na takovou otázku je těžké najít správnou odpověď.

1.3.2 Souhlas s osvojením

K realizaci osvojení je základní podmínkou souhlas zákonem určených osob. Ojedinele může být takový souhlas nahrazen, ale nesmí z toho vznikat pravidlo. K takovému opatření přistupujeme v případech, kdy zjevně není možné získat svolení dané osoby nebo jsou ohroženy zájmy dítěte. Dle důvodové zprávy k OZ je souhlas právem, jehož základ tkví v přirozeném vztahu mezi rodičem a

³¹ Srov. § 15 odst. 1 písm. e) ZMPS.

³² Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

³³ Článek 8 odst. 1 Úmluvy: Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.

³⁴ FOREJTOVÁ, M., BURIÁNOVÁ, P., VNENK, V. *Přehled zásadní judikatury Ústavního soudu ve věcech rodinného práva za rok 2017 s komentářem (1.)*. Rodinné listy. 2018, roč. 7, č. 2, s. 16.

jeho pokrevním potomkem, a v rovině právní se řadí mezi práva statusová.³⁵ Tudiž hovoříme o právu *sui generis* a není možné rodiče tohoto práva zbavit. Pokud dítě dosáhlo věku dvanácti let, je třeba vždy i jeho souhlasu a s jehož důsledky je soud povinen osvojení obeznámit.³⁶

1.3.2.1 Souhlas rodičů s osvojením

Základem je získání souhlasu rodičů osvojovaného dítěte, popřípadě jednoho z nich. Pokud je dítě sirotkem, je třeba souhlasu jiné osoby nebo orgánu, který za něj vykonává rodičovská práva. Vyžadován je také souhlas manžela osvojitele, i přesto, že zákonná úprava se tím nezabývá podrobně. Souhlas musí být prohlášen osobně před soudem, vážně, bez pochybností a učiněn z dobrovolné vůle, v žádném případě nesmí být vynucován. Ten, kdo takový souhlas dává, musí být předem informován o následcích z takového udělení a tím vzniklého přerušení vztahu mezi rodičem a dítětem.³⁷ V porovnání s předcházející právní úpravou, je postup pro získání souhlasu k osvojení výslovně upraven.

Právo rodičů projevit souhlas s osvojením není dle důvodové zprávy k občanskému zákoníku součástí rodičovské odpovědnosti. „*Jakkoliv Ústavní soud v nálezu ze dne 13. 4. 2010 II. ÚS 485/2010 dovodil ve vztahu k předcházející právní úpravě zákona o rodině, že právo souhlasit s osvojením je součástí rodičovské zodpovědnosti, nelze tyto závěry přenést na novou právní úpravu.*“³⁸ Toto právo se tedy vztahuje k osobě a osobnosti dítěte v souvislosti s § 856 OZ.³⁹ Jinak by mohlo dojít k nesrovnalosti, kdy by rodič omezený na svéprávnosti bez rodičovských práv nemohl vyjádřit svůj postoj k osudu jeho vztahu s dítětem. Nicméně je opět třeba přistupovat k případům *ad hoc*. Svolení k osvojení je tedy právo samostatné.

Pokud dává souhlas nezletilý rodič, je třeba, aby dosáhl věku alespoň šestnácti let, což souvisí s jeho ochranou, jelikož je sám ještě ve věku dítěte.

³⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. § 810. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. 2012 [cit. 2018-11-19]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu#>.

³⁶ Srov. § 806 OZ.

³⁷ Srov. § 810 OZ.

³⁸ SEDLÁK, P., § 809 [Nutnost souhlasu rodiče]. In: *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 658. [cit. 2018-11-19]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgeys443cl4zdamj44dsx3qmy4dao>.

³⁹ § 856 OZ: Povinnosti a práva rodičů spojená s osobností dítěte a povinnosti a práva osobní povahy vznikají narozením dítěte a zanikají nabytím jeho zletilosti.

V opačném případě by se hledělo na takové jednání jako na právně neplatné. Jestliže byl rodič omezen na svéprávnosti rozhodnutím soudu, může v souvislosti s osvojením jednat do takové míry, ve které jeho svéprávnost omezena nebyla.⁴⁰

Zákon také přiznává ochranu rodičům, kteří dali souhlas dříve než před narozením dítěte. K takovému jednání se nepřihlíží. Česká právní úprava navazuje na Evropskou Úmluvu o osvojení dětí, kdy je matka navíc chráněna v období šestinedělí po narození dítěte.⁴¹ Zabraňuje se tím unáhleným rozhodnutím, která může učinit v tzv. šoku po porodu, kdy se může ocitat v pocitu beznaděje a její psychický stav se teprve stabilizuje.

Souhlas můžeme rozdělit do dvou skupin, a to buď jako konkrétní nebo blanketní. Právní jednání může být adresované k již známým osvojitelům, s nutným předpokladem toho, aby rodič udělující souhlas bezpochybně určil osoby osvojitelů. Poté je vyloučeno zprostředkování osvojení cizím osvojitelům. „*Vyloučení zprostředkování znamená, že je vyloučena jakákoliv činnost směřující k seznámení rodičů a potenciálních osvojitelů třetí osobou.*“⁴² S procesem zprostředkování osvojení naopak souvisí druhý případ, kdy se udělený neadresný souhlas vztahuje ke komukoliv, kdo bude řádným postupem, dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí, vybrán. Ve své podstatě spolu oba typy souhlasů souvisí a žádnému z nich není přikládána větší právní síla, jsou si rovnocenné.

Avšak nedojde-li k osvojení do šesti let od udělení souhlasu, pozbývá souhlas účinnosti a je třeba přivolení nového.⁴³ Je zároveň možnost souhlas odvolat po dobu tří měsíců od doby, kdy byl souhlas dán. Doba se může výjimečně v zákonem stanovených případech prodloužit.⁴⁴

Existují i situace, kdy je možné osvojení i bez takového souhlasu. Jde o vymezené situace, kdy byl rodič zbaven rodičovské odpovědnosti a práva dát souhlas k osvojení, dále pokud není schopen projevit svoji vůli či ovládat své chování a rozpoznat jeho následky, jinými slovy není mravně a rozumově vyspělý. Důvodem může být také neznámé bydliště, které se nepodaří soudu zjistit. Jestliže tato neschopnost nastane u obou rodičů, je třeba souhlasu poručníka, popřípadě

⁴⁰ Srov. § 812 OZ.

⁴¹ Srov. § 813 OZ.

⁴² SEDLÁK, P., § 814 [Určení osoby budoucího osvojitele v souhlasu s osvojením]. In: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 670. [cit. 2018-11-19]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgeys443cl4zdamjsl44dsx3qmy4dcna>.

⁴³ Srov. § 816 OZ.

⁴⁴ Srov. § 817 OZ.

soudem jmenovaného opatrovníka. Stejně je tomu tak, pokud rodiče zemřeli nebo rodičovství k osvojení nebylo určeno.⁴⁵ Další výjimku tvoří situace, kdy rodiče zjevně nemají o dítě zájem a tím trvale hrubě porušují své rodičovské povinnosti.⁴⁶

K takovému rozhodnutí musí dojít po posouzení několika kritérií, které musí být naplněny bez jakýchkoliv pochybností, vzhledem k tomu, že se jedná o zásah do vztahu mezi dítětem a rodičem. Jedná se o hledisko časové, kdy nezájem trvá nejméně tři měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu⁴⁷, jednání musí být zaviněné rodičem a zároveň dochází k porušení rodičovských povinností stanovených občanským zákoníkem.

1.3.2.2 Souhlas dítěte s osvojením

Ve srovnání s předchozí právní úpravou osvojení v zákoně o rodině je nově potřeba souhlasu také osvojovaného dítěte. Pracuje se zde s věkovou hranicí dvanácti let, kdy po dosažení tohoto věku je třeba souhlasu vždy. Opět nám zákonodárce stanovil výjimku, kdy takového souhlasu není třeba, a to pokud by postup související s osobním souhlasem osvojence byl v zásadním rozporu se zájmy dítěte nebo pokud tyto následky dítě není schopno rozpoznat.⁴⁸ Z důvodové zprávy je zřetelné, že takový souhlas je volným projevem zvláštní povahy, tudíž platí, že dítě má právo jej odvolat do té doby, nežli soud vydá rozhodnutí o osvojení. Před vyjádřením souhlasu je soud povinen osvojované dítě poučit o obsahu, účelu a důsledcích, které nastanou po udělení. Není důležité, jestli nabude věku před podáním návrhu na osvojení či v průběhu, vždy je souhlas vyžadován.

Jestliže dítě nedosáhlo hranice dvanácti let, dává souhlas jeho jménem opatrovník, kterým je obvykle orgán sociálně-právní ochrany dětí. Je zapotřebí nejprve zkoumat všechny skutečnosti, které budou rozhodné k udělení souhlasu k osvojení a především hledět na zájmy osvojovaného dítěte.⁴⁹ Zjišťují se poměry budoucích osvojitelů, pokud jsou již známy, existence případné širší rodiny či blízkých, kteří by byli schopni převzít náhradní rodinnou péči, zdali jsou vůbec splněny základní podmínky pro osvojení atp. Pokud opatrovník neshledá důvody

⁴⁵ Srov. § 818 OZ.

⁴⁶ Srov. § 819 OZ.

⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 9. 1967, sp. zn. Pls 5/67: Za projev "opravdového zájmu rodičů o dítě" lze považovat jen takové projevy, z nichž lze přesvědčivě dovodit, že rodiče se chtějí a mohou o dítě starat, a to i z hlediska celkového vývoje dítěte v budoucnosti, že tento jejich záměr je opravdový, a že k dítěti mají citový vztah.

⁴⁸ Srov. § 806 OZ.

⁴⁹ Srov. § 807 odst. 1 OZ.

relevantní pro osvojení, souhlas neudělí, není to jeho povinnost. Zákon zde zmiňuje také dodatek, kdy soud vyslechne dítě a k jeho projevu posléze přihlédne s ohledem na stupeň jeho duševního vývoje⁵⁰, což je určitě příhodné vzhledem k tomu, že každý jedinec dospívá individuálně a věk dvanácti let nemusí být vždy rozhodující.

1.3.3 Péče před osvojením

Aby mohl soud řádně a bez pochybností rozhodnout o osvojení, je nezbytné, aby dítě bylo v tzv. preadopční péči. Zákon diferencuje takovou péči ve dvojm smyslu. V prvním případě se jedná o péči budoucích osvojitelů okamžitě poté, kdy byl udělen souhlas s osvojením původními rodiči dle § 823 OZ a současně s tím budoucí osvojitel také souhlasí. Může tomu být i dříve, pokud to dovoluje zdravotní stav dítěte. Rozhodnutí o předání do péče náleží soudu, který provádí šetření zejména o vhodnosti vztahu dítěte a osvojitele, prověřuje jejich zdravotní stav a prostředí, ve kterém bude dítě vyrůstat. Také psychický ani fyzický stav osvojitele by neměl být ve značné míře na újmu osvojovanému dítěti. O postupu je třeba informovat orgán sociálně-právní ochrany dětí, který zastává funkci hlavně kolizního opatrovníka.⁵¹

Druhým typem je před-osvojitelská péče daná § 826 OZ, která je na rozdíl od té předchozí obligatorní a nahrazuje péči. Pokud již dítě bylo předtím předáno do péče osvojitele, není nutné rozhodnutí soudu a dochází prostřednictvím automatické konverze na péči před osvojením.⁵² Nastává po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán souhlas k osvojení. Dítěti je jmenován poručník ke spravování jeho záležitostí, pokud k tomu nedošlo již dříve. Výjimkou je, kdy osvojuje manžel rodiče dítěte a výkon rodičovské odpovědnosti nepřechází.

V této fázi se pozoruje, zda je vztah mezi dítětem a osvojiteli dostatečně způsobilý k naplnění účelu adopce. Náklady z této péče náleží osvojiteli. Zároveň doba musí být přiměřená cíli a nekončí dříve než uplynutím šesti měsíců. Předchozí rodičovská a vyživovací povinnost se pozastavuje.⁵³ Občanský zákoník tímto pokračuje v úpravě zákona o rodině, kde bylo podobně povinné splnění osobní péče budoucích osvojitelů, ačkoli přinejmenším v tříměsíční lhůtě.

⁵⁰ Srov. § 807 odst. 2 OZ.

⁵¹ SEDLÁK, P., § 826 [Svěření dítěte do péče před osvojením, preadopční péče]. In: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 716. [cit. 2018-11-19]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgeys443cl4zdamj44dsx3qmy4denq>.

⁵² Srov. § 828 OZ.

⁵³ Srov. § 829 OZ.

Dochází k postupnému začleňování dítěte do jeho potencionálně nové rodiny, zkoumá se zda existují patřičné podmínky pro výchovu dítěte. Seznamuje se s příbuznými a blízkými osobami rodiny a navazuje s nimi kontakt. Toto stadium je důležité z hlediska určení, zda vůbec poměr rodič-dítě může vzniknout. Nikdy není předem dáno, jak osvojitelé s osvojencem budou vycházet. Jejich původní představy se mohou lišit a mají zde tak možnost poznání. Na rozdíl od ostatních forem náhradní rodinné péče je navázání takového vztahu obligatorní. Budoucí osvojitelé mají pouze omezené dispozice související s péčí o dítě, kdy nesmí činit zásadní rozhodnutí, jež jsou ponechána stále původním rodičům či zákonným zástupcům.

Systém podpory v této fázi dle mého názoru stále zaostává. Rodiče si s výchovou dítěte často neví rady, ať už z jakéhokoli důvodu, který ani nemusí pramenit z jejich zapříčinění. Osvojenec může pocházet od matky závislé na psychotropních látkách, jeho chování se poté projevuje zcela jinak, než u zdravě donošeného dítěte. Budoucí osvojitelé se bojí o svých problémech mluvit, aby jim dítě nebylo odebráno. „*Organizace zaměřené na podporu adoptivních rodin i v procesu výchovy přijatých dětí vznikají od 90. let, ale jejich dostupnost pro adoptivní rodiny je stále velmi omezená. Vznikají mimo systém, díky iniciativám malých skupin či jednotlivců, z nichž někteří mají s osvojením vlastní zkušenost. A jejich spolupráce s orgány sociálně-právní ochrany dětí není vůbec vždy hladká.*“⁵⁴ Mnohdy dochází k situacím, kdy osvojitelé změni svůj postoj a rozhodnou se raději pro status pěstounské péče z důvodu získání podpůrných služeb, které u adopce nejsou tak rozmanité, spíše žádné. Na druhou stranu argumenty odborníků jsou takové, že forma osvojení je odlišná od ostatních podob a vzniká biologický poměr jako v každé jiné rodině, která také nezískává žádné zvláštní výhody a musí se s výchovou dítěte vypořádat sama. Z mého pohledu je adopce stále jakýsi způsob náhradní rodinné péče, a před budoucími osvojiteli by se neměly zavírat dveře a měla by být rozšířena forma pomoci. Přeci jen je to nelehká úloha a můžeme být vděční, že bude o děti lépe postaráno v přirozeném prostředí. Ne vždy jsou děti v dobrém psychickém a fyzickém stavu, na rozdíl od dítěte narozeného do klasické rodiny.

⁵⁴ PALEČEK, J. *Osvojování dětí v České republice. Zpráva výzkumu v České republice na téma osvojení.* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2017, str. 29. [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/osvojovani_deti_v_ceske_republice.pdf.

V dnešní době mají největší zásluhu na podporu osvojitelů neziskové organizace, na které se osvojitelé obracejí raději než k úřadům. Jako nejdůležitější považují zmínit Středisko náhradní rodinné péče. Spolek vznikl již v roce 1994 se zaměřením na pomoc dětem, které se ocitly ve zvlášť tíživé životní situaci vyrůstající mimo vlastní rodinu.⁵⁵ Pořádá různé akce, kterých se mohou zúčastnit jak žadatelé o osvojení, tak již stávající osvojitelé. Mají zde tak možnost sdílet své názory a pocity, které jim leckdy ulehčí životní situaci.

1.4 Právní následky osvojení

Pokud bylo dítě osvojeno manželi nebo manželem jeho rodiče, je v postavení jejich společného dítěte, v jiných případech je jen dítětem osvojitele.⁵⁶ Z hlediska právních následků je třeba rozlišovat, zdali se jedná o osvojení zletilého či nezletilého, s čímž souvisí i následné dělení na osvojení úplné a neúplné. Jak již bylo řečeno, po nabytí právní moci rozsudku o osvojení zanikají původní poměry dítěte s rodinou, současně s právy a povinnostmi k tomuto vztahu náležejících, a naopak noví osvojitelé jej nabývají. Vzniká jim rodičovská povinnost, včetně vyživovací, veškerá péče od této doby připadá na ně. Současně opatrovníku nebo poručenci, který byl jmenován soudem k výkonu práv a povinností, tato funkce zaniká. Osvojované dítě není pouze předmětem přeměny vztahu, ale také získává nová oprávnění a povinnosti. Je povinen dbát svých osvojitelů jako rodičů, do doby nabytí svéprávnosti dodržovat výchovná opatření a chovat se přiměřeným způsobem ke své nové rodině.

Zároveň se musí provést nový zápis do knihy narození matričního úřadu, který vydal rodný list dítěte a současně se zapisují osvojitelé namísto původních rodičů. Pokud se jedná pouze o jednoho osvojitele, vymaže se zápis o druhém rodiči. Důležitým poznatkem je také změna příjmení, kdy je možné zvolit i připojované příjmení u osvojence. Zpravidla má ale osvojenec příjmení osvojitele, pokud se jedná o společného osvojence, používá takové příjmení, které bylo určeno při uzavírání manželství.⁵⁷ Více ke změnám jména příjmení v následujících kapitolách.

⁵⁵ Středisko náhradní rodinné péče [online]. [cit. 2018-11-24]. Dostupné z: <https://www.nahradnirodina.cz>.

⁵⁶ Srov. § 832 OZ.

⁵⁷ Srov. § 835 OZ.

Nově do následků osvojení řadí občanský zákoník také utajení osvojení. Na návrh osvojovaného dítěte nebo osvojitelů mohou být informace a okolnosti o osvojení rozhodnutím soudu utajeny před původní rodinou.⁵⁸ Dle důvodové zprávy k občanskému zákoníku je třeba takový návrh ponechat na zúčastněných osobách. „Na druhé straně je nicméně třeba připustit, že může existovat veřejný zájem, který může být silnější než zájem osob v daném osvojení zúčastněných. Lze zdůraznit, že je třeba zajistit soulad mezi matričními, katastrálními zápisy na straně jedné a předpisy o ochraně osobních údajů na straně druhé.“⁵⁹

Mezi skutečnosti, které jsou primárně utajovány, řadíme hlavně jméno, příjmení, rodné číslo a datum narození. Jedná se o údaje, pomocí kterých lze identifikovat osobu podávající návrh na utajení.⁶⁰ Z toho důvodu je další řízení vedeno jako neveřejné. Taktéž je-li zde velmi vážná situace, která ohrožuje osvojované dítě na životě či zdraví, je možnost rozhodnout o odtajnění osvojení, a to i bez návrhu.

Jako další novinku zavádí občanský zákoník dohled nad úspěšností osvojení.⁶¹ Přispívá tím na pomoc osvojitelům, kterým OSPOD poskytne poradenství a služby související s péčí o osvojence. Pokud existují důvodné pochybnosti, takový dohled nařídí soud i bez návrhu na dobu nezbytně nutnou, kterou určí rozsudkem. Tímto způsobem by rozhodně nemělo být zasahováno do soukromí rodiny a docházet k překračování určitých hranic. Naopak by mělo sloužit ku prospěchu dítěte. Tato úprava vychází především z inspirace mezinárodním osvojením, kdy Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí vyžaduje zprávy o umístění dítěte v péči osvojitelů, nazývané *post-placement reports*. Pomocí těchto zpráv nadále národní úřady vyhodnocují efektivnost a výhody adopce. Zároveň se tím v některých zemích kontroluje, zdali je osvojení vedeno řádným způsobem.⁶² Ačkoli v tomto případě hovoříme o dohledu nad předosvojitelskou péčí a občanský zákoník upravuje dohled nad osvojením již schváleném, i tak jej označujeme za

⁵⁸ Srov. § 837 OZ.

⁵⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. § 837 a § 838. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. 2012 [cit. 2018-11-24] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu#>.

⁶⁰ SEDLÁK, P., § 837 [Utajení osvojení]. In: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 743. [cit. 2018-11-25]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgeys443cl4zdamjls44dsx3qmy4dgnny>.

⁶¹ Srov. § 839 OZ.

⁶² SIMPSON, A. MLJ ADOPTIONS: *What are Post Adoption/Post Placement Reports?* [online]. 2017 [cit. 2018-11-27]. Dostupné z: <https://www.mljadoptions.com/blog/what-are-post-adoptionpost-placement-reports-20170308>.

inspirativní. Je na posouzení soudu, jestli je dohled žádoucí či nikoli. Neslouží jako podnět ke zrušení osvojení, ale zaměřuje se zejména na podporu osvojitelů.

1.4.1 Zrušení osvojení

K tomu, aby osvojení mohlo být zrušeno, musí existovat závažné důvody. Zejména proto, že následně dochází k obnově předchozích rodinných vazeb a zániku práv a povinností ze vztahu vzniklého z osvojení. Opět výjimkou jsou zde majetkové poměry osvojence, které dítěti vznikly ještě předtím, než bylo osvojení zrušeno.⁶³ Vzhledem k tomu, že osvojení předchází dlouhý proces, ke kterému musí být většinou osvojitelé pevně přesvědčeni, aby ve výsledku nebyli od institutu odrazeni, dochází ke zrušení jen ojediněle. Soud o zrušení rozhodne pouze na návrh, a to buď osvojitele či osvojence. Jedná-li se o osvojení, od kterého uplynulo tříleté období, je tzv. *nezrušitelné*. Výjimkou je, je-li takový stav v rozporu se zákonem.⁶⁴ Další podrobnosti jsou uvedené v kapitole o zrušitelném a nezrušitelném osvojení.

1.4.2 Změna jména a příjmení

Jméno a příjmení jsou jedním z nejzákladnějších identifikačních vlastností člověka, dle které ho můžeme rozeznat. V rámci osvojení je možnost změny jak příjmení, tak i jména osvojovaného dítěte. Výchozími prameny k této úpravě jsou zejména zákony č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení (dále jen „ZOM“) a občanský zákoník. Toto právo je chráněno občanským zákoníkem, proto je třeba hledět při změně příjmení na všechny okolnosti, které by mohly zasáhnout do života jedince. Dochází k němu buď z podnětu žádosti fyzické osoby při správním řízení, ze zákona nebo na základě rozhodnutí soudu či prohlášením osoby.⁶⁵

Vliv na změnu příjmení má tedy i osvojení, což nám vyplývá přímo ze zákona⁶⁶. Zároveň musí být v souladu s Evropskou úmluvou o osvojení dětí a závazky z ní pro Českou republiku vyplývající. Osvojované dítě získává příjmení osvojitele, pokud se jedná o osvojení společné, dítěti je stanoveno příjmení, které bylo určeno při uzavírání manželského svazku. Je-li osvojenec dostatečně vyspělý a se změnou příjmení nesouhlasí, je možné na základě rozhodnutí soudu pouze osvojitelovo příjmení připojit. Dle důvodové zprávy k občanskému zákoníku je

⁶³ Srov. § 841 odst. 2 OZ.

⁶⁴ Srov. § 840 odst. 1 a 2 OZ.

⁶⁵ HENYCH, V. *Zákon o matrikách: s komentářem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, s. 60.

⁶⁶ Srov. § 835 OZ.

s přihlédnutím k právům dítěte dána tato hranice k patnáctému roku věku. Po nabytí zletilosti postupuje se změnou jména a příjmení stejně jako každá jiná osoba v České republice a může si je dle platných zákonů upravit jak uzná za vhodné. V případě, že osvojenec již připojované příjmení má, připojuje se osvojitelovo pouze k prvnímu příjmení. Má-li osvojitel dvě příjmení, připojuje se pouze první. V souvislosti se zrušením osvojení je možné, aby si osvojenec příjmení ponechal, pokud na tom trvá, jinak se mu vrací příjmení, které měl před osvojením.⁶⁷ Neučinili tedy osvojenec takové prohlášení o ponechání, provede matrikář automaticky změnu k předešlému příjmení na základě rozhodnutí soudu o zrušení osvojení dodatečným zápisem. Osvojení zletilého změnu příjmení primárně neupravuje a ponechává mu příjmení původní.

Stejně jako u příjmení existuje možnost změny i křestního jména, které je uvedeno v matriční knize. K takovému postupu je třeba souhlasné prohlášení osvojitelů před matričním úřadem, které musí provést do 6 měsíců od nabytí právní moci rozsudku o osvojení, ale nejpozději do nabytí zletilosti osvojenec.⁶⁸ Místo, které osvojitelé zvolí pro podání žádosti, není až tak důležité. Jedná-li se o matriční úřad, v jehož svazku knihy narození není takové jméno zapsáno, zašle jej nejpozději do tří pracovních dnů matričnímu úřadu příslušnému k takovému zápisu.⁶⁹

Osvojitelé mohou dítěti zvolit i druhé jméno, jestliže má pouze jedno. K posílení práv osvojenec je třeba po dosažení 15 let věku vyžadovat také jeho souhlas, bez kterého změnu nelze provést. Z hlediska typologie dělení osvojení je tento způsob vztahován na osvojení nezletilého jedince. Osvojuje-li jednotlivec či manžel rodiče dítěte, daná úprava se použije obdobně. Tato možnost změny je spojena výlučně se jmény zapsanými v české matriční knize. Tudiž na mezinárodní osvojení dítěte narozeného v cizině, osvojiteli jiného státního občanství, se tato úprava nevztahuje, i přesto, mají-li v České republice obvyklý pobyt. Jinak by tomu bylo při adopci cizího osvojenec českým občanem, kdy se dítě následně zapisuje do knihy narození v ČR a možnost změny jména tu je.⁷⁰ Zákon pamatuje také na institut zrušení či zánik osvojení, které na změnu jména nemá žádný vliv.

Z pohledu správního práva pohlížíme na prohlášení osvojitelů jako na formu podání, dle § 37 správního řádu⁷¹. Je nezbytné, aby bylo možné rozpoznat,

⁶⁷ Srov. § 71a ZOM a § 842 OZ.

⁶⁸ Srov. § 64 ZOM.

⁶⁹ Srov. § 66 ZOM.

⁷⁰ GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, P., MORÁVKOVÁ, J. *Statusové věci občanů*. Praha: ASPI, 2009, s. 11.

⁷¹ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád.

kdo takový návrh činí, jaké věci se týká a čeho se domáhá. Nepochybně je tedy potřebné znát identifikační znaky osoby, jako je jméno a příjmení, trvalý pobyt a datum narození. Je-li vyžadován souhlas osvojence, musí být úředně ověřen a zároveň přiložen rozsudek o osvojení.

1.4.3 Změna rodného čísla

Dle zákona č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o evidenci obyvatel“) dochází za daných okolností ke změně rodného čísla, což znamená přidělení čísla nového. Jedná se o případy, kdy mají dvě osoby rodné číslo totožné, je chybné nebo došlo ke změně pohlaví. Poslední možností je i osvojením nezletilé fyzické osoby.⁷² Jedná-li se o osvojení zletilého jedince, změna se neprovádí, ale ani u nezletilého dítěte, pokud by docházelo pouze ke změně stupně osvojení u stejných osvojitelů i osvojence. Tato změna nastala až dnem 1. 1. 2016 s účinností zákona č. 318/2015 Sb., který zákon o evidenci obyvatel novelizoval. Změna rodného čísla byla u osvojení zavedena zejména z důvodu zajištění ochrany dětí, kterým byly přerušeny vazby s biologickou rodinou.⁷³ Občanský zákoník v tomto směru nepomyslel na zletilé, u kterých nepřevládá potřeba zpřetrhání původních vztahů a změna rodného čísla ztrácí na významu, ba naopak přidělovává navíc další starosti ohledně změn veškerých veřejných listin a dokumentů. Co se týče důsledků zrušení osvojení (zletilého i nezletilého), rodné číslo zůstává stejné a ani se nemění do předešlého tvaru. Ke změně rodného čísla není vyžadován správní poplatek.

Agendou se zabývá výdejové místo, které udělilo rodné číslo původní. Je-li rodné číslo starší, než účinnost zákona o evidenci obyvatel, výkon přebírá Ministerstvo vnitra. Změna se provádí v registru rodných čísel a současně i v informačním systému evidence obyvatel, pokud se v něm daná osoba nachází. O osvojovaném jedinci jsou zde vedeny údaje o osvojení s datem nabytí právní moci rozsudku o osvojení či jeho zrušení. Taktéž jeho původní i nové jméno, příjmení a rodné číslo. Zároveň datum a místo narození, popřípadě i stát, je-li osvojovaným cizinec a souběžně informace o jeho osvojiteli a původních rodičích.⁷⁴

⁷² Srov. § 16 zákona o evidenci obyvatel.

⁷³ BENEŠOVÁ, P. *Soudy loni schválily osvojení 63 dospělých, změní se jim i rodné číslo*. IROZHLAS [online]. 11. 2. 2015 [cit. 2019-03-10]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravodomov/soudy-loni-schvalily-osvojeni-63-dospelych-zmeni-se-jim-i-rodne-cislo_201502110500_mkaspar.

⁷⁴ Srov. § 3 odst. 3 písm. p) zákona o evidenci obyvatel.

Po nabytí právní moci rozsudku o změně rodného čísla, se doručuje rozhodnutí do rukou nositele takového čísla (popřípadě jeho zákonnému zástupci, zmocněnci na základě plné moci s ověřeným úředním podpisem a dalším). V případě změny prováděné odborem správních činností, spadajícího pod Ministerstvo vnitra, se věc oznamuje také České správě sociálního zabezpečení v Praze a příslušnému obecnímu úřadu s rozšířenou působností. K prokázání nového přiděleného čísla slouží doklad o rodném čísle, na jehož základě je třeba změnit údaje v osobních dokladech. Povinnost má občan zejména u občanského průkazu, kdy o jeho změnu musí požádat do patnácti pracovních dnů od nabytí právní moci daného rozhodnutí.⁷⁵

1.5 Zprostředkování osvojení

Postup žadatelů a orgánů upravuje zejména zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (dále jen „ZOSPOD“). Aby mohlo dojít ke konečnému rozhodnutí soudu o osvojení, je třeba absolvovat určitý předcházející proces, který nebývá vždy jednoduchý. Orgány provádějí úkony s cílem dosažení zprostředkování osvojení, které následně vedou k hlavnímu řízení před soudem. Primárním aktérem je zde obecní úřad s rozšířenou působností, který poskytuje součinnost při zjišťování pobytu rodiče, jehož souhlasu je třeba k osvojení, poučuje osoby o případných důsledcích neprojevení opravdového zájmu o dítě a s tím související poradenství. Dále přijímá oznámení soudu o udělení souhlasu rodiče s osvojením, přičemž následně informuje krajský úřad, kde je dítě zavedeno v evidenci dětí vhodných k osvojení. Zároveň je povinen na žádost soudu vykonávat dohled nad úspěšností osvojení a podávat o tomto výkonu zprávy. V době, kdy je dítě předáno do péče budoucích osvojitelů či do péče před osvojením, má oprávnění kdykoliv zkoumat, zdali stále trvají rozhodné skutečnosti pro osvojení dítěte a zda jsou dotčené osoby schopny dítě převzít.⁷⁶

Zprostředkování osvojení je jakýmsi prvním krokem v celém procesu osvojení. Zaměřuje se především na vyhledávání dětí, kterým je třeba poskytnout náhradní rodinnou péči formou osvojení. Ještě větší důraz je kladen na vyhledávání a výběr vhodných fyzických osob, které jsou způsobilé stát se osvojiteli a jejich

⁷⁵ *Změna rodného čísla*. Ministerstvo vnitra České republiky: Služby pro veřejnost. Rodná čísla. [online]. Praha. [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zmena-rodneho-cisla.aspx>.

⁷⁶ Srov. §19 ZOSPOD.

odborná příprava k přijetí dítěte do rodiny.⁷⁷ Až v tento moment si často lidé uvědomují, zda jsou vážně odhodláni stát se náhradní rodinou a rozhodují se pro daný typ náhradní péče. Žadatelé musí být před výběrem pečlivě posouzeni a zařazeni v evidenci osob vhodných stát se osvojiteli, včetně posouzení zdravotního stavu a případné stability manželství.⁷⁸ Plnou kompetencí výkonu těchto záležitostí jsou pověřeny krajské úřady zřizující poradní sbory. V případě adopce z ciziny připadá agenda Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí.

Mezi orgány, které jsou na žádost fyzické osoby způsobilé ke zprostředkování osvojení, řadíme hlavně krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností a obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a Úřad práce České republiky. Jiné orgány, než jsou uvedené v § 4 odst. 1 ZOSPOD, zprostředkování uskutečňovat nesmí.⁷⁹ Přesto dochází k případům, kdy organizace pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí tento zákaz ignorují a hledají způsoby, jak ho obejít. Na to reagoval i Nejvyšší správní soud rozsudkem⁸⁰ ze dne 16.5.2012, který dokonce souvisel s případem nelegálního zprostředkování v Plzni. „*Osoby pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí mohou vykonávat sociálně-právní ochranu dětí pouze na základě a v rozsahu svého pověření, který je explicitně vymezen zákonem (§ 48 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Jestliže pověřená osoba zajistí seznámení rodičů byt' nenarozeného dítěte, které má být podle záměru rodičů nabídnuto k osvojení, s potenciálními budoucími osvojiteli, pak se jedná o porušení zákazu zprostředkování osvojení, které je zákonem sankcionováno jako jiný správní delikt...*“⁸¹

1.5.1 Obecní úřad obce s rozšířenou působností

Obecní úřad s rozšířenou působností vyhledává děti vhodné k osvojení, jinými slovy děti právně volné, které mu mohou být doporučeny obcí nebo jinými pověřenými osobami. Výhodou obce je bližší kontakt s žadatelem a větší přehled o jejich životní situaci, školní docházce dětí, rodinných vztazích a ostatních

⁷⁷ Srov. § 19a ZOSPOD.

⁷⁸ SKORUŠOVÁ, L. § 19a [Zprostředkování osvojení a pěstounské péče]. In: *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 176. [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrhbpwk232ge4dmlttmjptcojzhfptgnjzl5yggmmjzme>.

⁷⁹ Srov. § 19a odst. 2 ZOSPOD.

⁸⁰ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 5. 2012, čj. 3 Ads 144/2011-163.

⁸¹ *Sbírka rozhodnutí Nejvyššího správního soudu* [online]. 2012 [cit. 2018-12-07]. Dostupné z: <http://sbirka.nssoud.cz/cz/socialne-pravni-ochrana-deti-neopravnene-zprostredkovani-osvojeni.p2611.html>.

záležitostech. Tímto výkonem pověřuje úřad nejčastěji pracovníka tzv. sociálního odboru.

K tomuto orgánu jsou podávány žádosti o zařazení do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení. Tato žádost má podobu formuláře, který bývá doplněn dalšími přílohami, jako například dokladem o státním občanství, lékařskou zprávou o zdravotním stavu žadatele, údajích o sociálních poměrech dítěte, jeho rodičů, sourozenců, opisem z evidence Rejstříku trestů a další.⁸² Provádí se šetření, ve kterém orgán zjišťuje potřebné skutečnosti, jako bytové a majetkové podmínky žadatelů, jejich zaměstnání, rodinné vztahy, skutečný zájem o osvojení dítěte apod. Na základě vyhodnocení situace dítěte a rodiny nadále dochází k založení spisové dokumentace o žadateli i daném dítěti, sloužící k účelům osvojení, kterou dále postupuje krajskému úřadu. Podkladem pro založení spisu je také individuální plán ochrany dítěte, jehož podrobnosti upravuje vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí.⁸³ Hodnotí míru ohrožení práv a zájmů dítěte, s popisem jejich příčin, navrhuje opatření nezbytné k ochraně dítěte a prostředky k jeho dosažení. Cílem je posílení funkce rodiny a poskytnutí všestranné pomoci při sociálním začleňování.

Žádost bude zamítnuta, pokud nespĺňuje zákonem dané náležitosti, například podmínkou trvalého pobytu. Může také rozhodnout o zastavení řízení o zařazení do evidence žadatelů o osvojení, pokud zájemce vezme svou žádost zpět nebo v dodatečné lhůtě nedodá potřebné dokumenty.⁸⁴

1.5.2 Krajský úřad

Pro účely zprostředkování osvojení vede krajský úřad (v Praze Magistrát hlavního města Prahy) evidenci dětí vhodných k osvojení a žadatelů, kteří jsou vhodní pro to stát se osvojiteli. Tyto evidence obsahují kopie spisové dokumentace, odborné posouzení dětí a žadatelů, také vyjádření dítěte, jež zajišťuje právě krajský úřad, a další potřebné dokumenty důležité k procesu osvojení.⁸⁵

Žadatelé i dítě jsou zařazeni do evidence pouze po předchozím posouzení. U žadatelů se zkoumá hlavně psychický stav, kdy jsou povinni se podrobit speciálnímu vyšetření, zjišťuje se také jejich zdravotní stránka a hodnotí se

⁸² VYSKOČIL, F. *Právní analýza osvojení v České republice*. [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2016, s. 17. [cit. 2018-11-28]. Dostupné z:

https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/pravni_analyza_osvojeni_v_cr.pdf.

⁸³ Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Zejména v ustanovení § 2 je upraven obsah individuálního plánu ochrany dítěte.

⁸⁴ Srov. § 21 ZOSPOD.

⁸⁵ Srov. § 22 odst. 2 ZOSPOD.

individuální příprava k tomu stát se vhodnými osobami pro osvojení s předpoklady vychovávat dítě. U dětí se posuzuje úroveň tělesného a duševního vývoje, také prostředí ze kterého pochází a speciální potřeby, kterým je třeba vyhovět. Nejdůležitějším bodem je posouzení vhodnosti náhradní rodinné péče na základě těchto poznatků. K těmto účelům může úřad požadovat osobní jednání s žadatelem, součinnost od školských, zdravotnických a dalších odborných zařízení. S dítětem zaměstnanci krajského úřadu jednají jen s přihlédnutím k jeho věku a schopnostem. Samozřejmě také nastávají případy, ve kterých nemáme o dětech a jejich původu žádnou anamnézu, jsou to zpravidla děti nalezené či odložené v babyboxech.⁸⁶

V konečné fázi krajský úřad pravomocně rozhoduje o tom, zda žádosti o zařazení do příslušné evidence vyhoví či ji zamítne. V takovém případě je dána možnost uchazeči odvolat se k Ministerstvu práce a sociálních věcí ČR. Zároveň také může krajský úřad řízení o zařazení do evidence přerušit, pokud je proti některé osobě, jež se osvojení dotýká, vedeno trestní řízení.⁸⁷ Výsledek oznámí obecnímu úřadu s rozšířenou působností, obecnímu úřadu a dalším pověřeným osobám do 15 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů.⁸⁸ Pokud nedojde ke zprostředkování osvojení do určitého časového úseku daného zákonem⁸⁹, zpřístupní informace z určitých evidencí Úřadu pro zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině.

Cílem celého řízení, je tzv. spárování vhodných kandidátů, jako budoucích osvojitelů, spolu s dítětem vedeným v evidenci. Při výběru se hledí zejména na přednosti rodiny přijmout dítě takové jaké je, ačkoli může budoucí výchova přinášet všemožná rizika s ohledem na jeho minulost. Ale s tím žadatelé musí dopředu počítat a být k osvojení odhodláni i přes tyto překážky. Časový pořadník je proměnlivý a je u každého případu jiný.

Pokud proběhne vše v pořádku, je žadatel následně o pozitivním stanovisku vyrozuměn a vzniká mu právo na seznámení s dítětem. Osoba, u které dítě žije, je

⁸⁶ BUBLEOVÁ, V. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014, s. 29.

⁸⁷ § 22 odst. 5 písm. a) ZOSPOD: Krajský úřad řízení o zařazení žadatele do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče přeruší, je-li proti žadateli nebo proti jeho manželovi, druhovi, dítěti nebo jiné osobě tvořící s žadatelem společnou domácnost vedeno trestní řízení pro trestný čin směřující proti životu, zdraví, svobodě, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte, nebo pro jiný trestný čin, jehož spáchání může mít vliv na způsobilost žadatele k řádné výchově dítěte, a to až do vydání konečného rozhodnutí v tomto trestním řízení.

⁸⁸ Srov. § 22 odst. 7 ZOSPOD.

⁸⁹ § 22 odst. 8 písm. a) a b): do 6 kalendářních měsíců ode dne zařazení dítěte do evidence dětí, nebo do 3 let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o zařazení žadatele do evidence žadatelů.

povinna takové setkání zprostředkovat. Avšak lhůta pro seznámení s dítětem a podání návrhu na svěřeni dítěte do péče budoucího osvojitele je pouze třicetidenní, ve výjimečných případech ji může krajský úřad prodloužit.⁹⁰ Je možné, že dítě nebude ze stejné části republiky, a proto nejsou podmínky pro setkání vždy lehké.

V některých případech může dojít k přerušeni zprostředkování osvojení, pokud o to žadatel písemně požádá a situaci zdůvodní, nebo dítě bylo již na základě rozhodnutí soudu předáno do péče budoucího osvojitele či dojde k dalším překážkám, zabraňujících uskutečnění osvojení. Krajský úřad vydá rozhodnutí o přerušeni, přičemž se tato doba nezapočítává do lhůt ovlivňujících průběh osvojování.⁹¹ Zároveň má pravomoc z obdobných důvodů vyřadit dítě nebo žadatele z evidence.⁹²

1.5.3 Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

Ke zprostředkování osvojení je dle ustanovení § 24d ZOSPOD ministerstvo oprávněno podávat podněty krajskému úřadu a Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, kteří jsou povinny jej zpětně informovat o tom, jak s daným podnětem naložily. Není nijak blíže specifikována forma a obsah podnětu, ani není zaručeno, že dojde k uskutečnění zprostředkování osvojení dle daného návrhu, to je v kompetencích pouze krajského úřadu. V praxi k těmto situacím dochází minimálně.⁹³

Ministerstvo má také možnost z hlediska kontroly nahlížet do evidencí dětí nebo žadatelů. V tomto směru plní funkci nadřízeného orgánu, ke kterému jsou podávána odvolání ve věcech náhradní rodinné péče a vykonává v této oblasti dohled nad agendou krajského úřadu, včetně vedení evidencí, spisových dokumentací a dodržování součinnosti vůči obecním úřadům. Po účinnosti zákona č. 401/2012 Sb., který novelizoval zákon o sociálně-právní ochraně dětí, je ministerstvo vyloučeno z procesu zprostředkování osvojení a je spravováno pouze krajskými úřady. Jednalo se o zbytkovou agendu ministerstva, kdy nedocházelo ke zprostředkování KÚ a ministerstvo jej muselo převzít. Myslím, že tato změna byla krokem vpřed a proces se stal opět více systematičtějším.

⁹⁰ Srov. § 24 odst. 3 ZOSPOD.

⁹¹ Srov. § 24b ZOSPOD.

⁹² Srov. § 24c ZOSPOD.

⁹³ VALOVÁ, A. § 24d [Postup ministerstva při zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče]. In: *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 223. [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrhbpwk232ge4dmlttmjptcojzhfptgnjzl5ygmrummq>.

1.5.4 Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Pokud krajský úřad ve lhůtě 6 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence nebo po dobu 3 let u žadatelů zařazených v evidenci, nezprostředkuje osvojení, je povolán Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen „Úřad“). Jsou mu poskytnuty informace z evidence, na jejichž základě může zprostředkovat osvojení ve vztahu k cizině. K takovému postupu je třeba souhlasu žadatele k osvojení dítěte z ciziny. Krajský úřad i přesto nadále vykonává svou činnost k nalezení vhodného dítěte/osvojitele a není tak důvodem k přerušení zprostředkování osvojení v České republice, které má stále přednost před osvojením z ciziny. Úřad také vede příslušné evidence dětí a žadatelů, potřebné ke zprostředkování osvojení v souvislosti s cizinou.⁹⁴

Při osvojení dítěte z ciziny je třeba připravit se na větší finanční náročnost, jelikož náklady jsou leckdy mnohem vyšší. Musí dojít ke splnění podmínek, které vyžaduje tamější právní řád a učinit k tomu veškeré kroky. S tím jsou spojeny cestovní náklady, popřípadě zajištění krátkodobého pobytu pro vyřízení všech záležitostí v konkrétní zemi. Více se k tématu dozvíme v kapitole o mezinárodním osvojení.

1.6 Řízení ve věcech osvojení

Řízení ve věcech osvojení nalezneme v zákoně č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále jen „ZŘS“), konkrétně v hlavě V., jež pojednává o řízeních ve věcech rodinně-právních. Oddíl čtvrtý se zabývá problematikou osvojení jako takového, členíme ho dále ještě na dva pododdíly, a to na osvojení nezletilého a zletilého.

Po nabytí účinnosti občanského zákoníku byly opatrovnické soudy, zejména v Plzeňském kraji, natolik zaneprázdňené a zaskočené, že na pomoc přispívali až do roku 2015 i soudci z civilních soudů. Docházelo k chaosu při předávání spisů a celý proces byl, dá se říci, problematický.⁹⁵ Myslím si, že postupem času a praxí po rekodifikaci občanského zákoníku se tato řízení ustálila. Navzdory očekávání zrychlení celkového řízení, se naopak žadatelé o osvojení musejí často smířit s delší čekací dobou. Dle některých názorů by měl být rozhodovací mechanismus přenesen opět do správního řízení, který zajišťoval zprostředkování pohotověji. Na druhou

⁹⁴ Srov. § 25 ZOSPOD.

⁹⁵ PALEČEK, J. *Osvojování dětí v České republice. Zpráva výzkumu v České republice na téma osvojení*. [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2017, s. 36. [cit. 2018-11-28]. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/osvojovani_deti_v_ceske_republice.pdf.

stranu se občanský zákoník snaží v některých pasážích tento postup ulehčit. Například v § 823 OZ, dle kterého je se souhlasem osvojitele možné předat dítě do péče ihned poté, co oba rodiče dali k osvojení souhlas, a nastává tedy možnost si dítě odvézt ihned z porodnice, i když to není běžným případem. Zájemci o osvojení se mnohdy snaží zdlouhavý proces obejít všemožnými cestami, kdy si například sami vyhledají dítě, kterého se chce rodič vzdát a vyřadí tím z kompetence krajský OSPOD, v jehož evidenci jsou zavedeni.

1.6.1 Řízení ve věcech osvojení nezletilého

Procesněprávní úprava reaguje na změnu občanského zákoníku tím, že řízení o osvojení pojímá nově jako souhrnné řízení s jednotlivými dílčími úseky, které se zahajuje návrhem. Předmětem takových řízení je zejména prohlášení o udělení souhlasu k osvojení, o utajení osvojení či zda je vůbec třeba souhlasu rodičů k osvojení, konečné rozhodnutí o osvojení a nařízení dohledu nad úspěšností osvojení. Jedná se o demonstrativní výčet⁹⁶, který však může být často zavádějící a vyvolávat pocit, že musí být každé individuální řízení zahájeno jen na návrh.⁹⁷

Jedná se o řízení nesporné a zpravidla návrhové, které spočívá hlavně na zásadě vyšetřovací, s cílem zjištění rozhodných skutečností pro posouzení osvojení s ohledem na zájmy dítěte. Bez návrhu soud může rozhodovat o odtajnění osvojení a o nařízení dohledu nad úspěšností osvojení.⁹⁸ Pokud je osvojováno dítě z ciziny či naopak, je třeba s návrhem doložit také rozhodnutí orgánu veřejné moci o souhlasu s osvojením. Dle důvodové zprávy⁹⁹ je koncepce založena na zásadě zákonného soudu a soudce, což z hlediska příslušnosti bude dáno místem podání prvního návrhu. Místně příslušný je obecný soud osvojeence. Jen pokud se jedná o předání dítěte do péče před osvojením do ciziny, je příslušný soud, který má ve svém obvodu Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, tedy Městský soud v Brně.

Procesně způsobilý je ve věcech osvojení i osvojenec, který v případě že dosáhl alespoň dvanácti let věku získává aktivní legitimaci účastnit se průběhu

⁹⁶ Srov. § 427 ZŘS.

⁹⁷ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekonstrukci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s 78.

⁹⁸ Srov. § 429 ZŘS.

⁹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních. § 423. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. 2013 [cit. 2018-11-29] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mrzgjpw6q&groupIndex=0&rowIndex=0#>.

řízení.¹⁰⁰ Je zpravidla zastoupený kolizním opatrovníkem, jímž bývá jmenován orgán sociálně-právní ochrany dětí, ale jiný než ten, který podal návrh nebo podnět na zahájení řízení. Účastníkem je také zákonný zástupce osvojence a není-li stanoveno jinak, také rodiče osvojence.¹⁰¹ Souhlas je nezadatelným právem rodiče, a proto lze vyloučení provést jen v zákonem uvedených případech, pokud by byla jejich účast v porovnání se všemi okolnostmi nemožná.¹⁰² Plnou procesní způsobilost má nezletilý rodič starší 16 let.¹⁰³ Blízcí příbuzní osvojence nejsou účastníky řízení, ačkoli mají možnost za jistých okolností ovlivnit jeho průběh, s přihlédnutím k zachování vazeb s dítětem. Například při přerušování řízení či zahájení řízení věnované otázce svěřeni dítěte do péče těmto osobám.

Jako u jiných řízení probíhá dokazování, ve kterém má soud povinnost vyslechnout rodiče osvojence, i pokud nejsou účastníky řízení. Existují opět výjimky, které stanoví zákon v § 437 ZŘS. Je proveden výslech manžela osvojitele, což připadá v úvahu hlavně při osvojení jeho dítěte.¹⁰⁴ Změna poměrů zavdává důvod na zrušení rozsudku, kterým bylo určeno, že k osvojení dítěte není třeba souhlasu rodičů, ale jen do té doby, dokud nebylo pravomocně osvojeno. Takovou výhradu nazýváme *clausula rebus sic stantibus*. Řízení o osvojení není výjimkou a soud rozhoduje usnesením, nestanoví-li zákon jinak. Rozsudkem rozhoduje o určení, zda je třeba souhlasu rodičů k osvojení, o dohledu nad osvojením a o samotném osvojení.¹⁰⁵ Zároveň uvede příjmení, které osvojenec bude užívat, to platí i ve věci zrušení osvojení. Pravomocný rozsudek je podkladem pro matriční úřady provádějící změny v záznamech.

1.6.2 Řízení ve věcech osvojení zletilého

Procesní pravidla pro řízení o osvojení zletilého jsou zjednodušena, avšak jako negativní vnímám, že takové počínání není v důvodové zprávě nijak vysvětleno. Soudem místně příslušným je rovněž obecný soud osvojence a věcně příslušným okresní soud. Ve věcech s mezinárodním prvkem vycházíme

¹⁰⁰ Dle § 806 a § 807 OZ může dítě vyjádřit svůj postoj k osvojení s ohledem na jeho věk a stupeň duševního vývoje.

¹⁰¹ Srov. § 431 odst. 1 ZŘS.

¹⁰² § 432 ZŘS: Rodič osvojence není účastníkem řízení, pokud byla omezena jeho svéprávnost ve věci udělení souhlasu k osvojení nebo bylo pravomocně rozhodnuto, že takový souhlas není třeba, byl zbaven rodičovské povinnosti a zároveň práva dát souhlas k osvojení, udělil souhlas k osvojení před podáním návrhu na osvojení.

¹⁰³ Srov. § 431 odst. 2 ZŘS.

¹⁰⁴ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní řízení soudní. 2.*, opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. s 168.

¹⁰⁵ Srov. § 435 ZŘS.

z mezinárodních smluv, vztahujících se na daný případ. Pokud neexistují, odkazujeme na zákon o mezinárodním právu soukromém¹⁰⁶. Jelikož poměrně velká většina z nich byla přijata ještě před úpravou osvojení zletilého, musíme se při řešení detailněji zaměřit na to, zda jsou pojata s ohledem na věk nebo je úprava obecná. Je v pravomoci soudu nadále posoudit aplikovatelnost mezinárodních smluv a případně zvolit právní řád, jehož bude užito.¹⁰⁷

Zákonná úprava o řízení o osvojení zletilého je vymezena v § 445 ZŘS a následující. Zahájení je možné jen na návrh osvojitele, přičemž neopominutelné je připojení zletilého osvojence k takovému návrhu, v opačném případě je vyzván soudem k doplnění. Návrh musí splňovat obecné náležitosti a lze ho podat písemně či ústně do protokolu. Myslím si, že by bylo srozumitelnější rovnou stanovit, že takové řízení je možné zahájit jen společným návrhem osvojitele s osvojencem, aby byla zřejmá jejich oboustranná vůle. Účastníkem je samozřejmě osvojencem (popřípadě i jeho dítě) a ten, kdo má zájem o jeho osvojení, včetně jeho manžela, je-li třeba i jeho souhlasu. Pokud je zletilý osvojencem omezený ve svéprávnosti, musí být zastoupen zákonným zástupcem nebo jmenovaným opatrovníkem. Rovněž probíhá dokazování, ve kterém jsou vyslechnuti rodiče osvojence, pokud jde o osvojení zletilého, které je obdobou nezletilého. Jestliže je dítě osvojencem s přihlédnutím k věku rozumově vyspělé, hledí se také na jeho názor, současně s vyjádřením manžela osvojence. Soud rozhoduje formou rozsudku a o úpravě příjmení jedná jen v nezbytných případech, kdy je možné připojit příjmení osvojitele. Rozdílem jsou právní následky, které zavazují jen osvojitele a osvojence, přičemž nevznikají žádná rodinná pouta s ostatními členy příbuzenstva.

Pokud porovnáme hmotnou i procesní úpravu osvojení, dospějeme k názoru, že obě modifikace nejsou zcela kompatibilní a souladné. V občanském zákoníku můžeme zaznamenat i procesní úpravu, na druhou stranu ZŘS v určitých ohledech hmotné právo doplňuje. Také v procesní úpravě jsou striktně oddělena obě řízení zvláště, načež OZ zakotvuje přiměřené použití ustanovení o osvojení nezletilého na institut zletilého. Z toho může plynout určitá nejasnost a zmatenost, jež se nadále dostává k adresátům. Do budoucna by dle mého názoru osvojení, jako závažná statusová změna, mělo být zakotveno více přehledněji a zpracováno do posledního detailu.

¹⁰⁶ Srov. § 61 a § 62 ZMPS.

¹⁰⁷ MACKOVÁ, A. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Vydání první. Praha: Leges, 2016. s. 754.

2 Druhy osvojení

Cílem této kapitoly bude stručně popsat rozdíly mezi konkrétními druhy osvojení. Ačkoli občanský zákoník dělí osvojení pouze na osvojení zletilého a nezletilého, setkáme se i s podrobnějším dělením, kterým se zabývají autoři odborné literatury.

2.1 Osvojení nezletilého a zletilého

Osvojení nezletilého je institut, který si zpravidla většina lidí představí pod pojmem klasické adopce. Oproti osvojení zletilého se úprava v občanském zákoníku od zákona o rodině významně neliší. Jedinou větší změnu můžeme spatřovat pouze po procesní stránce, kdy je hleděno více na zájmy a práva přirozených rodičů i původní rodiny. Pro jejich důraznější ochranu jsou stanoveny jasné podmínky při udělování souhlasu s osvojením. Příkladem jsou pro českou právní úpravu hlavně další vyspělé evropské státy, jimiž se inspiruje.¹⁰⁸ Ze strany státu je třeba varovat rodiče před následky nezájmu o dítě, a s tím související případná pomoc, ať už finanční či poradenská. Úprava v zákoně se vztahuje především na podobu osvojení nesvéprávného a nezletilého dítěte, k osvojení zletilého věnuje jen několik paragrafů.

2.1.1 Osvojení zletilého

Úprava osvojení zletilého je v občanském zákoníku zakotvena zcela nově po vzoru dalších evropských států. V historii na území České republiky bylo upraveno již jednou, zákonem č. 56/1928 Sb., o osvojení, který stanovoval pouze to, že osvojenec musí být minimálně o 18 let mladší, než osvojitel. Můžeme pohlížet na tento zákon do jisté míry jako na nadčasový. Zákonem č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, byla tato úprava zrušena, s cílem pojmut osvojení jako formu láskyplné výchovy dítěte a s vyloučením záměru využít osvojení k zachování rodiny jako kapitalistické buňky.¹⁰⁹

Tento institut byl zaveden hlavně z toho podnětu, aby lidem nemajícím žádné přirozené ani právní pokračovatele bylo nabídnuto možnost mít je. Osoby, které by mohly převzít majetek nebo je následovat v případném uměleckém či

¹⁰⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVA, L. a kol. *Rodinné právo*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 177.

¹⁰⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. § 848. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. 2012 [cit. 2018-12-04] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgez6obzl5shu#>.

jiném odborném díle. Taktéž v případech nezájmu svých vlastních potomků nebo poskytnutí „pouhého“ sociálního a rodinného zázemí pro osvojenec, který se ho nikdy nedočkal. Příčin může být několik. Z mého pohledu je úprava velice příhodná k dnešnímu liberálnímu světu, kdy se rodinné vazby často opomíjí, ale některým lidem mohou přinést spokojenější život. Nevidím žádný důvod setrvávat ve starých kolejích rodinného práva a považuji za přínosné přizpůsobit se demokratickým myšlenkám a posunout se znovu o krok vpřed. Z pohledu soudů je toto řízení stále trochu oříšek a zahrnuje spoustu otázek, jelikož po zavedení institutu neexistovala žádná vzorová judikatura. Je třeba zkoumat nejen skutečný přínos takového osvojení, ale i to, zda se nejedná o pouhé jeho zneužití. Tento korektiv koresponduje se zkoumáním nejlepšího zájmu při osvojení nezletilého.

Osvojení zletilého rozlišuje OZ následně ještě na dva podtypy, a to osvojení, které je nebo naopak není obdobou nezletilého. Oba tyto instituty mají stejnou podmínku, kdy osvojit lze pouze v případě, není-li to v rozporu s dobrými mravy.¹¹⁰ Návrh na osvojení není návrhem společným, ale osvojenec se se svým souhlasem pouze připojuje k návrhu osvojitele, bez kterého nelze osvojení provést. Rozdíly shledáváme tedy hlavně v podmínkách přípustnosti daného osvojení, možnostech uplatnění ustanovení o osvojení nezletilého a v neposlední řadě v právních důsledcích vznikajících z daného typu osvojení. Bez ohledu na to, o jaký podtyp osvojení se jedná, je vždy osvojením neúplným a nemá vliv na příjmení osvojenec, jestliže není vznesen požadavek připojovaného příjmení, který je podmíněn souhlasem osvojitele (popřípadě i jeho manžela, jedná-li se o společné příjmení). Totéž platí, pokud osvojenec používá v manželství společné příjmení, také je nutný souhlas i druhého manžela.¹¹¹ Právní následky zavazují pouze potomky osvojenec narozené po osvojení, nikoliv ty narozené dříve, nedali-li k osvojení souhlas.¹¹² Zachována je také vyživovací povinnost k původní rodině, ale jen do té míry, kterých není jiná povinná osoba dostát. Shodně platí i u práva osvojenec na výživné vůči jeho původním předkům, jestliže tomu není hoden sám osvojitel.¹¹³ Důležité je zmínit situaci, kdy nezletilému byla přiznána svéprávnost, poté se použijí obdobně ustanovení pro osvojení zletilého.¹¹⁴

¹¹⁰ Srov. § 846 OZ.

¹¹¹ Srov. § 851 OZ.

¹¹² Srov. § 852 OZ.

¹¹³ Srov. § 853 odst. 1 OZ.

¹¹⁴ Srov. § 854 OZ.

2.1.1.1 Osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého

Tento typ se volí hlavně v případech při osvojení dítěte, jehož přirozený sourozenec byl osvojen stejným osvojitelem. V praxi může docházet k osvojení celých sourozeneckých skupin najednou. Dále pokud byl osvojovaný v době podání návrhu na osvojení nezletilý a proces se nepodařilo řádně ukončit do nabytí zletilosti. Dalším příkladem může být situace, kdy osvojitel již pečoval o osvojované dítě jako o vlastní v době jeho nezletilosti nebo pokud se jedná o osvojení dítěte svého manžela.¹¹⁵

Tyto předpoklady slouží zejména k vytvoření souladu mezi sociální realitou a právním stavem, který následně stvrdí rodinné vazby. K osvojení nedojde, pokud by bylo v rozporu se zájmy pokrevních rodičů, ale zároveň není vyžadován jejich souhlas, jako je tomu u osvojení nezletilého.¹¹⁶ Konkrétní zájmy původních rodičů, které by odporovaly osvojení, nejsou zákonem specifikovány a je tak dána diskreční pravomoc soudů k individuálnímu posouzení. Navzdory tomu, že hmotné právo tímto chrání zájmy původních rodičů, nepřiznává jim k tomu žádné odpovídající procesní nástroje, pomocí jichž by se mohli bránit.¹¹⁷ Tento krok považují za neúplný a nepřijde mi natolik spolehlivé přenechat rozhodnutí pouze na soudu. Dle mého názoru by měla být taková práva více prohloubena.

Na tento typ osvojení se přiměřeně použijí ustanovení o osvojení nezletilého, vyjma ustanovení, kdy osvojenec nabude svéprávnosti, přičemž mu vznikne právo obeznámit se se spisem o procesu osvojení. Druhou výjimkou je dohled nad úspěšností osvojení, které se taktéž nepoužije.¹¹⁸ Důsledkem je zápis rodičů do knihy narození a také změna rodného čísla.

2.1.1.2 Osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého

Tato podoba osvojení je zákonem definována jako výjimečná, autoři knih ji mnohdy označují za doplňkovou. Pokud tedy nebude způsobena újma na důležitých zájmech dětí osvojitele nebo osvojence, je možné osvojit zletilého, pokud je to pro oba navzájem přínosné, popřípadě minimálně pro jednoho z nich. Současně se také přiměřeně použijí ustanovení o osvojení nezletilého, které neodporují zásadám

¹¹⁵ Srov. § 847 odst. 1 OZ.

¹¹⁶ Srov. § 847 odst. 2 OZ.

¹¹⁷ SVOBODA, K. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. s 93.

¹¹⁸ Srov. § 847 odst. 3 OZ.

osvojení zletilého.¹¹⁹ Zásadní rozdíl této úpravy je, že osvojenci, ani jeho potomkům, nevzniká žádný příbuzenský vztah se členy rodiny osvojitele a netvoří se žádná majetková práva. Totéž platí u osvojitele a jeho vztahu k osvojenci a jeho dětem.¹²⁰ Z toho vyplývá, že osvojovanému zletilému současně ani jeho dětem nezanikají práva v původní rodině. Rozdíl můžeme také spatřovat v tom, že zde zákon hovoří o zájmech „důležitých“ a v předchozím typu osvojení se hovoří o zájmech „odůvodněných“. Ačkoli větší smysl rozdělení nemá. Není nutné, aby před osvojením spolu dotyčné osoby bydlely, či aby byl vztah založen na principu rodič-dítě.

Dle důvodové zprávy k občanskému zákoníku, jak jsem již zmiňovala, je tato podoba osvojení využívána osobami, které nemají děti či pokračovatele ve svém díle. Zároveň může jít o případy, kdy mezi osvojovaným a osvojitelem již dříve existoval vztah rodiče a dítěte, anebo další důvody zvláštního zřetele hodné.¹²¹ Zda takové důvody existují, zkoumá opět soud *ad hoc*. Před rozhodnutím je důležité zjistit, zda nejde o pouhé zneužití institutu a jestli je takové osvojení vážně přínosné a prospěšné pro oba.

Co se týče dědického práva, jsou rozhodné takové poměry, které existovaly při vzniku dědického práva. Tedy pokud jsou namísto biologických rodičů zapsáni do matriky osvojitelé, osvojenec má nárok na dědictví pouze po nich. Není-li tomu tak, jako u tohoto typu osvojení, je možné uplatňovat dědické nároky jak po osvojitelích, tak po biologických rodičích.¹²²

2.2 Osvojení přímé a nepřímé

Označení pro osvojení přímé se používá v situacích, v nichž se budoucí osvojitelé s pokrevními rodiči vzájemně znají a není nutné, aby docházelo ke zprostředkování adopce prostřednictvím orgánů sociálně-právní ochrany. Není tedy potřebné nalézání vhodných kandidátů pro právně volné dítě a naopak.

Protikladem je osvojení nepřímé, ke kterému dochází právě činností konkrétních orgánů vyhledávajících v zavedených evidencích vhodné osvojitele a osvojence. Do průběhu vstupuje zprostředkovatel (zejména obec s rozšířenou

¹¹⁹ Srov. § 848 OZ.

¹²⁰ Srov. § 849 OZ.

¹²¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVA, L. a kol. *Rodinné právo*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 201.

¹²² SVOBODA, J., KLÍČKA, O. 2.1.1 [Příbuzenství]. In: *Dědické právo v praxi*. [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 92. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpxa4bzgixgwyjrgizf6ytpgiyv6ytcgiytc>.

působností a krajský úřad), jehož postup je vymezen v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Ostatní osoby a orgány jsou ze zprostředkování vyloučeny. Paradoxně přesto v praxi často dochází k pokusům o nelegální adopci, kdy se matky dětí a potencionální noví rodiče vyhledávají navzájem pomocí jiných dostupných prostředků, aby se vyhnuli mnohdy zdlouhavému procesu při zprostředkování. Využívají k tomu dnes všemi přístupný internet a sociální sítě, kde nalezneme víceméně cokoliv. Domnívám se, že je určitě složité v těchto případech dostat trpělivosti a jak se lidově říká, „zachovat klidnou hlavu“, a čekat až se úřad ozve. Nejenže je tento postup nelegální, ale navíc i zneužití této metody k docílení adopce, je velice nezodpovědné. Vzhledem k tomu, že se jedná o závažnou životní a statusovou změnu, tak by zájemci měli dodržovat zákonem stanovené podmínky.

2.3 Osvojení zrušitelné a nezrušitelné

Co se týče dělení osvojení na zrušitelné a nezrušitelné, souviselo spíše s předcházející právní úpravou v zákonu o rodině, která adopci na tyto druhy výslovně rozdělovala. Mezi osvojitelem a osvojencem vzniká vztah rovný vztahu v přirozených rodinách. Proto nezaniká právní událostí či právním stavem, takže například smrt či zletilost, svéprávnost nemá na osvojení žádný vliv. Osvojení lze v současnosti zrušit pouze na návrh osvojitele nebo osvojence, a to výhradně ze závažných důvodů.¹²³ Označujeme jej za *ultima ratio*. Je možné si myslet, že toto zakotvení není v souladu s podstatou osvojení, ale mohou nastat situace, které osvojení odporují. Jako takové skutečnosti můžeme označit například nevytvoření citového vztahu, zcela vážné porušování rodičovských povinností a nezáměr rodiče o všestranný vývoj dítěte. Pro jakousi jistotu ponechává zákon pro zrušení osvojení lhůtu tří let, poté se stává nezrušitelným. Návrh lze ale podat kdykoliv, jedná-li se o případy při nelegálním zneužití adopce, které jsou v rozporu se zákonem. Příkladem může být obchod s dětmi či osvojení bez souhlasů rodičů, přestože souhlas nutný byl.¹²⁴

Jestliže skutečně dojde ke zrušení, nastává zánik všech práv a povinností, které dříve vznikly mezi osvojitelem a osvojencem, včetně ostatních příbuzenských poměrů, a zároveň se obnovují vztahy v původní rodině. Vrací se veškeré nároky, jako dědické právo či vyživovací povinnost. Taktéž pokud osvojenec netrvá na

¹²³ Srov. § 840 odst. 1 OZ.

¹²⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVA, L. a kol. *Rodinné právo*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2017, s. 195.

ponechání příjmení, vrací se mu to předcházející. Výjimkou jsou majetková práva, která osvojení vznikla před zrušením osvojení a jež zůstávají zachována.¹²⁵

Zákon o právu rodinném pojal toto dělení stupňovitě. Jako první stupeň označoval osvojení prosté neboli zrušitelné, kdy bylo možné osvojit dítě jakéhokoliv věku a ze závažných důvodů jej bylo možné i následně zrušit. Druhým stupněm bylo osvojení nezrušitelné, které mohlo být provedeno i dodatečně.¹²⁶ V tomto případě mohlo být osvojeno pouze dítě nezletilé starší jednoho roku. Osvojitelé byli v matrice zapsáni do matriky jako biologičtí rodiče. Sice jej nebylo možno zrušit, ale zákon ponechal možnost dítě znovu osvojit.

Občanský zákoník v této úpravě pokračuje, ale koncepci trochu poupravil po vzoru Evropské úmluvy o osvojení dětí. Zavedl automatickou konverzi z osvojení zrušitelného na nezrušitelné, a tím tak vyzdvihl podstatu osvojení, kdy bychom měli pohlížet na osvojení jako na přirozený biologický vztah, který také nelze zrušit. Není potřeba žádného dalšího soudního rozhodnutí, směrodatné je pouze uplynutí doby. Jediným důvodem je, jak bylo již řečeno, rozpor se zákonem, jelikož „z nepráví právo vzniknout nemůže, proto je nemyslitelné, aby se na nezákonné osvojení aplikovala jakákoliv právní pravidla“.¹²⁷ Toto pojetí můžeme považovat za jakýsi mimořádný opravný prostředek. Koneckonců můžeme také konstatovat, že v České republice neexistuje nezrušitelné osvojení, jelikož vždy je zde nějaká možnost, kdy jej lze zpochybnit.¹²⁸

2.4 Osvojení úplné a neúplné

Záměrem osvojení je získat právní příbuzenství mezi osvojitelem a dítětem, které připisujeme zejména osvojení nezletilého. Abychom mohli hovořit o osvojení úplném, musí dojít k ukončení předešlých příbuzenských vazeb mezi dítětem a jeho původní rodinou, přičemž zanikají i jejich práva a povinnosti vyplývající z tohoto poměru.¹²⁹ Příbuzenství vzniká mezi osobami na základě pokrevního pouta, a to obvykle přirozeně narozením dítěte do biologické rodiny. Ostatní případy jsou založeny na tzv. fikci zákona, která předstírá právní situaci, jež zcela jistě nenastala.

¹²⁵ Srov. § 841 OZ.

¹²⁶ § 76 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině.

¹²⁷ SEDLÁK, P. § 840 [Zrušení osvojení a automatická přeměna zrušitelného osvojení na nezrušitelné]. In: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 751. [cit. 2018-12-07]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgeys443cl4zdamjsl44dsx3qmy4dima>.

¹²⁸ SVOBODA, K. *Procesní připomínky k novému režimu osvojení nezletilého*. Právník. 2014, roč. 153, č. 8, s. 694.

¹²⁹ Srov. § 833 odst. 1 OZ.

Zákon za vznik příbuzenství považuje i vztah vzniklý osvojením, tedy kdy rozhodnutím soudu vzniká osvojení úplné. Dochází k začlenění dítěte do rodiny se současným zánikem jeho původních vazeb.

Osvojení neúplné se pojí pouze s institutem osvojení zletilého, ke kterému dochází jen za splnění konkrétních podmínek, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách. V tomto případě nezáleží, zdali se jedná o osvojení, které je nebo není obdobou osvojení nezletilého, v obou případech je označováno jako osvojení neúplné. Ani v jedné ze situací totiž nedochází k naprostému zániku původních vazeb s biologickou rodinou. Zůstává zde stále ponecháno právo osvojence na dědictví, pojící se s původní rodinou, a současně stále trvající vyživovací povinnost či právo vztahující se na výživné k jeho předkům či potomkům. Pokud osvojuje pouze manžel rodiče osvojence, dítěti nezaniká jeho vztah k původnímu rodiči. Takový systém by byl v rozporu se smyslem takového „přiosvojení“.

2.5 Osvojení individuální a společné

Společné osvojení je dle Evropské úmluvy o osvojení dětí¹³⁰ (dále jen „EÚOD“) věnováno pouze manželům, tedy nelze společně osvojit párem, který není sezdaný.¹³¹ Důsledkem je společné dítě manželů, kdy všechny vazby k původní rodině zanikají a osvojitelé se zapíší na místo biologických rodičů. Jiným podobám svazků, jimiž jsou jednopohlavní páry je společné osvojení umožněno pouze v určitých státech, jež tuto formu adopce akceptují. V Evropě mohou společné manželství uzavřít osoby stejného pohlaví již v 16 zemích.¹³²

Dalším příkladem může být i tzv. přiosvojení jedním manželem, načež příbuzenský poměr s dítětem zůstává stejný, ale dítě získává postavení společného dítěte. V tomto případě nedochází k vypuštění záznamu v matrice o druhém rodiči. Přestože se užívá termín „osvojení jedním z manželů“, použije se tato úprava extenzivně i na pozůstalého manžela po rodiči osvojence, jenž žil s dítětem v přirozeném vztahu před smrtí, ale jejich vztah nebyl dopsud soudem stvrzen.

¹³⁰ Úmluva č. 132/2000 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí.

¹³¹ SEDLÁK, P. § 800 [Druhy osvojitelů]. In: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 633. [cit. 2018-12-07]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgeys443cl4zdamjls44dsx3qmy4dama>.

¹³² V Evropské Unii se jedná již o 16 zemí, a těmi jsou: Rakousko, Belgie, Dánsko, Francie, Irsko, Malta, Lucembursko, Holandsko, Španělsko, Portugalsko, Velkou Británií, Švédsko, Finsko, Německo, Norsko, Island. [cit. 2018-12-07]. Dostupné z: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/marriage/index_en.htm#abbr-ID0E2.

Naproti tomu je osvojení individuální, které slouží jako prostředek pro osamělé osoby.¹³³ Těmi mohou být i osoby, které žijí ve vztahu, ale jedná se o jednotlivce z registrovaného partnerství, soužití bez žádného svazku, ale i jedním rodičem z manželství. Příbuzenské vztahy s biologickou rodinou zanikají obdobně. Zmínila bych relativní „novinku“, kterou přinesl náleží Ústavního soudu v červenci roku 2016 (*viz. následující kapitola*), který přizpůsobil úpravu dnešním hodnotám a způsobům žití. Dříve nebylo možné osvojení osobou žijící v registrovaném partnerství, po této novelizaci zákona je taková adopce již uskutečnitelná.

Z hlediska matričních záznamů, v případech, kdy se jedná o osvojení „jinou osobou“, tedy osobou žijící svobodně, se na základě rozhodnutí soudu vypouští záznam o druhém rodiči. Tento typ osvojení by neměl být používán běžně, jelikož je třeba dát přednost kompletní rodině k zajištění přirozeného vývoje dítěte. Ale mnohdy život přináší nečekané situace, které neumožňují lidem žít v manželství a není vyloučeno, že jednotlivec bude schopen zajistit výchovu dítěte stejně dobře, jako by tomu bylo u osvojitelů v manželském svazku. Zároveň si také myslím, že tato forma osvojení je určitě vhodnější než ponechat dítě v ústavní výchově.

2.6 Osvojení registrovanými partnery

Přestože je osvojení nejčastěji využíváno klasickými páry sezdánými v manželství, je možné osvojit dítě také partnery žijících v registrovaném partnerství. Jestliže se jedná o jednotlivce, nemá jeho sexuální orientace na to být osvojitelem žádný vliv. Problematičtější bývala situace, kdy se pár rozhodl své partnerství stvrdit zákonem a následně osvojit dítě. Takovou možnost česká právní úprava neumožňovala. Postupem času došlo k upuštění od striktního zákazu pomocí judikatury soudů.

K prvnímu zlomu došlo při šetření veřejné ochránkyně práv Anny Šabatové, která shledala v červenci roku 2014 ustanovení zakazující osvojení registrovanými partnery, za protiústavní.¹³⁴ Stěžovatel žijící v registrovaném partnerství, podal žádost na prošetření postupu Úřadu městské části Praha 13, konkrétně odboru sociální péče a zdravotnictví, který zastavil řízení s odkazem na § 66 odst. 1 písm. b) zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, a to s odůvodněním jako zjevně

¹³³ Srov. § 800 odst. 1 OZ.

¹³⁴ Zpráva o šetření VOP Sp. Zn. 2977/2014/VOP. Evidence stanovisek ombudsmana. [online]. 2014 [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/880>.

nepřípustné žádosti v souvislosti s ustanovením občanského zákoníku¹³⁵. Proti tomuto rozhodnutí podal v řádné lhůtě stěžovatel odvolání k Magistrátu hlavního města Prahy, v němž spatřoval porušení práv na rovné zacházení a zároveň diskriminaci související s jeho sexuální orientací. Navíc podotkl, že Úřad rozhodoval nikoliv v souladu s ustanovením občanského zákoníku, ale s § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, který vylučuje osvojení těmito osobami a které považuje spolu s rozhodnutím úřadu za protiústavní. Magistrát následně odvolání zamítl s odůvodněním, že je primární hledět na zájmy dítěte a potvrdil rozhodnutí¹³⁶ Úřadu městské části Prahy.

Za spornou považovala ochránkyně situaci, kdy je možné vychovávat a pečovat o dítě svého partnera, který jako jednotlivec dítě osvojil, ale následně zákonodárce vylučuje osvojení registrovanými partnery, ačkoli již ve společném soužití jako rodina mohou existovat. Zároveň je mimo jiné právo nebýt diskriminován chráněno Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod.¹³⁷ ESLP se vyjádřil již dříve k tomuto problému, kdy adopce homosexuály může být zamítnuta jen v případě, pokud existují i jiné vážné důvody, než jen sexuální orientace. V závěrečné zprávě shledává ochránkyně veřejných práv ustanovení zákona o registrovaném partnerství (viz. výše), které zapříčinilo nerovné zacházení se stěžovatelem, jako protiústavní.

V návaznosti na tento případ Ústavní soud vyhověl návrhu Městského soudu v Praze a zrušilo nálezem č. PL. ÚS 7/15 ustanovení § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů. Plénum ústavního soudu došlo dne 28. června 2016 k názoru, že dané ustanovení odporuje právu na lidskou důstojnost a zavdává důvod pohlízet na osoby v registrovaném partnerství jako podřadné, též dochází k porušení práva na ochranu soukromého života a porušení práva na rovné zacházení.¹³⁸ Problémem shledával možnost osvojení tzv. *jinou osobou* dle občanského zákoníku, který zákon o registrovaném partnerství iracionálně vylučoval.¹³⁹

¹³⁵ § 800 odst. 1 OZ: Osvojiteli se mohou stát manželé nebo jeden z manželů. Výjimečně může osvojit i jiná osoba; v tom případě soud též rozhodne o tom, že se z matiky vypouští zápis o druhém rodiči.

¹³⁶ Rozhodnutí ze dne 30. 4. 2014, sp. zn. SOC: 608555/2014.

¹³⁷ Článek 14 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

¹³⁸ Článek 1 a článek 10 odst. 1 LZPS.

¹³⁹ SEDLÁČKOVÁ, M.. *Pouhá skutečnost, že osoba žije v registrovaném partnerství, nemůže být překážkou osvojení dítěte*. Ústavní soud [online]. 2016 [cit. 2019-02-06]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/pouha-skutecnost-ze-osoba-zije-v-registrovanem-partnerstvi-nemuze-byt-prekazkou-osvoje/>.

„Ústavní soud nemůže přehlížet, že v současnosti dochází k zásadním změnám ve způsobu soužití osob a že na rozdíl od tradičnějšího pojetí rodiny, předpokládajícího zpravidla společný život více generací, žije stále více osob samostatně, počet nesezdaných párů se přibližuje počtu párů sezdaných a rozvod manželství je vnímán jako něco téměř přirozeného.“¹⁴⁰ Reakci Ústavního soudu na daný případ pokládám opět jako pozitivní přínos pro dnešní generaci, s ohledem na přizpůsobení se současnému trendu a způsobu soužití. Zároveň se úprava adaptovala i na modifikaci dalších okolních evropských zemích, kdy zákaz osvojení registrovanými partnery je již minoritní a považuje se spíše za přežitek někdejší doby.¹⁴¹ Nepokládám výchovu homosexuálními páry za méněcennou, než by tomu bylo v klasické rodině.

¹⁴⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15. [online]. 2016. [cit. 2019-02-06]. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-7-15_1.

¹⁴¹ POSPÍŠIL, V. *K osvojení dítěte registrovanými partnery*. [online]. Časopis pro právní vědu a praxi. 2016, roč. 24, č. 3, s. 460. [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6159/5549>.

3 Zápis osvojení do svazku matriční knihy

Zápisy do matrik a další informace s tím spojené, upravuje zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. Matrika je definována jako státní evidence, ve které se eviduje narození, uzavření manželství, vznik registrovaného partnerství a úmrtí fyzických osob v České republice, ale i v cizině, jedná-li se o občany republiky.¹⁴² Pro tyto jednotlivé matriky se vedou matriční knihy, tvořené předem svázanými tiskopisy, obsahující i jmenný rejstřík právě těchto zmíněných matričních událostí. Pojem matrika v sobě zahrnuje dvojí význam, chápeme jej buď jako matriční úřad, nebo matriční knihu. Vyjma matričních událostí rozlišujeme ještě matriční skutečnosti, jež také ovlivňují zápisy do jednotlivých knih.¹⁴³ Mezi ně řadíme zvláště osvojení, nebo například rozhodnutí o prohlášení manželství za neplatné, rozvod či zrušení partnerství.¹⁴⁴

3.1 Orgány působící na úseku matrik

Orgány figurující na úseku matrik, jsou zejména matriční úřady, neboli obecní úřady (úřady městských částí či obvodů, újezdní úřady), které jsou pověřeny vedením matrik. Dále obecní úřady obcí s rozšířenou působností, krajské úřady, popřípadě magistráty, a ministerstvo.¹⁴⁵ Konkrétní obecní úřady stanoví příloha č. 1 prováděcí vyhlášky.¹⁴⁶ Pro události vzniklé v cizině se vede tzv. *zvláštní matrika*, pod Úřadem městské části Brno-střed.

Hlavní činnost, kterou je vedení matričních knih a sbírky listin, tedy vykonávají matriční úřady. Kontrolními orgány byly dříve okresní úřady, jež byly v roce 2003 zrušeny. Načež byl výkon této agendy přenesen na úřady s rozšířenou působností, které mají povinnost, minimálně jednou ročně provádět ověřování matričních dokladů a dalších věcí u matričních úřadů, spadajících do jeho územního obvodu.¹⁴⁷ Nadřazené postavení má k těmto úřadům krajský úřad, který je pověřen kontrolou přenesené působnosti u úřadů s rozšířenou působností, a to rovněž

¹⁴² Srov. § 1 odst. 1 písm. a) a b) ZOM.

¹⁴³ GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, P., MORÁVKOVÁ, J. *Statusové věci občanů*. Praha: ASPI, 2009, s. 44.

¹⁴⁴ Srov. § 5 odst. 1 písm. b) ZOM.

¹⁴⁵ Srov. § 2 ZOM.

¹⁴⁶ Vyhláška Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

¹⁴⁷ HENYCH, V. *Zákon o matrikách: s komentářem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, s. 43.

nejméně jednou za rok. Na vrcholu této soustavy stojí příslušné ministerstvo, tedy Ministerstvo vnitra, které je ústředním správním orgánem. V oblasti matrik, ve věcech užívání a změny jména či příjmení, je zmocněno k provádění kontroly výkonu přenesené působnosti zmíněných orgánů.¹⁴⁸ Zápisy do matričních knih se provádějí rukopisně dokumentárním inkoustem, jsou souběžně vedeny i v elektronické podobě a musí být navzájem shodné. Shledáme-li v zápisech rozdíly, je vždy rozhodný zápis učiněný rukopisem.

Zaměstnancem obce, jež má důležité postavení v rámci zápisů, je matrikář. K výkonu funkce musí prokázat odborné znalosti, které jsou ověřovány zkouškou, zpravidla u krajského úřadu. Má možnost se na takovou zkoušku předem připravit, základem je znalost zákonů a právní úpravy související s matrikami a jménem/příjmením.¹⁴⁹

3.2 Zápis jednotlivých druhů osvojení do svazku matriční knihy

Co se týká osvojení a jakýchkoli jeho změn, dochází k zápisu do matriční knihy, až po vyhlášení pravomocného rozhodnutí soudu. V souvislosti s tím, je třeba zároveň rozeznávat, zdali se jedná o osvojení nezletilého či zletilého, které je nebo není obdobou osvojení nezletilého.

V případě osvojení nezletilého nastává změna příjmení, zápis osvojitelů na místo pokrevních rodičů a současně přidělení nebo změna rodného čísla.¹⁵⁰ Na základě těchto údajů je poté vytvořen i nový rodný list osvojence. U osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého, je téměř stejný postup, kdy se osvojení taktéž zapíše do svazku matriční knihy narození, změní se rodné číslo a osvojitelé jsou zapsáni jako biologičtí rodiče. Naopak ke změně příjmení automaticky nedochází, ale možnost zde samozřejmě je. Postup u osvojení nezletilého, kterému byla přiznána svéprávnost, je srovnatelný.¹⁵¹ Osvojení zletilého, které není obdobou osvojení nezletilého, není z hlediska změn a zápisů natolik složité, mění se jen rodné číslo. Osvojitelé nejsou zapisováni jako pokrevní rodiče, jsou uvedeni pouze v poznámce rodného listu, pokud soud nerozhodne jinak.¹⁵²

¹⁴⁸ Srov. § 4b ZOM.

¹⁴⁹ Srov. § 9 ZOM.

¹⁵⁰ Srov. § 16 zákona o evidenci obyvatel.

¹⁵¹ Srov. § 854 OZ.

¹⁵² HENYCH, V. *Zákon o matrikách: s komentářem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, s. 58.

Nejjednodušším případem je, jedná-li se o společné osvojení manželi, kteří jsou zapsáni na místo rodičů osvojenec. Pokud je v matričním záznamu uveden pouze jeden rodič, je místo něj uveden osvojitel a druhý rodič se pouze připíše. Další situace nastává při osvojení jedním z manželů. Pokud osvojuje manžel rodiče osvojenec, z matričních záznamů se nevypouští záznam o druhém rodiči. Tento institut by jinak ztrácel na významu. Jestliže osvojuje pozůstalý manžel, který dle práva nadále není v manželském svazku, stále se na něj hledí jako na manžela. Nebylo by v zájmu dítěte, ani pozůstalé rodiny, vymazávat zápis o zesnulém rodiči. Posledním příkladem je osvojení tzv. jinou osobou, kdy u osvojovaného dítěte nejsou dány žádné příbuzenské vazby ani s druhým manželem. Dítě se dostane pouze pod ochranu jednoho osvojitele a dochází tak k vypuštění záznamu o druhém rodiči.¹⁵³

Mimořádný postup probíhá také v rámci osvojení, o kterém bylo rozhodnuto v cizině. Podmínky pro uznání cizích rozhodnutí upravuje zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. Pokud byl v době osvojení alespoň osvojenec nebo osvojitel/é státním občanem České republiky, taková rozhodnutí jsou akceptována, pokud tomu nebrání pravomoc místních soudů ani české právo a uznání se nepřičí veřejnému pořádku.¹⁵⁴ Jestliže stát, na jehož území došlo k osvojení, je součástí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, není nutné dokládat rozsudek okresního soudu a rozhodnutí se stává samo o sobě podkladem pro zápis do matriční knihy. Jakmile osvojenec i osvojitelé jsou cizinci, uznávají se taková rozhodnutí, aniž by bylo třeba dalšího řízení. Rovněž se takový postup nesmí přičít veřejnému pořádku a rozhodnutí musí být uznatelná i v domovských zemích dotyčných osob.¹⁵⁵ Cizozemské rozhodnutí musí být přeloženo do českého jazyka a náležitě ověřeno. Na základě toho je poté proveden zápis do matriky.¹⁵⁶ Tento postup se použije obdobně i na případy osvojení, která byla rozhodnuta jinak než rozhodnutím. Zákonodárce zde pomýšlel i do budoucna na situace, kdy je k adopci přistupováno liberálnější způsobem a není zde třeba soudního rozhodnutí. V praxi se s takovými případy setkáme výjimečně, ale jako

¹⁵³ SEDLÁK, P. § 800 [Druhy osvojitelů]. In: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 633. [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgeys443cl4zdamjlsl44dsx3qmy4dama>.

¹⁵⁴ Srov. § 63 odst. 1 ZMPS.

¹⁵⁵ Srov. § 63 odst. 2 ZMPS.

¹⁵⁶ HENYCH, V. *Zákon o matrikách: s komentářem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, s. 58-59.

příklad uvádí autoři komentáře k zákonu o MPS Japonsko, kde probíhá tzv. adopce zetě, při níž se muž přižení do rodiny manželky a následně se stává součástí rodu a také případným pokračovatelem závodu, jímž zpravidla dle zákona bývá prvorozený syn. Pokud však není, stává se jím právě tento manžel. Ale jde spíše o úsudky, které z této úpravy můžeme vyvozovat, o typický příklad adopce se nejedná.¹⁵⁷

3.3 Související judikatura

V návaznosti na toto téma bych zmínila usnesení zvláštního senátu, zřízeného zákonem č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů. Jedná se o případ¹⁵⁸, kdy se Městský úřad v Sokolově domáhá rozhodnutí kompetenčního sporu, mezi ním a Okresním soudem v Chebu. Okresní soud rozsudkem¹⁵⁹ uznal společné osvojení a zároveň výrokem zastavil řízení o návrhu zápisu navrhovatelů do matriční knihy na místo přirozených rodičů. Odůvodnil to tím, že tato věc spadá do kompetencí uvedeného úřadu s odkazem na § 3 odst. 1 písm. a) ZOM, kdy je takový zápis prováděn na základě rozhodnutí soudu o osvojení dle § 797 OZ a není třeba o těchto následcích nadále rozhodovat.

S takovým postupem daný úřad nesouhlasil a domáhal se rozhodnutí negativního kompetenčního sporu. Hájil se skutečností, že rodný list je dokladem, obsahující informace z matriční knihy a jiné údaje obsahovat nesmí. Tudíž biologičtí rodiče jsou ponecháni v zápisu matriční knihy narození a požadované údaje o osvojení jsou zapisovány do rubrik dodatečných záznamů a změn. Při vydávání nového rodného listu, se na základě tohoto dodatečného zápisu zapíše osvojitelé místo rodičů, a k původnímu záznamu o biologických rodičích se již nepřihlíží. Navrhovatel, se tedy tímto na zvláštním senátu domáhá vydání usnesení obsahující výrok: „*Soud rozhodl, že se osvojitelé zapíše do knihy narození jako rodiče dítěte*“.

Senát se nejprve vyjádřil k pojetí negativního kompetenčního sporu, který by měl existovat mezi soudem na straně jedné a orgánem moci výkonné, územní,

¹⁵⁷ BŘICHÁČEK, T. § 63. In: *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 325. [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk232ge2tolttmjptembrgjpmsmk7obtdmmy>.

¹⁵⁸ Rozhodnutí zvláštního senátu ze dne 14.12.2017, č.j. Konf 42/2017-14. [online]. 2017 [cit. 2019-02-08]. Dostupné z:

http://www.nssoud.cz/files/SOUDNI_VYKON/2017/0042_0Konf1700014_20171221170556_20171222110025_prevedeno.pdf.

¹⁵⁹ Rozsudek okresního soudu ze dne 22.5.2017, čj. Nc 41025/2016-53.

zájmové či profesní samosprávy na straně druhé, kdy obě strany popírají své pravomoci k vydání rozhodnutí v totožné věci, což z daného případu nevyplývá. Ze zákona je zřejmé, že k rozhodování o osvojení je příslušný jedině soud, na základě jehož rozhodnutí je nadále proveden zápis matričním úřadem, slouží tedy jako podklad a nemusí o tom zvlášť rozhodovat. Není tedy potřeba, aby rozhodnutí soudu obsahovalo zmíněný výrok „*Soud rozhodl, že osvojitelé se zapíší do knihy narození jako rodiče dítěte*“, je to záležitostí automatickou a zároveň tato věc není předmětem kompetenčního sporu. Závěrem byl návrh Městského úřadu Sokolov odmítnut.

3.4 Nahlížení do matričních knih

Pro jednotlivé matriční knihy vede matriční úřad samostatně za každý rok sbírky listin, které jsou tvořeny dokumenty, jež sloužily jako podklad pro určitý zápis nebo jeho změnu. Do konce roku 1958 se místo sbírky listin vedly tzv. druhopisy matričních knih, u nichž nebylo podmínkou takové listiny uchovávat, tudíž záleželo vše na příslušném matrikáři. Protože se jedná o diskrétní informace, jsou tyto zápisy neveřejné a nahlížet do nich mohou jen osoby, kterých se zápis týká, popřípadě členové jejich rodiny či zmocněnci. Je-li třeba v zákonem stanovených případech, mají takové povolení taktéž územně samosprávné celky, statutární orgány církví nebo fyzická osoba, která prokáže svůj zájem pro uplatnění jejich práv před státními orgány.¹⁶⁰ Nejedná se tedy o klasický postup na který se vztahuje zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Důležitým pramenem, ze kterého vycházíme, je uvedený zákon o matrikách a k němu prováděcí vyhláška č. 207/2001 Sb.

3.4.1 Nahlížení do matričních knih v rámci osvojení

V případech osvojení do zmíněných sbírek listin nebo druhopisů svazků matričních knih, mohou nahlížet osvojitelé i osvojenec, pokud již dovršil dvanáctého roku.¹⁶¹ Tato věková hranice vyplývá také z občanského zákoníku, kdy je třeba po jejím dosažení udělení souhlasu osvojovaného dítěte k osvojení, tudíž je logické, aby takové dítě mělo i právo na seznámení se s veškerými informacemi o adopci. U osvojení zletilého platí pravidla obecné úpravy nahlížení do svazků matričních knih. To stejné platí u biologických rodičů, na které zákon nepamatuje

¹⁶⁰ Srov. § 25 ZOM.

¹⁶¹ Srov. § 8a ZOM.

a nemají tak možnost se seznámit s konkrétními okolnostmi. Pohlíží se na ně jako na osoby každé jiné. Jiná situace nastává, pokud soud rozhodl z nějakého důvodu, že osvojení zůstane utajeno. V takových případech mají osvojitelé stále stejné právo k nahlížení, ale právo osvojovaného dítěte je zde omezeno na nabytí svéprávnosti, kterou získá buď dosažením zletilosti, tedy věkem 18 let, rozhodnutím soudu nebo uzavřením manželství.

Nahlédnutí nebo vydávání potvrzení o údajích z těchto sbírek povoluje matriční úřad, úřad s rozšířenou působností nebo krajský úřad na základě žádosti. Celý proces se koná v přítomnosti matrikáře. K prokázání právního zájmu na skutečnosti v matriční knize je zpravidla vyžadováno předložení veřejných listin, jako je například rodný či oddací list a zároveň prokázání své totožnosti průkazem, pomocí něhož je také možné osvědčit svůj právní zájem. Pokud jsou splněny všechny potřebné náležitosti, vybere následně příslušný úřad správní poplatek, vyplývající ze zákona č. 634/2000 Sb., o správních poplatcích a zpřístupní požadované informace. Učiní tak bezodkladně, popřípadě v maximální lhůtě do 30 dnů od zahájení řízení, u složitějších případů lze prodloužit o dalších 30 dní. Jestliže správní orgán žádost zamítne, je možné využít opravný prostředek a podat odvolání do 15 dnů ode dne oznámení rozhodnutí. V Plzni je takovým úřadem umožňujícím nahlížení do sbírky listin a druhopisů matričních knih a vydávání potvrzení krajský úřad sídlící ve Škroupově ulici.¹⁶²

¹⁶² KUKLOVÁ, J. *Nahlížení do sbírky listin nebo druhopisů matričních knih a vydávání potvrzení*. Plzeňský kraj nejlepší místo pro život [online]. Plzeň, 2014. [cit. 2019-02-08]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/nahlizeni-do-sbirky-listin-nebo-druhopisu-matricnich-knih-a-vydavani-potvrzeni>.

4 Osvojení, k němuž došlo v cizině

S osvojením, ke kterému došlo v cizině, se pojí následné uznávání takových rozhodnutí vnitrostátními soudy na území České republiky. Směrodatná je zejména národnost osvojitelů a osvojovaného dítěte, současně i jejich obvyklý pobyt. Další koncepcí související s internacionálním prvkem je mezinárodní osvojení, spočívající s předáním dítěte do ciziny nebo z ciziny.

4.1 Uznání cizozemských rozhodnutí

V dnešní době, ve které je cestování a pohyb osob mnohem snadnější, zároveň i dostupnější, nežli tomu bylo dříve, se čím dál tím více můžeme setkávat s případy, kdy jsou u českých soudů navrhována uznání cizozemských rozsudků i v rámci osvojení, což jsem zmiňovala již i v předchozí kapitole ohledně zápisu osvojení do svazků matričních knih. Úpravu zakotvuje zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém. Pokud osvojitel nebo alespoň jeden z manželů je státním občanem České republiky, náleží pravomoc rozhodovat ve věcech osvojení českým soudům, a to výlučně i v případech osvojení nezletilého státního občana s obvyklým pobytem v ČR. Kompetencemi jsou nadány i tehdy, jestliže osvojitel/é nejsou státními občany ČR, ale mají zde alespoň pobyt a takové rozhodnutí by nebránilo uznání v jejich domovských státech. Rozhodné právo se určuje dle občanství osvojence i osvojitele, kdy je třeba naplnit podmínky obou států. V případě neschvalování osvojení cizím právním řádem, je možné užití českého práva, pokud osvojitel (nebo alespoň jeden z osvojujících manželů) či osvojenec na území ČR obvykle pobývá.¹⁶³ Následné účinky z osvojení se prvotně řídí právním řádem dle občanství účastníků, jinak se řídí obvyklým pobytem nebo dle občanství osvojence.¹⁶⁴

Uznávání cizích rozhodnutí upravuje konkrétně ustanovení § 63 odst. 2 ZMPS, které se použije, jestliže v rozhodné době o osvojení byly všechny dotčené osoby cizinci. Taková cizozemská rozhodnutí se uznávají bez dalšího řízení, připouští-li je i státy všech dotyčných osob. V ostatních případech se použije ustanovení o zvláštním řízení o uznání cizích rozhodnutí, zakotvené v § 16 odst. 2 ZMPS¹⁶⁵, a to zejména, pokud některý z osvojitelů nebo osvojenec byl v době

¹⁶³ Srov. § 60 odst. 1 až 3 ZMPS.

¹⁶⁴ Srov. § 62 odst. 1 ZMPS.

¹⁶⁵ § 16 odst. 2 ZMPS: Cizí rozhodnutí v ostatních věcech se uznávají na základě zvláštního rozhodnutí, jestliže tento zákon nestanoví, že se cizí rozhodnutí uznávají bez dalšího řízení. I v

rozhodování o osvojení českým občanem. Je zjevné, že takové uznání musí být současně v souladu s českým právním řádem a nebrání tomu ani pravomoc našich českých soudů.

Obě řízení mají společnou stěžejní zásadu veřejného pořádku, kterému se uznání cizozemského rozhodnutí nesmí přičít.¹⁶⁶ Tento termín je celosvětově užívaný, ale české právo jej však nedefinuje. „*Výhrada veřejného pořádku pak znamená výjimečnou obranu proti působení konkrétních zahraničních faktorů (použití cizího práva, uznání cizího rozsudku aj.) v situacích, kdy zákon takové působení jinak předpokládá, a to pokud by bylo s veřejným pořádkem ve zjevném rozporu.*“¹⁶⁷ V podstatě pojetí tohoto institutu záleží na každé zemi jednotlivě, dle toho na jakých lpi hodnotách a na koncepci celého právního řádu. Soudce se mnohdy dostává do nelehké situace při posuzování nejlepšího zájmu dítěte, jelikož každý stát osvojení upravuje jinak. Důležitou fází při osvojení v České republice je také dle Haagské úmluvy preadopční péče, jež ale není povinná všude. Především u států, které nejsou signatáři této smlouvy, je potřebné rozhodnout, zdali předosvojitelskou péči zahrnout do veřejného pořádku či nikoliv. Dochází tak k adopcím, kdy se vlastně osvojitelé s dítětem vůbec nesetkají. Stojí za zvážení, zda je uznání cizozemského rozhodnutí vážně pro blaho dítěte, když nikdy s adoptivními rodiči nepřišlo do styku? Ale na druhou stranu zamítnutí takového rozhodnutí je patrně závažnějším zásahem a jakožto demokratický stát bychom pro takové situace měli mít pochopení a nepůsobit rodině ještě větší újmu. Soud musí provést dokazování jako při běžném řízení o osvojení, ale těžko bude vyvozovat závěry o vztahu, který neměl šanci ani vzniknout.¹⁶⁸ Formalizovaný proces osvojování, který klasicky v Evropě převládá, je často vystaven kritice, převážně z důvodů kladení vysokých nároků na žadatele a vytýkané dlouhé čekací doby. Nicméně posléze spatřujeme minimální počet nespokojených osvojitelů a náhradních rodin ve vztahu k dítěti, což shledávám jako pozitivní.

případě, že se cizí rozhodnutí uznávají bez dalšího řízení, lze je na návrh uznat zvláštním rozhodnutím. Vyslovit uznání je místně příslušný okresní soud, který je obecným soudem toho, kdo uznání navrhuje, jinak okresní soud, v jehož obvodu nastala nebo může nastat skutečnost, pro kterou má uznání význam, jestliže zákon nestanoví něco jiného. Soud o uznání rozhoduje rozsudkem; jednání nemusí nařizovat.

¹⁶⁶ Srov. § 4 ZMPS.

¹⁶⁷ BŘÍZA, P., BŘICHÁČEK, T. § 4 *Výhrada veřejného pořádku*. In: *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. [on-line]. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 23. [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk232ge2tolttmjptembrgjptsmk7obtdi&groupIndex=4&rowIndex=0>.

¹⁶⁸ BEHR, T. *Dokazování prospěšnosti osvojení z ciziny*. Právo a rodina. 2018, roč. 20, č. 6, s. 2-3.

4.2 Mezinárodní osvojení

Mezinárodní osvojení je v dnešní době k mému údivu velice běžné. Rozhodujícím hlediskem je bydliště žadatele o osvojení, místo, kde se obvykle zdržuje. Pro mezinárodní osvojení tedy není rozhodné státní občanství, ale odlišné bydliště od osvojovaného dítěte. Můžeme rozlišovat dva typy mezinárodního osvojení, a to osvojení do ciziny, nebo osvojení z ciziny. Z rozhovoru s paní ředitelkou dětského domova Domino a pracovníci krajského úřadu v Plzni vyplynulo, že dochází často k osvojování romských dětí do zahraničí, zejména do Itálie, kde temperamentnost těchto dětiček Italové snadno přijímají, vzhledem k jejich podobné energické povaze. Praxe v České republice totiž ukazuje nezáměr adoptivních rodičů osvojovat děti z romských rodin, a to z hlediska obav zvládnutí výchovy. Skeptičtí jsou zájemci rovněž v případech osvojování dětí se zdravotním postižením či jiným handicapem, taktéž starších dětí a sourozeneckých skupin, kterým je daleko složitější najít náhradní rodinu a většinou zůstávají ponecháni v ústavěch.

Prameny upravující institut mezinárodního osvojení čerpáme především z mezinárodních dokumentů, obzvláště z Evropské úmluvy o výkonu práv dětí¹⁶⁹, Evropské úmluvy o osvojování dětí (EÚOD) a Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (dále jen „Haagská úmluva“) ¹⁷⁰. Haagská úmluva je v České republice účinná od roku 2000. Od té doby bylo zprostředkováno více jak 600 osvojení, a to především dětí ve věkovém rozpětí od 1 do 9 let. Dle statistik převážně do zemí v Evropě.¹⁷¹

4.2.1 Zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny

Celý proces vychází z interního předpisu Úřadu, jímž je Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny.¹⁷² Zprostředkování provádí Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí (dále jen „Úřad“), a to pouze v případě, je-li dítě právně volné dle českého práva. Je zde uplatňován princip subsidiarity, spočívající primárně v nalezení rodiny na území

¹⁶⁹ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, č. 54/2001 Sb. m. s.

¹⁷⁰ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, č. 43/2000 Sb. m. s.

¹⁷¹ *Mezinárodní osvojení*. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. Brno [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/osvojeni/>.

¹⁷² Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. 15.4.2016 [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/osvojeni/Metodicke_doporuceni_pro_mezinarodni_osvojeni.pdf.

České republiky. Pokud od okamžiku možnosti osvojit dítě uběhne šest měsíců, dochází k volbě mezinárodního osvojení, jehož podpůrnost vyplývá z článku 21 Úmluvy o právech dítěte a to do zemí, které jsou jejími signatáři. Náhradní rodinu vyhledává zmíněný příslušný Úřad na základě spisové dokumentace obdržené od krajského úřadu.

Pro tyto účely vede Úřad taktéž příslušné evidence jak žadatelů, tak právně volných dětí. Zájemci o osvojení dítěte z ČR podají žádost pomocí ústředního orgánu nebo neziskové organizace, jež se orientuje na zprostředkování osvojení a má k tomu příslušné povolení. V České republice není umožněn vznik takových organizací a veškerý proces spadá do pravomocí Úřadu. Žádost, včetně souvisejících příloh, musí splňovat náležitosti stanovené zákonem č. 500/2004 Sb., správním řádem. Vše musí být zpracované v českém jazyce, popřípadě v ověřeném překladu. Součástí jsou doklady o osobních údajích žadatelů, výpisy z rejstříku trestů, zprávy o sociálním stavu rodiny, zaměstnání, zdravotním i psychickém stavu a další. Podmínkou je také podávat zprávy o osvojení až do jeho osmnáctého roku věku. Tyto informace je třeba nejméně jednou ročně aktualizovat.

Poté co Úřad obdrží danou žádost, zahájí řízení o zařazení do evidence. Pokud je v rozporu s mezinárodními smlouvami či veřejným pořádkem, není takové zařazení zájemců vhodné. Rozhodnutí se doručuje jak žadatelům, tak jsou obeznámeny i příslušné ústřední orgány či pověřené organizace. Stejně jako v jiných správních řízeních mají žadatelé možnost podat do 15 dnů odvolání k Ministerstvu práce a sociálních věcí, jestliže s daným stanoviskem nesouhlasí. Nastanou-li závažné důvody, z jejichž podstaty nelze osvojení zprostředkovat, či žadatelé nedodrží závazek sdělovat Úřadu informace závazné pro evidenci, nebo o to sami požádají, budou z evidence vyřazeni.¹⁷³ Také evidence dětí, které jsou vhodné k osvojení, musí obsahovat všechny potřebné informace stanovené zákonem, a navíc i dotazník dítěte, který je nepostradatelnou součástí spisové dokumentace. Úřad neustále zkoumá momentální stav dítěte, zda o ně neprojevil zájem někdo z rodiny či nejsou vhodní k adopci českými osvojiteli, zároveň vyžaduje aktuální fotografie dítěte a zprávu o jeho psychickém i zdravotním stavu.

4.2.1.1 Spárování neboli matching

Úřad z dostupných údajů v evidenci provádí tzv. *matching*, neboli spárování vhodných žadatelů s dítětem. Neexistuje žádný pomyslný pořadník a pravidlo, že

¹⁷³ Srov. § 25 odst. 4 ZOSPOD.

žadatelé zapsáni dříve, zároveň dostanou dítě rychleji nežli nově zapsaní zájemci. Vždy záleží na individuálním posouzení, požadavcích budoucích osvojitelů, a hlavně na zájmu osvojence. Této agendě se věnuje poradní sbor, který se schází minimálně jednou za měsíc a snaží se vybrat nejlepší možnost jak pro dítě, tak i pro zájemce. V praxi se zabývá měsíčně případy čtyř až osmi dětí.¹⁷⁴

Na základě zprávy o spárování, se souhlasem zájemců a následném posouzení oprávněnými orgány, dojde k setkání budoucích osvojitelů s dítětem. Na průběh zpravidla dohlíží OSPOD, který posléze o této interakci, trvající přibližně dva týdny, vypracuje úsudek. Zájemci jsou nejprve obeznámeni s veškerými informacemi v sídle Úřadu za účasti právníka, který jim je nápomocen po celou dobu řízení. Současně jsou podrobeni pohovoru s psychologem. Nejčastěji je posuzován duševní a zdravotní stav, který by mohl ve značné míře zabraňovat plynulému vývoji dítěte. Následně se vzájemně seznámí v ústavním zařízení, kde se dítě nachází. Nezbytná je přítomnost pracovníků ústavu, dětského lékaře či psychologa. Po několika dnech mají osvojitelé možnost si ponechat dítě u sebe i přes noc.

Jestliže nenastanou žádné komplikace, je na základě žadatelí podaného návrhu o předání dítěte do péče před osvojením, vydáno rozhodnutí Městským soudem v Brně. Dítě získá cestovní doklad a je tak umožněno žadatelům s osvojencem odcestovat. V následujících měsících spolupracují místní orgány žadatelů s Úřadem v Brně v souladu s požadavky Haagské úmluvy¹⁷⁵. Po uplynutí šesti měsíců ode dne předání dítěte do péče před osvojením je možné žádat o vydání rozhodnutí o souhlasu s osvojením dítěte do ciziny, které vydává Úřad. Ten z dostupných zasláných zpráv od přijímacího státu určí, zdali jsou žadatelé vhodní ke zprostředkování adopce. O konečném osvojení rozhoduje soud v zemi, kde žijí budoucí osvojitelé. Dítěti je na základě zasláné zprávy matričnímu úřadu vydán nový rodný list, kde jsou uvedena jména osvojitelů.

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí spolupracuje s ostatními orgány státní správy v České republice, které informuje o průběhu a současném dění v rámci internacionálního osvojení. Další agenda, která spadá do činnosti Úřadu je vyjmenována v § 35 ZOSPOD. V současnosti převažuje osvojení do ciziny. Za rok je umožněno až padesát osvojení, tento počet ale stále narůstá. Přibližně stejné

¹⁷⁴ ROGALEWICZOVÁ, R. *Mezinárodní osvojení v praxi České republiky (1.)*. Právo a rodina. 2015, roč. 17, č. 3, s. 19.

¹⁷⁵ Článek 20 Haagské úmluvy.

množství žadatelů přibude každým rokem do evidence zájemců o osvojení.¹⁷⁶ V zahraničí není problém s osvojováním dětí jiného etnika, pokud mají žadatelé o osvojení skutečně zájem, ale shledává se problematické najít vhodnou rodinu pro děti se zdravotním handicapem, což se jeví stejně jako u nás.

4.2.2 Zprostředkování mezinárodního osvojení z ciziny

Opakem je osvojování dětí z ciziny, které není tolik rozmanité, právě z důvodu komplikovanosti celého procesu. Je složité navazovat spolupráci s ostatními státy, kterým v tomto směru není poskytnuta dostatečná ochrana, a navíc je to záležitost finančně náročná, což následně zastraší i případné žadatele. Navzdory všem úskalím se Úřad snaží tuto agendu rozšiřovat, v současné době je možné zprostředkovat osvojení už i z Filipín, Bulharska, Albánie a některých afrických zemí. Nezbytné je zde opět hledět hlavně na zájem osvojovaného dítěte a podmínky kladené na osvojitele jsou obdobné klasickému osvojení.

Žadatelé musí podat žádost, která splňuje požadavky stanovené zákonem, a to v místě svého bydliště u obecního úřadu s rozšířenou působností.¹⁷⁷ Posléze jsou zařazeni do evidence budoucích osvojitelů vhodných k osvojení dítěte z ciziny, kdy Úřad ve spolupráci se zájemci zašle vypracovanou žádost do státu, ze kterého chtějí dítě osvojit. Žádost musí obsahovat náležitosti vyžadované konkrétní zemí a zároveň je podána v jejím úředním jazyce. Každý stát má jiné nároky na budoucí osvojitele, proto je třeba dbát obezřetnosti při výběru, ať už je to věc týkající se například náboženství či manželského svazku. Zájemci nesou veškeré náklady a poplatky za zprostředkování adopce, tudíž se nejedná o levnou záležitost, a proto musí být budoucí osvojitelé o osvojení pevně rozhodnutí, jelikož se částka může vyšplhat i na půl milionu korun. Průběh setkání s dítětem si řídí také každý stát samostatně, ale podstatně se postup neliší od toho českého. V praxi proběhlo osvojení z ciziny jen ve zcela minimálním počtu.¹⁷⁸

Není příhodné státy k takové kooperaci nutit, jelikož následně mohou nastat situace, které se vymykají smyslu adopce a morálnímu zásadám. „*V podstatě se ukázalo, že mezinárodní osvojení se může stát zástěrkou pro obchod s dětmi. Poté, co v Rakousku vyšlo najevo, že nejméně ve dvou případech došlo k osvojení dětí*

¹⁷⁶ ROGALEWICZOVÁ, R. *Mezinárodní osvojení v praxi České republiky (1.)*. Právo a rodina. 2015, roč. 17, č. 3, s. 18.

¹⁷⁷ Srov. § 21 odst. 2 ZOSPOD.

¹⁷⁸ SKORUŠOVÁ, L. *Zprostředkování mezinárodního osvojení dítěte z ciziny*. Právo a rodina. 2017, roč. 19, č. 2, s. 14.

*z Etiopie, které byly ukradeny svým matkám, ukončilo Rakousko veškerou spolupráci se zeměmi, které nejsou smluvními státy Úmluvy, a nadále je možné v Rakousku osvojit děti z ciziny pouze v režimu haagské Úmluvy.*¹⁷⁹ Je tedy třeba se vyhýbat takovým případům, ve kterých může dojít k nechtěnému odebrání dítěte z rodiny. Zároveň by si žadatelé měli dát pozor na obcházení byrokratického procesu s Úřadem, jelikož i přes domněnku, že dítě zachraňují, nemusí tomu ve skutečnosti tak být. Jedná se především o zájem o děti ze zemí, které nepřistoupily k Úmluvě a Úřad tato mezinárodní osvojení nezprostředkovává. Je třeba se v místním prostředí orientovat a zajistit si znalost veškeré legislativy státu ohledně adopce. Jsou zde značná rizika, na které je nutné dávat pozor. Zájemci jsou odkázáni jen sami na sebe, včetně přezkumu veškerých informací, které jsou jim od místních orgánů poskytovány.

Dle nedávného výzkumu prováděného v kojeneckém ústavu v Mostu, bylo prokázáno, že za loňský rok proběhlo více osvojení v rámci mezinárodního osvojení do ciziny, než tomu bylo v České republice. Největší zájem o děti z ústavu je v zahraničí ve Švédsku, Dánsku, Itálii, ale i Rakousku. Lidé nemají tolik předsudků, jsou tolerantnější vůči barvě pleti, ale i zdravotním postižením. K problematice procesu osvojení se vyjádřila také poslankyně prof. MUDr. Věra Adámková, CSc. Dle jejíhož názoru by mělo být uvolněno od striktní byrokracie. Málokdy je ve schopnostech budoucích rodičů zajistit všechny státem vyžadované podmínky.¹⁸⁰

K příspěví k tomuto tématu bych zmínila článek publikovaný v časopise *Téma* z listopadu 2018. Je zde rozhovor s českou spisovatelkou Terezou Boučkovou, dcerou známého básníka Pavla Kohouta, která má za sebou adopci dvou chlapců jiného etnika. Napsala za svůj život několik knih, vzbuzujících rozruch společnosti a zároveň poskytla rozhovory podávající reálný pohled na adopci, které ukazují osvojitelům i její stinné stránky. Při výchově dvou romských chlapců si prošla lecjakými nelehkými situacemi, kdy synové od svého života očekávali něco docela odlišného, než se jim spisovatelka pokoušela vstřípit. Obě

¹⁷⁹ ROGALEWICZOVÁ, R. *Mezinárodní osvojení v praxi České republiky (2.)*. Právo a rodina. 2015, roč. 17, č. 4, s. 17-18.

¹⁸⁰ MARTINEK, J. *Romské děti zachraňují od děcáku Skandinávci i Italové*. *Novinky.cz* [online]. 22.2.2019 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/498006-romske-deti-zachranuji-od-decaku-skandinavci-i-italove.html>.

děti byly problémové, ať už co se týče výchovy, prospěchu ve škole, tak normálního sociálního života. Tereza vše přisuzuje za vinu genům, které se dle jejího názoru nedají téměř vůbec ovlivnit. Na to konto sklidila spoustu negativní kritiky i od osvojitelů, kteří romské děti taktéž adoptovali. Je možné, že vzhledem k její otevřenosti a nebojácnosti projevit svůj názor, zapříčinila obavu budoucích osvojitelů adoptovat právě romské děti. Myslím si, že velký vliv na osvojení dětí má také jejich věk a prostředí ve kterém pobývaly. Vzhledem k tomu, že tito chlapani nebyli převzati z kojeneckého ústavu ihned jako novorozeňata, je velmi pravděpodobné, že se to také podepsalo na jejich povaze. Poněvadž i takový malý lidský život dokáže vycítit, že je nechtěný a odložený. Apeluje na další osvojitele, aby si případné osvojení náležitě rozmysleli a utvrdili se v tom, že neadoptují jen z jakéhosi rozmaru, ale dítě vážně chtějí.¹⁸¹

¹⁸¹ EISENHAMMER, M. Rozhovor s Terezou Boučkovou. *Svým romským dětem vděčím za syna*. Zpravodajsko-společenský týdeník *TÉMA*. Praha: MAFRA, a.s., 2018, roč. 3, č. 45, s. 53-58.

5 Vliv osvojení na státní občanství

V roce 2014 nabyl účinnosti nový zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (dále jen „ZOSO“), který zároveň zrušil předchozí zákony č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, ve znění pozdějších zákonů a zákon č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů, ve znění pozdějších předpisů. Oblast úpravy státního občanství spadá zejména pod správní právo, jež vychází z ústavních základů, konkrétně článku 12 Ústavy České republiky¹⁸², který stanoví, že nabývání a pozbývání státního občanství ČR stanoví zákon a zároveň nikdo jej nemůže být zbaven proti své vůli. Vztahy se Slovenskou republikou ohledně matrik a státního občanství zakotvuje sdělení č. 235/1995 Sb., Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o úpravě některých otázek na úseku matrik a státního občanství, doplněné notami ze dne 9. listopadu a 28. prosince 1994.¹⁸³ Hned z prvního článku smlouvy vyplývá pro státní občany zemí stejné postavení před orgány obou republik.

Cílem bylo vytvořit ucelenou právní úpravu zakotvující veškeré podmínky pro nabývání a pozbývání státního občanství, včetně jeho následného prokazování a vedení potřebných informací v příslušných evidencích. Jako stěžejní změnu spatřujeme možnost ponechání dvojího (i vícero) státního občanství, tudíž je opuštěn princip jednotnosti a žadatelé se tak nemusejí svého dosavadního občanství vzdávat. Upuštěno bylo tím pádem od automatického pozbývání původního státního občanství. Obrat nastal mimo jiné z podnětu přizpůsobení se okolním evropským státům, v nichž je uplatňování dvojího občanství běžné. Důvodem byla také kritika od organizací spolupracujících s cizinci a migranty, které pokládaly podmínky pro nabytí státního občanství za příliš tvrdé. Liberálnější přístup byl také povolen osobám žijícím v EU, kterým se dostává snadnějšího nabývání občanství, nežli je tomu u jiných států.¹⁸⁴ Co se týče věcné příslušnosti je výkon přenesen na krajské úřady, v hlavním městě Praze se jedná o úřady městských částí stanovené v příloze zákona o státním občanství, dle místa trvalého pobytu žadatele.¹⁸⁵

¹⁸² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

¹⁸³ *Seznam platných mezinárodních smluv s Českou republikou. Slovensko.* Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/slovensko/smlouvy/index.html.

¹⁸⁴ EMMERT, F. *Přináší nový zákon o státním občanství liberalizaci, nebo naopak posiluje mocenskou autoritu státu?* Právní rozhledy. Praha: C. H. Beck, 2014, roč. 2014, č. 10, s. 343.

¹⁸⁵ § 17 ZOSO.

Pojem státního občanství jako takový legálně definovaný v zákoně nemáme, ale chápeme jej jako určitý vztah fyzické osoby s daným státem. Inspiraci můžeme čerpat ze sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 76/2004 Sb. m. s., Evropské úmluvy o státním občanství, která označuje státní občanství za „*právní svazek mezi osobou a státem a neoznačuje etnický původ osoby*“ a současně několikeré státní občanství jako „*stav, kdy táž osoba má současně státní občanství dvou nebo více států*“. Podmínky nabývání a pozbývání státního občanství si určuje každá země prostřednictvím vnitrostátního práva sama.

5.1 Nabývání státního občanství v České republice

V České republice se státní občanství nabývá následujícími způsoby:

- narozením
- určením otcovství
- osvojením
- udělením
- prohlášením
- nalezením na území České republiky
- svěřením do ústavní, pěstounské nebo jiné formy náhradní rodinné péče.

V nové právní úpravě je zavedeno sedm způsobů nabytí státního občanství, přibyla poslední možnost související s náhradní rodinnou péčí. Nejčastější ale stále zůstává způsob nabytí narozením, který je založen na principu *ius sanguinis*, tudíž dítě získává občanství po svých předcích.¹⁸⁶ Znamená to, že dítě nabývá státní občanství, pakliže je alespoň jeden z jeho rodičů v době narození státním občanem České republiky nebo pokud by se jinak dítě mělo stát bezdomovcem, jestliže jsou oba jeho rodiče bez státního občanství a nejméně jeden z nich má na našem území povolen pobyt na dobu delší než 90 dnů.¹⁸⁷

Určením otcovství buďto *ex lege*, souhlasným prohlášením státního občana ČR s matkou dítěte, která je občankou jiného státu, nebo pokud byl otcem dítěte určen občan ČR rozhodnutím soudu. Další podrobnosti jsou stanoveny v § 7 a v souvisejícím § 28 zákona o státním občanství. Dalším případem je nalezení dítěte

¹⁸⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů . § 4. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. 2013 [cit. 2019-02-19] Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mjygzpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>.

¹⁸⁷ Srov. § 5 ZOSO.

mladšího tří let na území ČR, kdy nelze určit jeho totožnost a ani do šesti měsíců od nalezení se nezjistí nabytí státního občanství jiného státu.¹⁸⁸ Oproti minulé zákonné úpravě se věková hranice razantně snížila.

Mezi další možnosti řadíme udělení státního občanství, na který zákon výslovně vylučuje právní nárok. Pro tento způsob jsou taxativně stanovené podmínky, jež musí být splněny, zejména požadavek integrace zájemce ve společnosti v ČR, který neohrožuje bezpečnost a další stěžejní hodnoty demokratického státu. Žádost je podávána u krajského úřadu, ale rozhodovací pravomoc má posléze v této záležitosti Ministerstvo vnitra. Tento způsob je řazen jako druhý nejčastější po narození, nová úprava by měla být pro cizince více vyhovující, nežli tomu bylo dříve. V neposlední řadě je možné nabýt občanství prohlášením, které je umožněno zejména osobám, které jej ztratily před účinností příslušného zákona a také bývalým československým státním občanům, kteří v době za minulého režimu odcestovali. Samozřejmě jsou zde opět zákonem stanovené další podmínky a výjimky.¹⁸⁹ Nově zákon upravuje možnost získat státní občanství v souvislosti se svěřením dítěte do náhradní rodinné péče, které se narodí na území ČR, kde se i nadále zdržuje a současně nemá žádné státní občanství. Stává se tak dnem od právní moci rozhodnutí soudu o svěřením dítěte do péče.¹⁹⁰ Mělo by se tak pozitivně přispět k vývoji dítěte a jeho začlenění do společnosti.

5.2 Nabývání státního občanství osvojením

Související s tématem mé diplomové práce shledávám ustanovení, jež zakotvuje možnost nabýt státní občanství prostřednictvím osvojení. Dítě jej nabývá dnem, kdy rozsudek o osvojení nabyde právní moci, pokud je alespoň jeden z osvojitelů občanem České republiky. Zákonodárce neopomíjí také případy adopce, o kterých bylo rozhodnuto v cizině, ale současně je opět alespoň jeden z osvojitelů státním občanem ČR a takové rozhodnutí bylo v souladu se zákonem o mezinárodním právu soukromém uznáno.¹⁹¹ Schválení takového cizího rozhodnutí se řídí § 63 ZMPS, který jsem blíže specifikovala v předchozí kapitole. Jedná se tedy o situace, kdy byl některý z osvojitelů, popřípadě oba, v době rozhodnutí o osvojení státním občanem České republiky. Stejně tomu bude, byl-li osvojenec v době osvojení státním občanem naší republiky. Pakliže by i po splnění těchto

¹⁸⁸ Srov. § 10 ZOSO.

¹⁸⁹ Srov. § 31 až § 37 ZOSO.

¹⁹⁰ Srov. § 38 ZOSO.

¹⁹¹ Srov. § 8 a § 9 ZOSO .

podmínek bylo uznání v rozporu s veřejným pořádkem, nebo by jej nedovolovala pravomoc českých soudů, či se přičilo celkové hmotněprávní úpravě o osvojení, rozhodnutí nebude uznáno. Není třeba podávat žádost, k nabytí dochází automaticky *ex lege* dnem, kterým nabývá rozsudek právní moci. Na základě toho jsou vystaveny osobní doklady, prokazující české státní občanství. Nevydání takových dokladů však nevyklučuje české státní občanství, pouze jej potvrzuje.

V návaznosti na vliv osvojení na státní občanství je ještě podstatné zmínit přechodné ustanovení zákona o státním občanství. Pomýšlí na osoby, jejichž osvojitel byl v době rozhodnutí o osvojení občanem České republiky nebo by jím byl ke dni 1.1.1969, a uznává jim tak automaticky státní občanství ČR dnem účinnosti tohoto zákona.¹⁹² Výjimkou je, pokud již osvojená osoba nabyla občanství jiným způsobem.

5.3 Zvláštní matrika

Jak už z názvu vyplývá, do zvláštní matriky se zapisují specifické matriční události. Jedná se o situace, kdy došlo k narození, úmrtí či uzavření manželství ba i partnerství, občanem České republiky, a to v místech určených zákonem. Tím je území jiného státu, na lodi nebo v letadle nenacházející se na území ČR, zastupitelském úřadu ČR či na místě, které nespadá do pravomoci žádného státu.¹⁹³

Zápis se vztahuje i na osvojence narozeného v zahraničí. Pokud se tedy jedná o tento typ specifického osvojení z ciziny, je nezbytné požádat zvláštní matriku v Brně o jeho zápis do knihy narození se současným předložením cizozemského matričního dokladu, osvědčení o státním občanství fyzické osoby, která o zápis žádá, a případně další potřebné dokumenty. Žádost je možné podat u zastupitelského úřadu ČR nebo u jakéhokoli matričního nebo krajského úřadu, kteří zhotoví oznámení o matričních událostech a postoupí jej zvláštní matrice sídlící v Brně-střed.¹⁹⁴ Ex offio provede zvláštní matrika i zápis skutečností obdrženyých v souvislosti s mezinárodními smlouvami. Následně je vystaven i český rodný list, který slouží i k vydání případného cestovního pasu nebo občanského průkazu.¹⁹⁵ V případě osvojení zletilé fyzické osoby nemá taková statusová změna vliv na jeho státní občanství.

¹⁹² Srov. § 71 ZOSO.

¹⁹³ Srov. § 42 odst. 1 ZOM.

¹⁹⁴ Srov. § 43 ZOM.

¹⁹⁵ *Nabývání státního občanství České republiky osvojením*. Ministerstvo vnitra České republiky: Státní občanství ČR [online]. Praha, 2014 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/nabyvani-statniho-obcanstvi-ceske-republiky-osvojenim.aspx>.

6 Poznatky o osvojení v České republice

K institutu osvojení jsem si obstarala také praktické statistiky, které nám podávají reálný pohled na adopci v praxi. Jak ve skutečnosti vlastně osvojení probíhá i v porovnání například s pěstounstvím/pěstounstvím na přechodnou dobu?¹⁹⁶ Statistiky jsem obdržela od ochotné pracovnice krajského úřadu¹⁹⁷, na jejichž základě si můžeme udělat o dané problematice a výskytu potencionálních žadatelů v Plzeňském kraji přesnější představu. Následně jsem čerpala ze statistické ročenky Ministerstva práce a sociálních věcí, která se naopak vztahuje na území celé České republiky.

6.1 Statistiky Plzeňského kraje

Za dobu působení odborné referentky na úseku sociálních věcí osvojení poměrně upadá. K podstatné změně došlo v roce 2014 s účinností nového občanského zákoníku, který klade na osvojitele náročnější podmínky. Dalším úskalím také bývá neobdržení souhlasu od biologických rodičů. Momentálně spadají pod větší ochranu zákona, než tomu bylo dříve. Na jednu stranu je určitě důležité původní rodinu bránit před nechtěným odebráním dítěte, ale pokud o dítě nejeví opravdový zájem a zanedbávají jeho výchovu, myslím si, že je poté akorát zbrzděn celý proces adopce. Samozřejmě je těžké najít optimální východisko pro obě strany, je třeba posuzovat případy individuálně.

Krajský úřad v Plzni se v současné době potýká s úspěšným osvojením minimálně. Nouze o potencionální osvojitele není, nejčastěji podávají žádosti manželé. Z následujících statistik se dozvídáme, že právně volných dětí je také dostatek, ale problémem je však nalezení vhodných osvojitelů souběžně k dětem. O adopci je značný zájem, často je přijímáno i více žádostí, nežli je tomu například u pěstounství, ale ve finále skončí většina žadatelů právě jako pěstouni. Je jim poskytnuta větší ochrana, podpora a zároveň možnost dítě „vrátit“, pokud k sobě nenaleznou tu správnou cestu. Pokles zájemců o osvojení můžeme také

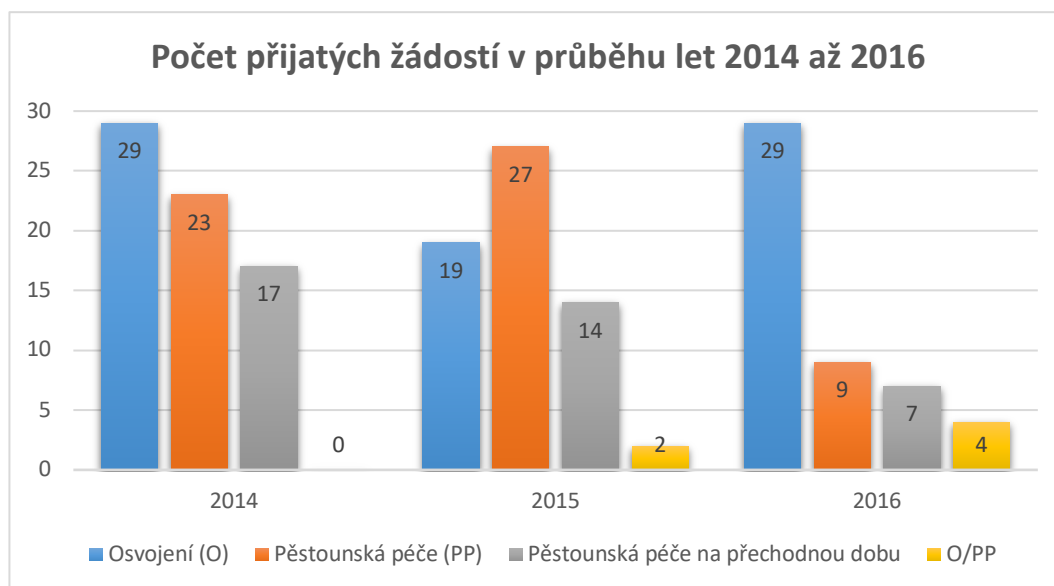
¹⁹⁶ Pěstounství je forma náhradní rodinné péče, při které má pěstoun povinnost o dítě osobně pečovat a zodpovídat za jeho výchovu. Na rozdíl od osvojení nepřijímá dítě za své vlastní a nedisponuje vyživovací povinností, tudíž je i státem dotované. Stejně tak má ale přednost před ústavní výchovou, ale zaniká zletilostí dítěte. Od roku 2013 je možné zvolit formu pěstounství na přechodnou dobu, v případech kdy rodič nemůže ze závažných (zdravotních, finančních a jiných) zajistit výchovu dítěte. Po uplynutí této doby může také rodič udělit souhlas s osvojením (nejdříve 6 týdnů po porodu) nebo za situace nezájmu rodiče o dítě vyčkat, nežli dojde k pravomocnému rozhodnutí soudu o tom, že takového souhlasu není třeba.

¹⁹⁷ Rozhovor s Mgr. Dagmar Plačkovou, referent na úseku sociálních věcí. Plzeň, Krajský úřad Plzeňského kraje, Odbor sociálních věcí. 20.02.2019.

zdůvodňovat z rozmachu asistované reprodukce či náhradního mateřství, které se stávají stále oblíbenějšími.

Co se týče následujících grafů, jsou zpracovány na základě poskytnutých údajů Krajským úřadem Plzeňského kraje v souladu s pravidly GDPR¹⁹⁸. Bohužel se mi nepodařilo získat zcela aktuální informace, ale přibližný přehled si můžeme udělat i na základě těchto statistik z nedávných let.

Graf č. 1: Počet přijatých žádostí 2014-2016, KÚ Plzeňského kraje.

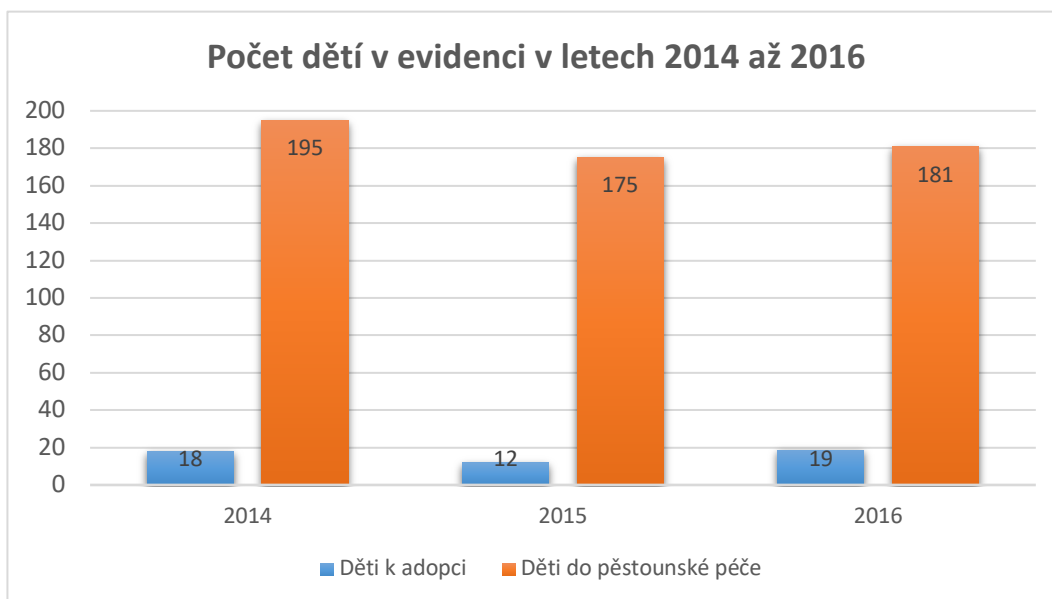

Zdroj: Vlastní zpracování z údajů Krajského úřadu Plzeňského kraje, Odbor sociálních věcí.

Z grafu můžeme vyzorovat, že zájem o osvojení a pěstounskou péči se víceméně stírá, i když v roce 2016 došlo k velkému poklesu žadatelů o pěstounství. Podobně tomu je i u pěstounství na přechodnou dobu, které obsazuje nejnižší příčky. Stává se, že zájemci leckdy podávají žádosti o pěstounství i osvojení zároveň. Bývá tomu tak zejména v případech, kdy lidé touží po dítěti a nehledí na formu péče, proto volí oba způsoby, aby měli větší šanci uspět.

¹⁹⁸ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (Obecné nařízení o ochraně osobních údajů).

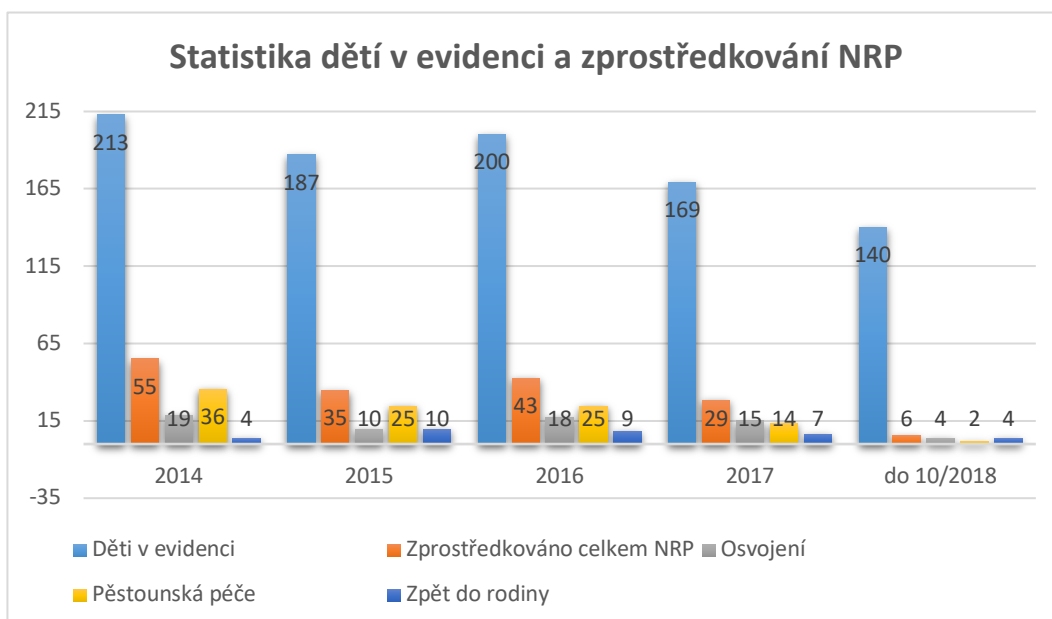
Graf č. 2: Počet dětí v evidenci 2014-2016, KÚ Plzeňského kraje.

Zdroj: Vlastní zpracování z údajů Krajského úřadu Plzeňského kraje, Odbor sociálních věcí.

Právně-volné děti k osvojení bývají obvykle novorozena umístěná v kojeneckých ústavech či nalezení z babyboxů. V praxi zájemců o osvojení starších dětí není tak znatelný, jelikož se nedá navázat takové citové pouto, jako při výchově osvojenice již od narození. V roce 2016 bylo v Plzeňském kraji předáno do adopční péče 17 dětí a do pěstounské stejný počet.

Graf č. 3: Počet dětí v evidenci a zprostředkování NRP.

Zdroj: Vlastní zpracování z údajů Krajského úřadu Plzeňského kraje, Odbor sociálních věcí.

Z posledního grafu můžeme vidět nepoměr mezi počtem dětí v evidenci a zprostředkované náhradní rodinné péče. Největší úspěch má pěstounská péče, za níž následuje právě osvojení. Přestože je dětí v evidenci spousta, není vhodné předávat je do péče bez předchozího uvážení a spárování úřadem, jen aby nemuseli být v ústavním zařízení, které sice považujeme za krajní nouzi, ale ne vždy a za každou cenu. Loňský rok nebyl co se týče zprostředkování náhradní rodinné péče zcela úspěšným.

6.2 Statistiky jednotlivých krajů České republiky

Z nejdostupnější aktuální verze statistické ročenky (2017) Ministerstva práce a sociálních věcí jsem převzala údaje související s náhradní rodinnou péčí. Můžeme si tak v porovnání s předchozí kapitolou, jež zachycuje údaje vztahující se pouze k Plzeňskému kraji, udělat všeobecný přehled o četnosti umístěných dětí a počtu zájemců v jednotlivých krajích.

Tabulka č. 1: Počet umístěných dětí v jednotlivých krajích v roce 2017.

Územní jednotka	Počet umístěných dětí			
	Do péče budoucích osvojitelů	Osvojení	Do pěstounské péče	Do pěstounské péče na přechodnou dobu
Plzeňský kraj	15	16	169	34
Hlavní město Praha	31	41	163	55
Středočeský kraj	50	52	213	101
Jihočeský kraj	26	24	93	35
Karlovarský kraj	13	15	130	25
Ústecký kraj	74	61	175	68
Liberecký kraj	25	13	101	32
Královéhradecký kraj	14	11	73	49
Pardubický kraj	32	25	84	34
Kraj vysočina	14	15	50	16
Jihomoravský kraj	38	51	117	64
Olomoucký kraj	16	14	122	42
Zlínský kraj	8	13	63	36
Moravskoslezský kraj	45	42	382	139
Celkem ČR	401	393	1935	730

Zdroj: Vlastní zpracování. Údaje: Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2017, MPSV 2018.¹⁹⁹

¹⁹⁹ Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2017, MPSV 2018, s. 73. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/34376/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_sociálních_věcí_2017.pdf.

Z tabulky opět vidíme zdaleka větší frekvenci umístování dětí do pěstounské péče, Plzeňský kraj je v průměru s ostatními. Nicméně musíme brát také zřetel na rozlohu a obyvatelstvo nacházející se v určitých zákoutích naší republiky. Tudíž je zjevné, že hlavní město Praha, Středočeský, Ústecký a Moravskoslezský kraj zastávají první příčky, jelikož dle posledních výzkumů Českého statistického úřadu je právě v těchto krajích největší počet obyvatel.²⁰⁰ Z toho usuzuji, že je to hlavní ovlivňující faktor pro počty umístěných dětí do náhradní rodinné péče. Pěstounská péče opět několikrát převyšuje zprostředkování osvojení.

Tabulka č. 2: Vývoj počtu žádostí o NRP k roku 2017.

Územní jednotka	Počet žádostí o osvojení		Počet žádostí o pěstounskou péči	
	Podaných ve sledovaném roce	Nevyřízených k 31.12.2017	Podaných ve sledovaném roce	Nevyřízených k 31.12.2017
Plzeňský kraj	29	62	21	33
Hlavní město Praha	88	121	27	23
Středočeský kraj	86	191	29	42
Jihočeský kraj	34	62	22	28
Karlovarský kraj	14	18	5	9
Ústecký kraj	35	75	29	33
Liberecký kraj	25	31	12	13
Královéhradecký kraj	24	63	24	49
Pardubický kraj	26	35	27	43
Kraj vysočina	26	72	15	40
Jihomoravský kraj	61	106	55	78
Olomoucký kraj	25	52	19	52
Zlínský kraj	22	62	15	26
Moravskoslezský kraj	62	122	79	115
Celkem ČR	557	1072	379	584

Zdroj: Vlastní zpracování. *Údaje:* Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2017, MPSV 2018.²⁰¹

Druhá tabulka nastiňuje skutečnost, kolik žadatelů ročně vyvine zájem o osvojení a pěstounskou péči. Naproti tomu je zde zobrazen počet nevyřízených žádostí ke konci sledovaného roku, který množství uspokojených žádostí značně převyšuje. Je očividné, že nikdy nelze vyhovět všem zájemcům. Může být chyba

²⁰⁰ *Počet obyvatel v obcích k 1. 1. 2018.* Český statistický úřad. [online]. [cit. 6.3.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61546986/1300721801.pdf/af65bc75-7aa3-4343-afba-4a454f6b854d?version=1.0>.

²⁰¹ *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2017,* MPSV 2018, s. 78. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/34376/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_sociálních_věcí_2017.pdf.

jak na jejich straně, například vlivem nesplnění požadavků, či naopak z důvodu pomalosti celého procesu u příslušných orgánů. Vždy je třeba lpět na souladu mezi rodinou a dítětem.

6.3 Rozhovor s Mgr. Nad'ou Erbovou, ředitelkou DD Domino

Mgr. Nad'a Erbová, která je ředitelkou dětského domova Domino v Plzni, mi poskytla ke své práci několik užitečných informací. Za dobu její praxe v dětském domově, což je 11 let, se nesešla ani s jedním případem osvojení. Tento konkrétní dětský domov se zaměřuje na děti od 3 do 26 let věku. Popřípadě i mladší, pokud se jedná o sourozence. V tomto věkovém horizontu v praxi k adopci víceméně nedochází, nebo jen výjimečně. V dnešní době se více využívá služeb pěstounské péče, která je přínosná pro obě strany. Pěstouni dostávají od státu větší podporu na rozdíl od osvojitelů a zároveň, pokud péče o dítě nenaplnuje jejich očekávání, není zde takový závazek k jeho ponechání. Také způsob hostitelských rodin je v dnešní době poměrně využíván. Není třeba projít zbytečně složitým a náročným procesem cestou byrokracie a dítě se dostane do péče rychleji.

Dle zkušeností paní ředitelky dochází k adopci nejčastěji u dětí novorozeneckých či mladších 3 let, na které se specializuje dětské centrum v Plzni Na Chmelnicích. Sociální pracovnice dětského domova se k názoru taktéž přiklání a dodává, že dříve byla forma osvojení jako náhradní rodinné péče frekventovanější, jelikož byla kratší čekací doba a zároveň nebylo kladeno tolik požadavků na osvojitele. Jako negativní shledávám postoj soudu, který mnohdy nebere ohled na postřehy dětských domovů a vychovatelek, které jsou s dítětem v nejbližším kontaktu. Tedy dle mého subjektivního názoru dokáží lépe posoudit nejlepší zájem dítěte, jelikož ho dobře znají. Troufám si říci, že ví, co je pro dítě vhodné, a i přesto se v praxi často pracovníci setkávají s opačným stanoviskem soudu.

Co se týká mezinárodního osvojení, a hlavně osvojení do ciziny, je k mému překvapení vcelku početné. Jak jsem již zmiňovala poznatek ohledně osvojení Romů do Itálie, které mi potvrdila ředitelka DD i odborná referentka z Krajského úřadu Plzeňského kraje. V cizině nežijí Romové v natolik početných skupinách, jako je tomu například v naší zemi a lidé k osvojení přistupují bez předsudků. Což dle mého názoru čeští obyvatelé postrádají a jsou v tomto směru více opatrní.

Závěr

Za cíl mé diplomové práce jsem si stanovila poskytnout současný přehled o možnostech náhradní rodinné péče, tedy hlavně o zprostředkování osvojení a s tím spojený nevyhnutelný proces. V první části se věnuji samotné zákonné úpravě osvojení a pojmům s ním související, jež jsou nezbytné pro pochopení celého konceptu mé práce. Ve druhé kapitole vymezuji základní dělení. Dozvíme se o různých možnostech soudobé podoby osvojení, kdy nejaktuálnějším tématem je osvojení registrovanými partnery. Mnozí se obávají přenechat výchovu dítěte homosexuálnímu páru, ale stále si myslím, že není vhodné před touto problematikou zavírat dveře a postavit se čelem současným potřebám. V okolních státech, jako například v Nizozemsku, jsou v tomto ohledu velice vstřícní a myslím si, že by nebylo od věci se jimi inspirovat. Samozřejmě také preferuji svěřování dětí primárně do klasických rodin, ale nevidím důvod, proč bychom měli jednopohlavní páry diskriminovat. Možná by bylo vhodné zavedení opět nějaké přiměřené lhůty, kdy bude toto osvojení subsidiárně povoleno, jako je tomu například u mezinárodního osvojení, ke kterému dochází po šesti měsících ode dne, kdy dítě bylo zařazeno do evidence, ale přesto k jeho adopci v České republice ještě nedošlo.

Ohledně působení státní správy ve vztahu k osvojení jsem vymezila činnosti jednotlivých orgánů, kdy je v nejbližším kontaktu s osvojitelem obecní úřad obce s rozšířenou působností. Orgány obce mají přehled o veškerém dění a ze své vlastní zkušenosti vím, že i o soukromých životech svých občanů. Což je v záležitosti osvojení dozajista přínosné, jelikož dokáží poměrně spolehlivě posoudit způsobilost zájemců. Myslím si, že celý systém zprostředkování je zaveden smysluplně, jelikož rozhodování nespočívá jen na obecním úřadu, ale posléze je zainteresován i krajský úřad, který provádí závěrečné spárování vhodných kandidátů. Není vyloučen ani kontrolní a odvolací orgán, kterým je Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Následně přecházím k jádru diplomové práce, kterým je postup zájemců v rámci vyřizování žádostí, a dalších agend souvisejících se státní správou. Vytřídila jsem nejdůležitější závazky, které z osvojení plynou, a jsou nezbytné pro naplnění jeho účelu. Jedním z nich je zápis osvojení do svazku matriční knihy, na jehož základě je vydán i rodný list osvojence a je podkladem pro nové osobní doklady, které v běžném životě nevyhnutelně potřebujeme k prokázání své identity. Tento zápis je spojen taktéž se změnou jména a příjmení, která je rozhodně

odpovídající celému smyslu osvojení. Jelikož dítěti zanikají veškeré vazby s původní rodinou, nevidím zde důvod, proč by i nadále mělo používat jejich příjmení. Co se týče změny jména, považuji to spíše za výhodu pro osvojitele, kteří mají možnost volby. Osvojenec se může k takové změně vyjádřit až po dosažení 15 let věku, což mi přijde omezující. Jestliže je na užívání jména doposud zvyklý, mohla by být narušena jeho psychika. Hranici bych jistě snížila, anebo bych ponechala alespoň větší prostor pro vyjádření jeho názoru. Nicméně v praxi probíhá spíše osvojení malých dětí, kteří změnu jména ani nemusí postřehnout.

Dalším z důsledků osvojení je i ovlivnění státního občanství osvojence, které stanoví i vzájemná práva a povinnosti mezi ním a daným státem. Dítě je integrováno do jiné rodiny, včetně nově vznikajících sociálních a dalších vazeb. Z toho důvodu je třeba pečlivě zvážit vhodnost daného osvojení, zejména v rámci mezinárodního osvojení starších jedinců, kteří jsou již adaptováni na odlišný způsob života. Přínos spatřuji také v možnosti ponechání dvojího občanství. Ve věci osvojování z ciziny a do ciziny jsem vytříbila základní činnost Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který je zde hlavním figurujícím orgánem.

Z uvedených informací soudím, že označení osvojení jako nejvýznamnějšího způsobu náhradní rodinné péče je rozhodně adekvátní k tomu, jaké okolnosti a následky jsou s ním spojené. Zasahuje do života lidí v mnoha směrech a nesmíme k němu přistupovat lehkomyšlně. Ohledně výchovy dítěte je dle mého názoru jednoznačně lepší vyrůstat v náhradní rodině v rámci osvojení, i přesto, že se nejedná o pravé biologické rodičovství. Často nám může připadat, že se dětem nedostane stejné přirozené lásky, ale na druhou stranu, děti ke svému správnému vývoji potřebují primárně navázat citový a sociální vztah, který později přispěje ke snazší aklimatizaci mezi jeho vrstevníky. Je třeba aby se jim dostalo podpory, životní důvěry, určité důslednosti a disciplíny, a to si myslím nezískají jinde, než v rodině. Jde-li o záležitosti ústavů, tak se vychovatelé mohou snažit sebevíc, ale stále se o ně dítě musí dělit s ostatními. Navzdory tomu, že jsem z absolvovaných rozhovorů s lidmi, kteří se v dané oblasti pohybují, nabyla dojmu, že v České republice jsou dané instituce ve velice kvalitním stavu a není příhodné k nim zaujímat negativní stanovisko. Přesto se přikláním k názoru, který vyplývá ze zákona, a označuje ústavní výchovu za krajní možnost. Dětem, ať už nezletilým či zletilým, by měla být poskytnuta šance žít pokud možno normální život. Samozřejmě nejlepší situace by nastala tehdy, kdy by k náhradní rodinné péči nemuselo docházet vůbec, a děti zůstávaly v biologických rodinách, ale takový stav

je naprosto nereálný. Minimálně se můžeme pokusit o podporu budoucích rodičů, abychom předešli případnému odmítnutí dítěte po jeho narození. Snažím se v celém systému najít nejlepší východisko, ale považuji aktuální úpravu v České republice za poměrně odpovídající situaci v dnešní době.

Ačkoli je kritizován přísný postup úřadů, věřím, že zákonodárci i odborní pracovníci v oboru jsou natolik zkušené a vědí, proč tomu tak musí být. V důsledku nynějšího volnomyšlenkářského a liberálního životního stylu není možné každému vyjít vstříc a vždy se najde někdo, kdo bude zaujímat záporný postoj. V tomto směru nejspíš postrádáme tu všemi nenáviděnou disciplínu z dřívějších režimů, která pravděpodobně nebyla ve všech směrech jen tou negativní. Spousta lidí bere těhotenství a rodičovství nezodpovědně a spoléhají na to, že se o dítě případně „někdo postará“. Totéž často platí i při osvojení dítěte, proto je žádoucí zájemce poznat a odhalit hloubku jejich skutečného zájmu. Nezbytné je zamezit obchodu s dětmi, který se pomocí sociálních sítí a internetu velice rozmáhá. Na jedné straně mají finanční přínos rodiče dítěte, které ho doslova prodávají, na straně druhé je to výhodou pro osvojitele, kteří se „koupí“ vyhnou celému procesu. Nedokáží vyjádřit, jak moc mi přijde tento přístup nemorální a jak se lidé dokáží ve svůj prospěch snížit. Jediné, co si myslím, že by mělo být změněno, jsou čekací lhůty. Zejména co se týče předosvojitelské péče, která trvá půl roku. Dle mého názoru se dá citový vztah v určitých případech navázat i rychleji.

Na základě dostupných statistických údajů je vidno, že osvojení upadá, ať už z podnětu relativně nové úpravy občanského zákoníku, pomalého procesu a odrazení žadatelů, kteří volí raději jiné formy péče či zkouší odlišné možnosti formou náhradního mateřství a asistované reprodukce. Problematické jsou také mnohdy vysoké nároky žadatelů, které v žádostech o osvojení uvádějí, a nejraději by adoptovali jen zdravé a dokonalé novorozence.

Dle ředitelky Střediska náhradní rodinné péče je nevýhodou individuální správa agendy opuštěných dětí v jednotlivých krajích. Podle jejích slov by měl být zaveden určitý ústřední registr dětí, jelikož momentálně závisí mezikrajská komunikace na podnětech pracujících úředníků, která nemusí být vždy zcela spolehlivá.²⁰² K tomuto názoru se osobně přikláním a z mého pohledu by měla být do budoucna státní správa nadána více pravomocemi v rámci rozhodování o

²⁰² ŠRAJBROVÁ, M. *Nechtěli na dítě čekat do padesáti, stali se pěstouny navzdory rizikům. Adopce je u nás pro vytrvalé.* Aktuálně.cz [online]. 24.4.2017 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/par-si-vzal-dite-do-pestounske-pece-nechteli-jsme-na-adopci/r~bcc35c5626a911e7a8d6002590604f2e/?redirected=1552056474>.

konečném stanovisku ohledně osvojení, jelikož jsou s žadateli ve větším kontaktu a možná i lépe zhodnotí celkovou situaci.

Na závěr bych chtěla podotknout, že osvojení jako takové je pro mne velice zajímavé a mohu říci, že veškeré informace, které jsem se při zpracování dozvěděla, jsou přinejmenším přínosné. Tohle téma jsem zvolila proto, že jsou mi blízké statusové záležitosti občanů, které ovlivňují životy nás všech. Zároveň je příhodné znát tento pohled i z druhé strany, tedy ze strany postupu orgánů veřejné moci, které pro nás tento institut spravují a zprostředkovávají.

Resumé

The aim of my thesis is to give an overview of the forms of substitute family care, especially about adoption. I mainly look at the issue from the perspective of administrative law. My work is mostly based on laws, case-law and specialized books. At the beginning I explain the adoption in general also with related concepts because it is important for understanding the entire content. I briefly introduce the historical progress in family law with differences from current adjustment and conditions that must be fulfilled. Then I mention the legal consequences of adoption as change of the name or surname and personal identification number. I remark the most involved organs throughout the adoption procedure. In the next chapter are divided basic types of this substitute family care. I mention adoption of the adults and presently discussed topic of adopting a child by homosexual couples.

Subsequently, I move on to the main essence of my work as registry agenda of the child to the book of birth with the new name or surname. I define who can see the reports in these books. I also deal with international transfer of children which is quite popular nowadays. We should be careful to avoid child trafficking because it is usually beneficial for both parties and they abuse it which is really immoral. Next principal chapter is how adoption affects citizenship where came the big change with the new Citizenship Act. Now is possible to retain dual citizenship so the original one does not expire automatically as before.

At the end are shown statistics and graphs how many people are interested in adoption. I focused primarily on the Pilsen region. This information I get by obliging office worker from the Regional Authority. For idea and comparison I procure numbers from other regions. On the first place is always foster care because there is not such a complicated process. Problem is the high demands of interested people applying for adoption. They would like to adopt only healthy and perfect new-born babies. Equally interesting was the interview with director of children's home Domino. She gave me the real sight about the adoption and other kinds of temporary family cares.

A lot of people criticize the lengthy procedure of the whole mediation with the authorities. In my opinion the Czech law protected adoption very well. It is serious act affecting people's lives so is necessary to approach this institute with caution. However helpful could be some central register of children convenient to adoption because today all depends on the initiative workers of the individual authorities in regions. Adoption is the most significant category because between

adoptive parent and the adopted child is established relationship as in biological family even with relatives.

Maybe one thing could be change and that is waiting times for adoption. Adoptive parents must wait for the appropriate child, consent of the native parents and then for the right time when they can apply for the real adoption after they get through pre-adoption phase. So it should be discouraging while the child has to wait in the institute. Anyway I acknowledge that the protection must be provided also to the biological parents which is even more strict with the introduction of the Civil Code. We have to judge cases individually.

Finally, I would like to point out that adoption is a very interesting topic and I can say that all the information I have learned during writing the thesis is at least beneficial. I chose this theme because the status issues of citizens that affect the lives of all of us is close to me. At the same time, it is useful to know the view from the other side, which is the procedure of public authorities.

Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje a komentáře:

- BUBLEOVÁ, Věduna. *Základní informace o osvojení (adopci)*. 3., přepracované vydání. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014, 57 s. ISBN 978-80-87455-18-0.
- GRONWALDTOVÁ WAGNEROVÁ, Petra a MORÁVKOVÁ, Jitka. *Statusové věci občanů*. Praha: ASPI, 2009, 564 s. Meritum. Téma. ISBN 978-80-7357-447-5.
- HENYCH, Václav. *Zákon o matrikách: s komentářem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2015, 349 s. ISBN 978-80-7380-525-8.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVA, Lenka a kolektiv. *Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, 400 s. ISBN 978-80-7400-644-9.
- KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: *Římské právo*. 2., přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 1995, 386 s. ISBN 80-7179-031-1.
- KONEČNÁ, Hana. *O negenetickém rodičovství trochu jinak: informace pro zdravotníky*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012, 29 s. ISBN 978-80-87455-11-1.
- MACKOVÁ, Alena a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, 858 s. ISBN 978-80-7502-122-9.
- NOVOTNÝ, Petr a kolektiv. *Nový občanský zákoník*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2017, 208 s. Právo pro každého. ISBN 978-80-271-0431-4.
- SMOLÍKOVÁ, Veronika. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. 1. vydání. Ostrava: Key Publishing s.r.o.; European Society for History of Law, 2014, 77 s. Monografie. ISBN 978-80-7418-218-1.
- SVOBODA, Karel. *Rodičovství, osvojení a výživné dětí po rekodifikaci soukromého práva*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 244 s. Právní rukověť. ISBN 978-80-7478-512-2.
- WIPPLINGEROVÁ, Miloslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka a SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 226 s. Právní monografie. ISBN 978-80-7478-829-1.

Odborné články:

- BEHR, Tomáš. *Dokazování prospěšnosti osvojení z ciziny*. Právo a rodina. 2018, roč. 20, č. 6, s. 1- 4. ISSN: 1212-866X.
- EMMERT, František. *Přináší nový zákon o státním občanství liberalizaci, nebo naopak posiluje mocenskou autoritu státu?* Právní rozhledy. Praha: C. H. Beck, 2014, roč. 2014, č. 10, s. 343 - 349. ISSN 1210-6410.
- FOREJTOVÁ, M., BURIÁNOVÁ, P., VNENK, V. *Přehled zásadní judikatury Ústavního soudu ve věcech rodinného práva za rok 2017 s komentářem (1.)*. Rodinné listy: Odborné periodikum pro rodinné právo a související obory. 2018, roč. 7, č. 2, 22 s. ISSN: 1805-0824
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Mezinárodní osvojení v praxi České republiky (1.)*. Právo a rodina. 2015, roč. 17, č. 3, s. 16 - 22. ISSN: 1212-866X.
- ROGALEWICZOVÁ, Romana. *Mezinárodní osvojení v praxi České republiky (2.)*. Právo a rodina. 2015, roč. 17, č. 4, s. 17 - 22. ISSN: 1212-866X.
- SKORUŠOVÁ, Lucie. *Zprostředkování mezinárodního osvojení dítěte z ciziny*. Právo a rodina. 2017, roč. 19, č. 2, s. 12 - 15. ISSN: 1212-866X.
- SVOBODA, Karel. *Procesní připomínky k novému režimu osvojení nezletilého*. Právník. 2014, roč. 153, č. 8, s. 689 - 695. ISSN: 0231-6625.

Elektronické zdroje:

- BŘÍZA, P., BŘICHÁČEK, T., FIŠEROVÁ, Z., HORÁK, P., PTÁČEK, L., SVOBODA, J.: *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 767 s. ISBN 978-80-7400-528-2. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk232ge2to&groupIndex=1&rowIndex=0>.
- BENEŠOVÁ, Petra. *Soudy loni schválily osvojení 63 dospělých, změni se jim i rodné číslo*. IROZHLAS [online]. 11. 2. 2015 [cit. 2019-03-10]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/soudy-loni-schvalily-osvojeni-63-dospelych-zmeni-se-jim-i-rodne-cislo_201502110500_mkaspar.
- Evidence stanovisek ombudsmana. *Zpráva o šetření VOP Sp. Zn. 2977/2014/VOP*. [online]. 2014 [cit. 2019-02-05]. Dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/880>.

- HOFSCHNEIDEROVÁ, Anna. *O konceptu nejlepšího zájmu dítěte*. *Epravo.cz* [online]. 2017 [cit. 2018-11-17]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/o-konceptu-nejlepsiho-zajmu-ditete-106509.html>.
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s. ISBN 978-80-7400-503-09. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpwk5tlgeyq&groupIndex=0&rowIndex=0>.
- KUKLOVÁ, Jana. *Nahlížení do sbírky listin nebo druhopisů matričních knih a vydávání potvrzení*. Plzeňský kraj nejlepší místo pro život [online]. Plzeň, 2014 [cit. 2019-02-08]. Dostupné z: <http://www.plzensky-kraj.cz/cs/clanek/nahlizeni-do-sbirky-listin-nebo-druhopisu-matricnich-knih-a-vydavani-potvrzeni>.
- MARTINEK, Jan. Romské děti zachraňují od děcáku Skandinávci i Italové. *Novinky.cz* [online]. 22.2.2019 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/498006-romske-deti-zachranuji-od-decaku-skandinavci-i-italove.html>.
- *Metodické doporučení pro zprostředkování mezinárodního osvojení do ciziny*. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. 15.4.2016 [cit. 2019-02-09]. Dostupné z: https://www.umpod.cz/fileadmin/user_upload/osvojeni/Metodicke_doporuceni_pro_mezinarodni_osvojeni.pdf.
- *Nabývání státního občanství České republiky osvojením*. Ministerstvo vnitra České republiky: Státní občanství ČR [online]. Praha, 2014 [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/nabyvani-statniho-obcanstvi-ceske-republiky-osvojenim.aspx>.
- *Nález ÚS ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15*. NALUS: Vyhledávání rozhodnutí Ústavního soudu České republiky [online]. 2016 [cit. 2019-02-06]. Dostupné z: http://nalus.usoud.cz/Search/GetText.aspx?sz=Pl-7-15_1.
- PALEČEK, Jan a kolektiv. *Model osvojení* [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2017 [cit. 2018-11-16]. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/model_osvojavani_0_0.pdf.

- PALEČEK, Jan. *Osvojování dětí v České republice. Zpráva výzkumu v České republice na téma osvojení*. [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2017. Dostupné z:
https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/osvojovani_deti_v_ceske_republice.pdf.
- POSPÍŠIL, Vojtěch. *K osvojení dítěte registrovanými partnery*. [online]. Časopis pro právní vědu a praxi. 2016, roč. 24, č. 3, s. 451-462. ISSN: 1805-2789. [cit. 2019-02-07]. Dostupné z:
<https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6159/5549>.
- ROGALEWICZOVÁ, R., CILEČKOVÁ, K., KAPITÁN, Z., DOLEŽAL, M. a kolektiv. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář*. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, 782 s. ISBN 978-80-7400-713-2. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrhbpwk232ge4dm&groupIndex=1&rowIndex=0>.
- *Sbírka rozhodnutí Nejvyššího správního soudu* [online]. 2012 [cit. 2018-12-07]. Dostupné z: <http://sbirka.nssoud.cz/cz/socialne-pravni-ochrana-deti-neopravnene-zprostredkovani-osvojeni.p2611.html>.
- SEDLÁČKOVÁ, Miroslava. *Pouhá skutečnost, že osoba žije v registrovaném partnerství, nemůže být překážkou osvojení dítěte*. Ústavní soud [online]. 2016 [cit. 2019-02-06]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/pouha-skutecnost-ze-osoba-zije-v-registrovanem-partnerstvi-nemuze-byt-prekazkou-osvoje/>.
- SIMPSON, Angela. *MLJ ADOPTIONS: What are Post Adoption/Post Placement Reports?* [online]. 2017 [cit. 2018-11-27]. Dostupné z:
<https://www.mljadoptions.com/blog/what-are-post-adoptionpost-placement-reports-20170308>.
- *Středisko náhradní rodinné péče* [online]. [cit. 2018-11-24]. Dostupné z:
<https://www.nahradnirodina.cz/>.
- *Seznam platných mezinárodních smluv s Českou republikou. Slovensko*. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky. [online]. [cit. 2019-03-08]. Dostupné z:
https://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/slovensko/smlouvy/index.html.

- SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 408 s. ISBN 978-80-7400-266-3. [cit. 2018-12-04]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembrgrpxa4bzgi&groupIndex=0&rowIndex=0>.
- ŠRAJBROVÁ, Markéta. *Nechtěli na dítě čekat do padesáti, stali se pěstouny navzdory rizikům. Adopce je u nás pro vytrvalé*. Aktuálně.cz [online]. 24.4.2017 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/par-si-vzal-dite-do-pestounske-pece-nechteli-jsme-na-adopci/r~bcc35c5626a911e7a8d6002590604f2e/?redirected=1552056474>.
- VYSKOČIL, Filip. *Právní analýza osvojení v České republice*. [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2016, s. 17. [cit. 2018-11-28]. Dostupné z: https://www.nahradnirodina.cz/sites/default/files/pravni_analyza_osvojeni_v_cr.pdf.
- *Your Europe: European Union* [online]. 2019 [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: https://europa.eu/youreurope/citizens/family/couple/marriage/index_en.htm#abbbr-ID0E2.
- *Změna rodného čísla*. Ministerstvo vnitra České republiky: Služby pro veřejnost. Rodná čísla. [online]. Praha [cit. 2019-02-07]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/zmena-rodneho-cisla.aspx>.

Právní předpisy:

- Zákon č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel a rodných číslech a o změně některých zákonů (zákon o evidenci obyvatel).
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.
- Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.
- Zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů (zákon o státním občanství České republiky).

- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů.
- Zákon č. 56/1928 Sb., o osvojení.
- Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí.
- Vyhláška Ministerstva vnitra č. 207/2001 Sb., kterou se provádí zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
- Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
- Úmluva č. 43/2000 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení.
- Úmluva č. 132/2000 Sb. m. s., Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí.
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.
- Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27. dubna 2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (Obecné nařízení o ochraně osobních údajů).

Judikatura:

- Usnesení Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 9. 1967, sp. zn. Pls 5/67.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 29. 6. 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. 6. 2016, sp. zn. Pl. ÚS 7/15.
- Rozhodnutí správního orgánu ze dne 30. 4. 2014, sp. zn. SOC: 608555/2014.
- Rozhodnutí zvláštního senátu ze dne 14.12.2017, sp. zn. Konf 42/2017-14.
- Rozsudek okresního soudu ze dne 22.5.2017, čj. Nc 41025/2016-53.
- Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 5. 2012, čj. 3 Ads 144/2011-163.

Ostatní:

- Důvodová zpráva k zákonu č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. 2013. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mjygzpwi6q&groupIndex=0&rowIndex=0>.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. 2013. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezv6mrzgjpw6q&groupIndex=0&rowIndex=0>.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. 2012. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqgezf6obzl5shu&groupIndex=0&rowIndex=0>.
- EISENHAMMER, Milan. Rozhovor s Terezou Boučkovou. *Svým romským dětem vděčím za syna*. Zpravodajsko-společenský týdeník TÉMA. Praha: MAFRA, a.s., 2018, roč. 3, č. 45, s. 53-58. ISSN: 2336-4815.
- *Počet obyvatel v obcích k 1.1.2018*. Český statistický úřad. [online]. [cit. 6.3.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/61546986/1300721801.pdf/af65bc75-7aa3-4343-afba-4a454f6b854d?version=1.0>.
- Rozhovor s Mgr. Dagmar Plačkovou, referent na úseku sociálních věcí. Plzeň, Krajský úřad Plzeňského kraje, Odbor sociálních věcí. 20.02.2019.
- *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2017*. [online]. MPSV 2018, 122 s. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/34376/Statisticka_rocenka_z_oblasti_prace_a_socialnich_veci_2017.pdf.
- *Statistika babyboxů ke dni 11. března 2019*. Babybox.cz [online]. 11.3.2019 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.babybox.cz/?p=dulezita-akta>.

Seznam tabulek a grafů

- **Graf č. 1:** Počet přijatých žádostí 2014-2016, KÚ Plzeňského kraje.....62
- **Graf č. 2:** Počet dětí v evidenci 2014-2016, KÚ Plzeňského kraje.....63
- **Graf č. 3:** Počet dětí v evidenci a zprostředkování NRP.63

- **Tabulka č. 1:** Počet umístěných dětí v jednotlivých krajích v roce 2017.64
- **Tabulka č. 2:** Vývoj počtu žádostí o NRP k roku 2017.65